

**Kirjavinkkauksen käytännöt yleisessä kirjastossa –
kirjavinkkarin näkökulma**

Leena Ketola

Tampereen yliopisto
Informaatiotutkimuksen laitos
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Informaatiotutkimuksen laitos

KETOLA, LEENA. Kirjavinkkauksen käytännöt yleisessä kirjastossa – kirjavinkkarin näkökulma.

Pro gradu -tutkielma, 110 s. + 4 liites.

Informaatiotutkimus

Huhtikuu 2008

Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään kirjavinkkauksen käytäntöjä yleisessä kirjastossa. Aihetta lähestytään kirjavinkkarin näkökulmasta. Työn tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1) Millaisia yleisissä kirjastoissa toimivien kirjavinkkareiden vinkkauskäytännöt ovat?
- 2) Millaisia kokemuksia ja näkemyksiä kirjavinkkareilla on työstään?
- 3) Miten opettajat, oppilaat ja kirjasto suhtautuvat kirjavinkkaukseen?
- 4) Miten kirjavinkkausta voitaisiin kirjavinkkareiden mukaan kehittää?

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kirjavinkkareiden kokemuksia käytännön vinkkaustyöstä: miten he valmistautuvat itse vinkkaukseen, millaista taustatyötä he tekevät ja millaisia heidän esityksensä ovat. Lisäksi tutkimuksessa käsitellään sitä, mitä vinkkarit itse ajattelevat omasta työstään, mitä he pitävät siinä tärkeänä, mitä se heille antaa ja miten he haluaisivat kehittää työtään. Tutkimuksessa selvitetään myös, miten kirjastossa suhtaudutaan kirjavinkkaukseen yleisesti, miten siihen panostetaan taloudellisesti ja millaiset resurssit kirjavinkkareilla on työnsä tekemiseen.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen työ. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluin syystalven 2006 aikana. Tutkimukseen osallistui yhteensä kahdeksan kirjavinkkaavaa kirjastonhoitajaa Tampereelta ja Tampereen lähikunnista.

Tutkimuksessa havaittiin, että haastateltavien mielestä kirjavinkkaus oli suurimmaksi osaksi mukavaa ja kiinnostavaa työtä, minkä lisäksi sitä pidettiin energiaa antavana ja innostavana. Samaan aikaan se saatettiin kuitenkin kokea myös raskaaksi ja väsyttäväksi työksi. Ylivoimaisesti tärkeimpinä asioina vinkkauksessa pidettiin sekä kirjojen esittelyä kuulijoille että lukemaan innostamista ja lukemisen ilon välittämistä. Hyvän kirjavinkkarin tärkeimpinä ominaisuuksina taas pidettiin rehellisyyttä ja omalle tyylille uskollisuutta sekä kiinnostusta lastenkirjallisuuteen. Eniten työssä palkitsivat kuulijoiden innostuneisuus sekä heiltä saatava rehellinen ja suora palaute. Opettajien ja oppilaiden suhtautumisella koettiin olevan suuri merkitys kirjavinkkauksen onnistumisen kannalta, samaten oman työyhteisön tuki koettiin tärkeäksi. Työn yhtenä epäkohtana pidettiin omana vapaa-aikana tapahtuvaa vinkkaukseen valmistautumista.

Avainsanat: Kirjavinkkari, kirjavinkkaus, lukemaan houkuttelevat menetelmät, yleiset kirjastot

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	5
2 KIRJALLISUUSKATSAUS	7
2.1 LUKEMAAN HOUKUTTELEMINEN: KIRJAVINKKAUS JA MUITA MENETELMIÄ	7
2.1.1 Kirjavinkkaus	7
2.1.1.1 Mitä kirjavinkkaus on, ja miksi sitä tehdään?	7
2.1.1.2 Kuka vinkkaa, kenelle, ja mitä vinkataan?	9
2.1.2 Muita lukemaan houkuttelevia menetelmiä	11
2.1.2.1 Lukuvartti	11
2.1.2.2 Sanajalkaseikkailu	12
2.1.2.3 Kirjailijavierailut ja kummikirjailijat	13
2.1.2.4 Lukudiplomit	13
2.1.3 Kirjavinkkausta käsittelevää kirjallisuutta	14
2.1.3.1 Marja-Leena Mäkelä: Kirjavinkkarikirja	14
2.1.3.2 Joni Bodart: Booktalk!	15
2.1.3.3 Vinkkejä kirjavinkkarille	16
2.2 TUTKIMUKSIA JA SELVITYKSIÄ KIRJAVINKKAUKSESTA	18
2.2.1 Suomalaisia kirjavinkkaustutkimuksia	20
2.2.1.1 Paula Isoaho: Bokprat ja sen vaikutus lukuinnostukseen	20
2.2.1.2 Kanerva Peltoniemi: ”Kerro loputkin – Tällaista lisää!”	22
2.2.1.3 Elli Ronkainen: Kirja ja lukija kohtaavat	23
2.2.2 Ruotsalaisia kirjavinkkaustutkimuksia	24
2.2.2.1 Rebecca Ahlström ja Angelica Ekstrandh: Bokprat för barn	24
2.2.2.2 Anna Maria Malmin ja Ann Söderholm: Bokprat	26
2.2.2.3 Lina Ehrin: ”Det handlar om att hitta rätt bok till rätt person vid rätt tillfälle”	28
2.2.3 Muissa maissa tehtyjä kirjavinkkaustutkimuksia	30
2.2.3.1 June Level: Booktalk Power	30
2.2.3.2 Darlene Braeder: Booktalking	31
2.3 YHTEENVETO KIRJALLISUUSKATSAUKSESTA	33
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	36
3.1 TUTKIMUSONGELMA	36
3.2 TUTKIMUSMENETELMÄ	37
3.3 TUTKIMUSAINEISTON KERÄÄMINEN	39
3.4 TUTKIMUSAINEISTON ANALYYSI JA TEEMA-ALUEET	41

4 TUTKIMUSTULOKSET	45
4.1 TAUSTATIEDOT	45
4.2 KIRJAVINKKAUS KÄYTÄNNÖSSÄ	46
4.2.1 Kirjavinkkauksen opettelu	46
4.2.2 Kirjavinkkauksen valmistautuminen ja taustatyö	49
4.2.3 Kirjavinkkaustunnin rakenne sekä kirjavinkkien kesto	54
4.3 KOKEMUKSIA JA NÄKEMYKSIÄ KIRJAVINKKAUKSESTA	62
4.3.1 Mikä kirjavinkkauksessa on tärkeää?	62
4.3.2 Hyvän kirjavinkkarin ominaisuudet	65
4.3.3 Kirjavinkkauksen toimivuus lukuharrastusta lisäävänä tekijänä	68
4.3.4 Kirjavinkkaus työnä	71
4.3.5 Kirjavinkkauksen palkitsevuus	75
4.4 OPETTAJIEN, OPPILAIDEN JA KIRJASTON SUHTAUTUMINEN KIRJAVINKKAUKSEEN	77
4.4.1 Opettajien suhtautuminen kirjavinkkaukseen	77
4.4.2 Oppilaiden suhtautuminen kirjavinkkaukseen	80
4.4.3 Kirjaston suhtautuminen kirjavinkkaukseen	83
4.4.4 Kirjavinkkauksen resurssit: palkkiot ja lukuvapaat	86
4.4.4.1 Palkkiot	86
4.4.4.2 Lukuvapaat	87
4.4.4.3 Sijainen	88
4.5 KIRJAVINKKAUKSEN KEHITTÄMINEN	89
4.5.1 Kirjavinkkauksen kehittäminen henkilökohtaisella tasolla	90
4.5.2 Kirjavinkkauksen kehittäminen yleisellä tasolla	91
5 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO	95
5.1 MILLAISIA YLEISISSÄ KIRJASTOISSA TOIMIVIEN KIRJAVINKKAREIDEN VINKKAUSKÄYTÄNNÖT OVAT?	95
5.2 MILLAISIA KOKEMUKSIA JA NÄKEMYKSIÄ KIRJAVINKKAREILLA ON TYÖSTÄÄN?	97
5.3 MITEN OPETTAJAT, OPPILAAT JA KIRJASTO SUHTAUTUVAT KIRJAVINKKAUKSEEN?	99
5.4 MITEN KIRJAVINKKAUSTA VOITAIHIN KIRJAVINKKAREIDEN MUKAAN KEHITTÄÄ?	101
6 TUTKIMUSTULOSTEN POHDINTAA JA TUTKIMUKSEN ARVIOINTI	102
6.1 TUTKIMUKSEN EMPIIRINEN ANTI	102
6.2 TUTKIMUKSEN METODOLOGIAN ARVIOINTIA	104
6.3 TUTKIMUKSEN KÄYTÄNNÖLLINEN ANTI JA JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET	105
LÄHTEET	107
LIITE 1: HAASTATTELUPYYNTÖ	
LIITE 2: TAUSTATIELOMAKE	
LIITE 3: HAASTATTELURUNKO	

1 Johdanto

Kirjavinkkaus on lukemaan houkutteleva menetelmä, jossa kirjaston työntekijä, opettaja tai muu kirjallisuudesta innostunut ihminen kertoo koululuokalle tai muulle ryhmälle valitsemistaan kirjoista. Kirjavinkkauksen ruotsinkielinen termi 'bokprat'¹ kuvaa hyvin kirjavinkkarin toimintaa: kirjavinkkari lukee kirjoja ja valmistee niistä mielenkiintoisen ja houkuttelevan esityksen, jonka hän sitten pitää kuulijoilleen joko kirjastossa, koululuokassa tai muussa sopivassa paikassa.

Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään kirjavinkkauksen käytäntöjä yleisessä kirjastossa. Aihetta lähestytään kirjavinkkarin näkökulmasta. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1) Millaisia yleisissä kirjastoissa toimivien kirjavinkkareiden vinkkauskäytännöt ovat?
- 2) Millaisia kokemuksia ja näkemyksiä kirjavinkkareilla on työstään?
- 3) Miten opettajat, oppilaat ja kirjasto suhtautuvat kirjavinkkaukseen?
- 4) Miten kirjavinkkausta voitaisiin kirjavinkkareiden mukaan kehittää?

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kirjavinkkareiden vinkkauskäytäntöjä: miten he valmistautuvat itse vinkkaukseen, millaista taustatyötä he tekevät ja millaisia heidän esityksensä ovat. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan sitä, mitä vinkkarit ajattelevat työstään, mitä he pitävät siinä tärkeänä, mitä se heille antaa ja miten he haluaisivat kehittää työtään. Tutkimuksessa pyritään myös selvittämään, miten kirjastossa suhtaudutaan kirjavinkkaukseen yleisesti, miten siihen panostetaan taloudellisesti ja millaiset resurssit kirjavinkkareilla on työnsä tekemiseen. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa kirjavinkkarin työnkuvaa monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti sekä kokemusten että ajatusten ja tunteiden tasolla.

¹ suom. 'puhetta kirjoista'

Kirjavinkkausta ei ole tutkittu Suomessa kovinkaan paljon. Tutkimuskirjallisuus keskittyy lähinnä siihen, millaisia vaikutuksia kirjavinkkauksella on lasten ja nuorten lukemisharrastukseen. Kirjavinkkarin näkökulmasta kirjavinkkausta ei ole Suomessa aiemmin tutkittu, mikä omalta osaltaan puoltaa tutkimuksen aiheenvalintaa. Vaikka kuka tahansa kirjoista ja kirjallisuudesta innostunut voikin toimia kirjavinkkarina, tehdään kirjavinkkausta Suomessa edelleen lähinnä yleisissä kirjastoissa. Tämän vuoksi tutkimusta varten päädyttiin haastattelemaan yleisissä kirjastoissa työskenteleviä kirjavinkkaavia kirjastonhoitajia. Tutkimusotteeltaan tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen. Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoituja teemahaastatteluja.

Tutkimus on jaettu kuuteen lukuun. Johdantoa seuraavassa luvussa 2 tehdään katsaus työn kannalta keskeiseen kirjallisuuteen. Samalla tutustutaan tarkemmin työn aihepiiriin eli kirjavinkkaukseen sekä luonnehditaan muutamaa muuta lukemaan houkuttelevaa menetelmää. Luvussa 3 kuvataan tutkimusongelmat ja -menetelmät, ja neljännessä luvussa raportoidaan tutkimuksen tulokset. Luvussa 5 tuloksista tehdään yhteenveto ja niitä vertaillaan luvussa 2 esiteltyihin aikaisempiin tutkimustuloksiin ja muuhun kirjallisuuteen. Tutkimuksen viimeisessä luvussa 6 pohditaan tutkimustuloksia sekä arvioidaan itse tutkimusta.

2 Kirjallisuuskatsaus

2.1 Lukemaan houkuttelevuus: kirjavinkkaus ja muita menetelmiä

Lukeminen edistää kielen oppimista ja rikastaa mielikuvitusta. Se kehittää lapsen tunne-elämää, auttaa häntä samaistumaan muihin ja ymmärtämään muita, ja lisäksi se avartaa maailmankuvaa ja antaa ratkaisumalleja hankaliin ongelmatilanteisiin. Aikuisten tehtävänä on löytää, keksiä ja kehitellä erilaisia menetelmiä, joilla lapsia ja nuoria voitaisiin innostaa lukemisen pariin. Ketään ei saisi pakottaa lukemaan, vaan siihen tulisi nimenomaan houkuttaa. Lukuhalu on heräteltävä innostavasti ja rehellisesti. (Mäkelä 2001, 79–80.) Tässä luvussa esitellään erilaisia keinoja, joilla lapsia ja nuoria voidaan innostaa lukemaan. Ensimmäisessä alaluvussa esittelen tarkemmin työn aiheena olevan kirjavinkkauksen, ja sen jälkeen käyn läpi lyhyesti ja esimerkinomaisesti muutamia muita lukemaan houkuttelevia menetelmiä. Lopuksi esittelen muutaman työni kannalta keskeisen kirjavinkkausoppaan.

2.1.1 Kirjavinkkaus

2.1.1.1 Mitä kirjavinkkaus on, ja miksi sitä tehdään?

Kirjavinkkaus² (engl. 'booktalk' tai 'book talk', ruots. 'bokprat') on saanut alkunsa Yhdysvalloissa, jossa vinkkausta on tehty jo 1970-luvulta lähtien. Sieltä se saapui myöhemmin Ruotsiin ja sitä kautta Suomeen, Pohjanmaan suomenruotsalaisten rannikkokaupunkien kautta. Ruotsissa 1970- ja 1980-luvut olivat bokpratinkkausten kultaaikaa, mutta Suomessa kirjavinkkaus lähti toden teolla leviämään 1990-luvulla. (Kirjavinkkarit ja kirjakassikulkurit kiertämässä; Mäkelä 2003, 36; Näkökulmia kirjavinkkaukseen.) Suomalaisen kirjavinkkauksen uranuurtajana voidaan pitää läänintaiteilija Marja-Leena

² Terminä 'kirjavinkkaus' on vakiintunut Suomen kieleen 1990-luvun loppupuolella. Vuonna 1995 julkaistussa Marja-Leena Mäkelän Kirjavinkkarikirjassa puhuttiin vielä 'bokpratista', mutta kirjan toisen painoksen ilmestyessä vuonna 1998 sana 'kirjavinkkaus' oli jo vakiintunut 'bokpratinkkausten' suomenkieliseksi vastineeksi. (Mäkelä 2003, 8.)

Mäkelää. Hän on suomalaisen kirjavinkkauksen pioneeri, joka on kiertänyt lähes 20 vuotta eri puolilla Suomea sekä vinkkaamassa kirjoja että luennoimassa menetelmästä kirjastoväelle ja opettajille. Hän on myös saanut tekemästään työstä Valtion lastenkulttuuripalkinnon vuonna 2000 sekä sanomalehti Ilkan Vuoden kulttuuriteko -palkinnon vuonna 2003. (Kirjavinkkaus-työpaja Hämeenlinnassa 2004; Lastenkulttuurin valtionpalkinnot jaettiin 2000.)

Kirjavinkkaus on lukemaan houkutteleva menetelmä, jonka avulla yritetään saada ihmisiä, etenkin lapsia ja nuoria, harrastamaan lukemista. (Mäkelä 2003, 13.) Joni Bodart, yhdysvaltalainen kirjavinkkari, määrittelee vinkkauksen hyvin yksinkertaisella tavalla: *"It's what you say to convince someone to read a book"* (Bodart 1980, 2). Kirjavinkkaus ei ole kirja-arvostelu, kirjaselostus eikä kirja-analyysi, eikä se myöskään ole kirjojen ihanuuden ylikehumista tai lukemaan tuputtamista. Sen sijaan kirjavinkkaus on kirjoista kertomista, kirjan asialla olemista sekä kirjan tekemistä eläväksi ja kiinnostavaksi. Sen tarkoituksena on houkuttaa kuulija kiinnostumaan kirjasta niin, että hän tahtoo lukea sen itse loppuun. Hyvä kirjavinkki muistuttaa kertomusta: se kertoo kirjasta tarpeeksi, jotta kuulijassa herää kiinnostus kirjaa kohtaan, mutta se ei kerro liikaa, jotta kuulijan täytyisi lukea kirja itse saadakseen tietää, miten tarinassa kävi. Hyvä kirjavinkki herättää kuulijassa ihanan ahdistuksen, turhautumisen ja uteliaisuuden tunteen, ja tavoittaa kuulijansa niin, että nämä muuttuvat passiivisista kuuntelijoista aktiivisiksi osallistujiksi. Onnistunut kirjavinkkaus herättää kuulijassa halun lukea. (Bodart 1980, 3; Hänninen, Härkönen & Loivamaa 1999, 18–19; Mäkelä 2003, 8, 13–14; Poutiainen 1999, 15.)

Kirjavinkkaus ei kuitenkaan ole ainoastaan yksisuuntaista puhetta vinkkarilta kuulijoille, vaan se on myös kuulijoiden omien mielipiteiden, kokemusten ja tulkintojen kuuntelemista ja kunnioittamista. Kirjallisen keskustelun myötä kirjavinkkaus muuttuu molemmille puolille antavaksi kokemukseksi, ja parhaassa tapauksessa onnistuneella vinkkaustunnilla kaikki saavat olla kirjallisuuden asiantuntijoita jakamalla omat kirjalliset kokemuksensa toisten kanssa. Varsinkin lasten kanssa keskustelu on antoisaa, sillä he ovat rehellisiä kommentissaan, eivätkä kuuntele kirjavinkkaajaa vain

kohteliaisuudesta. (Bodart 1980, 3; Hänninen, Härkönen & Loivamaa 1999, 18–19; Mäkelä 2003, 8, 13–14; Poutiainen 1999, 15.)

Bodartin mukaan kirjavinkkaus on metodi, jolla ihmisiä houkutellaan uusien asioiden ääreen: tarkoituksena on saada heidät ajattelemaan sellaisia asioita, joita he eivät ole tulleet ennen huomanneeksi. Kirjavinkkauksen tavoitteena on laajentaa ihmisten ajatushorisonttia. (Bodart 1980, 1.) Samoilla linjoilla Bodartin kanssa on myös Mäkelä. Mäkelän (2003, 13) mielestä vinkkaus on usein vaihtoehtojen esittelemistä urautuneille, melko ennakkoluuloisille lukijoille, jotka ovat tottuneet lukemaan hyvin tietynlaisia kirjoja, ja joiden lukutavat ovat kaavamaiset. Tällaisia kaavamaisia lukutottumuksia löytyy Mäkelän mukaan sekä lapsilta että aikuisilta. Kirjavinkkaajan keskeinen tehtävä onkin Mäkelän mielestä toimia välittäjänä kirjan ja lukijan välissä: tarkoituksena on yrittää auttaa lukijaa ja kirjaa kohtaamaan toisensa, sillä hyvin järjestetyistä ja tiukasti hyllytetyistä kirjaston kokoelmista voi olla vaikeaa löytää mieleistään luettavaa. Asiakkaalla ei välttämättä ole aavistustakaan, millaisia aarteita hyllyistä saattaa löytyä, ellei hänelle näytetä niitä erikseen. Sen vuoksi kirjavinkkausta tarvitaankin kirjan ja lukijan välisen suhteen aktivoimiseksi. (Hänninen, Härkönen & Loivamaa 1999, 19; Mäkelä 2003, 13.)

2.1.1.2 Kuka vinkkaa, kenelle, ja mitä vinkataan?

Kirjavinkkaus mielletään perinteisesti kirjastonhoitajan työksi, mutta sitä voivat tehdä yhtä lailla opettajat tai kerho-ohjaajatkin. Kirjavinkkariksi sopii kuka tahansa lasten- ja nuortenkirjallisuudesta innostunut ja sitä tunteva ihminen, sillä rehellinen innostus asiaan on hyvän kirjavinkkarin ainoa edellytys. Kirjavinkkarina voi toimia kuka tahansa, jolla on vilpiton ja palava halu olla kirjan asialla, ammattinimikkeellä ei ole merkitystä. Tärkeintä on, että kirjavinkkari rakastaa kirjoja ja kuulijoitaan, ja että hänellä on varmuus siitä, että lukeminen on merkityksellistä ja tärkeää. Tärkeää on myös olla aito ja oma itsensä, sillä aito innostus ja persoonallinen itseys välittää kirjan ilosanoman kuulijalle paljon tehokkaammin kuin mikään näytelty rooli. Kirjavinkkauksen ei pitäisi olla työnantajan velvoittamaa työtä, sillä kirjavinkkaaminen vaatii rehellistä intoa kertoa kirjoista ja halua välittää lukemisen ilo kuulijoille. Tähän työhön ketään ei pitäisi

pakottaa: kuulijat kyllä huomaavat, kuka on aidosti asiansa takana ja kuka ei. Innoton vinkkaus ei anna mitään positiivista sen paremmin kuulijoille kuin itse vinkkarillekaan. (Hänninen 1999, 8; Hänninen, Härkönen & Loivamaa 1999, 19; Mäkelä 2003, 16–19.)

Keille ja mitä kirjavinkkarit sitten vinkkaavat? Päiväkoti- ja kerhoikäisistä lapsista harvat osaavat lukea, joten heille ei voi vielä vinkata sanan varsinaisessa merkityksessä, mutta ensimmäisestä luokasta lähtien läpi koko peruskoulun jokaiselle luokka-asteelle voidaan pitää kirjavinkkaustunteja. Perinteinen kirjavinkkaustunti keskittyy yleensä kaunokirjallisuuteen: romaaneihin ja runoihin. Mukana olevan kirjavalikoiman pitäisi olla sellainen, että se kiinnostaa kaikkia kuulijoita, ja siksi vinkkauskirjojen valinnan periaatteena voidaankin pitää ajatusta ”jokaiselle jotakin”. Perusvalikoima koostuu yleensä uutuuksista, suosikeista ja joistain vanhoista klassikoista. Monipuolisessa valikoimassa huomioidaan erikseen myös tytöt ja pojat sekä harjaantuneet ja harjaantumattomat lukijat, ja vuorottelu humorististen, seikkailullisten, jännittävien ja surullisten, monenlaisten ja erilaisten kirjojen välillä pitää kuulijoiden mielenkiintoa yllä. (Mäkelä 2003, 29, 56.) Kirjoja ei kuitenkaan tarvitse esitellä ainoastaan äidinkielen ja kirjallisuuden tunnilla, vaan esimerkiksi biologian tunnilla voidaan vinkata luontokirjoja, liikuntatunnilla urheilukirjoja, ja samalla kaunokirjallisuuden esittelyyn voidaan yhdistää myös tietokirjavinkkausta (Hänninen 1999, 9).

Tietokirjavinkkauksessa eli tietovinkkauksessa vinkataan nimen mukaisesti tietokirjallisuutta. Aihepiirit voivat vaihdella laidasta laitaan: tietovinkata voi vaikkapa esihistoriasta, avaruudesta tai luonnonsuojelusta. Tietovinkkari ja nuortenkirjailija Kari Vaijärven (2001, 51) mukaan tietokirjallisuuden vinkkaus on kaunokirjallisuuteen verrattuna jäänyt vähemmälle, mikä johtuu kenties siitä, että varsinkin pienemmille lapsille tarkoitettuja laadukkaita tietokirjoja ei kovin paljoa luonnontieteiden ulkopuolelta löydy. Tämän vuoksi tietokirjavinkkaus sopineekin paremmin kuudesluokkalaisille ja sitä vanhemmille. Vaijärven mukaan paras tapa tietovinkata on yhdistää tietovinkkaukseen myös kaunokirjallisuuden vinkkausta. Näin aihetta voidaan käsitellä luontevasti ja mielenkiintoisesti siirtymällä kaunon kautta tietoon tai päinvastoin, samalla sopivasti painottaen kirjojen sisältöä haluttuun suuntaan. Kaunokirjallisenä esimerkkinä Vaijärvi mainitsee muun muassa

tulevaisuudentutkimuksen käsittelyyn avuksi ottamansa Isaac Asimovin novellikokoelman *Robotit*. Kaunokirjallisuuden mukaan ottamisen lisäksi Vaijärven mielestä on myös tärkeää, että tietovinkkaukseen lähdetään luokan omista lähtökohdista käsin. Opettajan kanssa etukäteen keskusteltaessa kannattaa huomioida ne asiat ja aiheet, jotka luokassa kiinnostavat juuri nyt ja joita viime aikoina on käsitelty. Kun käsiteltävänä on näistä aiheista sopivassa suhteessa sekä tietoa että kaunokirjallisuutta, muodostuu tietovinkkaus ongelmalähtöiseksi ja keskustelevaksi, ja kuulijoiden mielenkiinto on taattu. (Vaijärvi 2001, 51–53.)

Vanhempainillat voivat olla erinomainen keino puhua vanhemmille kirjoista, lukemisen merkityksestä ja etenkin ääneen lukemisen tärkeydestä, ja samalla voi vinkata kirjojakin perheen yhteisiä lukutuokioita varten. Kirjavinkkausta ei kuitenkaan tarvitse tehdä ainoastaan lasten- ja nuortenkirjallisuudesta, vaan aivan samalla tavalla myös aikuisten kirjallisuutta voidaan vinkata. Aikuisille voidaan järjestää esimerkiksi omia vinkkausiltoja erilaisiin teemoihin keskittyen: eri iltoina eri kirjallisuuden aloista innostuneet kirjastonhoitajat tai muut asiasta innostuneet voivat esitellä omia suosikkejaan, ja iltoja voidaan koostaa esimerkiksi fantasian, sci-fin, dekkareiden, historian, matkakirjojen tai runouden ympärille. Samaten kokonaisia aikuisryhmiä, vaikkapa jonkin tietyn ammattiryhmän edustajia, voidaan vinkata esittelemällä heille heidän alaansa liittyvää kirjallisuutta. (Mäkelä 2003, 29–32.)

2.1.2 Muita lukemaan houkuttelevia menetelmiä

2.1.2.1 Lukuvartti

Lukuvartti päivässä on juuri lukemaan opetteleville suunniteltu lukemaan houkutteleva menetelmä, joka kirjavinkkauksen tapaan on tullut Suomeen Ruotsin kautta. Lukuvartti-projekti toteutetaan koulun ja kodin välisenä yhteistyönä, ja sen perusidea on hyvin yksinkertainen: lapsen kanssa pyritään lukemaan ääneen vähintään viisitoista minuuttia päivittäin. Projekti aloitetaan vanhempainillalla, jossa vanhempien kanssa keskustellaan lukemisen iloista ja hyödyistä, ja samalla esitellään ja vinkataan luettavaksi sopivia

kirjoja. Projektissa voidaan hyödyntää myös lukupäiväkirjoja, mutta lukemisen kontrollointi ei ole välttämätöntä. Kotona kirjat valitaan ja niitä luetaan yhdessä. Aluksi vanhemmat lukevat lapselle ääneen, ja myöhemmin, lapsen oppiessa lukemaan, tämä alkaa itse lukea ääneen muulle perheelle. Koulussa lapset saavat kertoa tai piirtää kirjoista tai dramatisoida niiden tapahtumia, ja opettaja antaa lukemisesta päivittäin palautetta. (Mäkelä 2001, 85; Seppänen 2004, 19–20.)

Lukuvartti-menetelmän perimmäinen ajatus on, että lapsella on tilaisuus päivittäin kuulla hyvää kirjaa, jännittävää satua tai hauskoja loruja, ja sitä kautta oppia hyvää kieltä sekä harjoituttaa omaa lukutekniikkaa. Päivittäiset lukutuokiot antavat lapselle rauhallisen hetken aikuisen seurassa, parantavat keskittymiskykyä ja luovat perustaa hyvälle lukutottumuksille. Lisäksi ääneenlukeminen tarjoaa monipuolisia kielellisiä kokemuksia ja elämyksiä. On tärkeää lukea ääneen hivenen vaikeampia tekstejä kuin mitä lapsi itse hallitsee ja on valmis lukemaan, sillä näin kielitaju kehittyy ja sanavarastokin kasvaa kuin huomaamatta. Tärkeintä lukuvartissa on kuitenkin yhdessäolo ja yhdessä tekeminen. (Mäkelä 2001, 86; Seppänen 2004, 19–20, 27.)

2.1.2.2 Sanajalkaseikkailu

Sanajalkaseikkailussa kirjavinkkaus yhdistetään elämys- ja seikkailukasvatuksellisiin kuvioihin. Ideana on liikkumisen ja toiminnan yhdistäminen kirjavinkkeihin ja sanallisiin tehtäviin: tarkoituksena on löytää elämyksiä ja kokea onnistumisen iloa yhtä lailla sanallisella kuin toiminnallisellakin tasolla. Lisäksi tavoitteena on herättää osallistujissa halu lainata ja lukea kirja tai kaksikin. Sanajalkaseikkailuita on yleensä järjestetty kirjastoissa. (Mäkelä 2001, 86; Mäkelä & Kakkuri 1999, 11–17.)

Sanajalkaseikkailun alussa pidetään lyhyt, huolellisesti suunniteltu kirjavinkkausosuus, jonka jälkeen osallistujat johdatellaan tiettyä tarinaa noudattelevan elämys- ja seikkailuradan läpi. Tarina sitoo koko seikkailun kokonaiseksi elämysvirraksi ja mahdollistaa sen, että sanajalkaseikkailua voi hyödyntää kirjaston lisäksi myös muissakin oppimistilanteissa, vaikkapa biologian tunnilla tai historiassa. (Mäkelä & Kakkuri 1999, 11.) Seikkailuun osallistujille annetaan vuoroin kirjallisia ja sanallisia,

vuoroin fyysisiä tehtäviä, ja annetuissa haasteissa pyritään ottamaan huomioon ihminen kokonaisuutena, kaikkine aisteineen. Sanajalkaseikkailun tarkoituksena on luoda myönteinen ja elämyksellinen mielikuva kirjastosta, kirjoista ja lukemisesta ja harjoittaa lapsen sanallista ja kirjallista taitoa. Lisäksi tavoitteena on tukea sosiaalista kehitystä, ryhmässä toimimista ja ryhmävastuuta sekä itsetunnon kasvua. (Mäkelä 2001, 86–87.)

2.1.2.3 Kirjailijavierailut ja kummikirjailijat

Kirjailijavierailut ovat tehokas tapa saada lapset ja nuoret innostumaan kirjoista ja lukemisesta, sillä ihmisen tapaaminen kirjan takaa tekee kirjan elävämmäksi ja kiinnostavammaksi kuin yhdenkään vinkkarin kerronta. *Kummikirjailijat* ovat tietyn koulun kummeja, kirjailijavieraita, jotka käyvät koulullaan säännöllisin väliajoin ja useamman kerran vuodessa. Kummikirjailija kertoo vierailuillaan oppilaille kirjoistaan ja kirjoittamisestaan. Lisäksi hän ohjaa lukemaan sekä kirjoittamaan, lukee lasten tekstejä ja antaa palautetta. (Mäkelä 2001, 89.) Kummikirjailijan tärkein tehtävä onkin rohkaista lapsia ja vahvistaa heidän itsetuntoaan kaikessa kirjallisuuteen ja kirjoittamiseen liittyvässä (Mikkanen 2004, 37).

2.1.2.4 Lukudiplomit

Lukemaan houkuttelevat *lukudiplomit* ovat nykyään yleisiä, ja niitä voi suorittaa useissa kunnissa ja kaupungeissa. Pirkanmaan lukudiplomi suunniteltiin vuonna 2002 lisäämään lukemisharrastusta, ja se kehiteltiin yhteistyössä koulujen, kirjaston, Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutin, Tampereen ammattiopiston ja Tampereen yliopiston kanssa. Lukudiplomin suorittaja lukee tietyn määrän annetuilta listoilta itse valitsemaan kirjoja, jonka jälkeen hän osoittaa tuntevansa niiden sisällön. Suoritustavoista voivat oppilaat ja opettajat sopia yhdessä. Lukudiplomilistat kattavat kaikki vuosiluokat 1. luokasta lukion viimeiseen luokkaan, ja diplomin suorittamisesta saa vuosittain taiteilija Matti Kodan kuvittaman diplomin. Lukudiplomin tarkoituksena on innostaa lapsia ja nuoria uusien lukukokemuksien pariin. (Kirjasto ja koulu yhteistyössä 2004, 19; Pirkanmaan lukudiplomi.)

2.1.3 Kirjavinkkausta käsittelevää kirjallisuutta

2.1.3.1 Marja-Leena Mäkelä: *Kirjavinkkarikirja*

Ensimmäinen suomalainen kirjavinkkausopas, Marja-Leena Mäkelän *Kirjavinkkarikirja*, ilmestyi ensimmäistä kertaa vuonna 1995. Uudistettuja painoksia on sen jälkeen otettu kaksi, ja tuorein eli kolmas, uudistettu laitos ilmestyi vuonna 2003. Kysyntää kotimaiselle vinkkausoppaalle on siis ollut. Mäkelän teoksen perustana ovat hänen kymmenet, jopa sadat omakohtaiset kirjavinkkaus- ja koulukäyntikokemuksensa. Vankan käytännön lisäksi Mäkelä pohjaa teoksensa myös teoriaan: yhdysvaltalaisen Joni Bodartin teos *Booktalk!* (1980) on ollut aloittelevan Mäkelän ohjenuorana, ja ruotsalaisen Uno Nilssonin ajatukset ovat myös vahvistaneet Mäkelän omia näkemyksiä kirjavinkkauksesta. Mäkelän tarkoituksena on ollut kertoa kirjassaan siitä, miten kirjoista voi kertoa kuulijoille ja miten näiden lukuhuoli saadaan heräämään. Lisäksi hän on halunnut rohkaista lukijoita levittämään kirjan ilosanomaa ja kertomaan kirjoista itse. Tarkoituksena ei ole ollut kirjoittaa kirjaa kirjavinkkauksen teoriasta, vaan kyse on ennemminkin kertomuksenomaista omien kokemusten kertaamisesta. (Mäkelä 2003, 7.)

Kirjavinkkarikirja on perusteellinen ja yksityiskohtainen opas kirjavinkkauksen maailmaan. Mäkelä kirjoittaa kirjavinkkauksesta monipuolisesti ja käytännönläheisesti kuvittaen tekstiään lukuisin esimerkein, ja teoksesta välittyikin vahvana sen kertomuksenomaisuus ja omakohtaisuus. Mäkelä painottaa muutenkin kirjassaan luontevuuden, aitouden ja oman itseyden tärkeyttä, sillä hänen mukaansa aito innostus ja persoonallinen itseys välittävät viestin perille paljon paremmin kuin mikään näytelty rooli (Mäkelä 2003, 19, 67). Mäkelä korostaa kirjassaan myös sitä, että kirjavinkkari on ennen kaikkea välittäjä, välikappale, joka toimii siltana lukijan ja kirjan välissä. Vinkkauksessa kirjat ja tarinat ovat tärkeimmät. (Mäkelä 2003, 26, 44.)

Mäkelä aloittaa kertomalla, mitä kirjavinkkaus hänen mielestään on. Sen jälkeen hän kuvailee vinkkaria, sitä, kuka sopii vinkkariksi ja millaisia ominaisuuksia vinkkarilla olisi hyvä olla. Vinkkaukseen valmistautumiseen ja vinkkien valmisteluun annetaan ohjeita hyvin yksityiskohtaisesti ja kannustavasti, ja vinkattavia ja vinkkaustunnin

kulkuakin kuvaillaan. Mäkelä esittelee teoksessaan myös oman mäty- eli ”mä tykkään” -periaatteensa. Sen mukaan vinkkarin pitäisi aina vinkata ainoastaan sellaisia kirjoja, joista hän itse pitää, sillä vinkatun teoksen takana pitää pystyä seisomaan täydellisesti. (Mäkelä 2003, 41.) Lisäksi teoksessa käydään läpi muun muassa esiintymisjännitystä, vuorovaikutuksen merkitystä, onnistumisen iloa ja kurinpidon ongelmia.

Varsinaisen kirjavinkkauksen lisäksi Mäkelä käsittelee teoksessaan myös muita vinkkaukseen suoraan liittyviä tai sitä lähellä olevia aihepiirejä. Mäkelä muun muassa kartoittaa kirjassaan kevyesti eri kaupunkien käytäntöjä vinkkareiden palkkioista ja lukuvapaista, mikä on kiinnostava lisäys kolmanteen painokseen. Palkkio- ja lukuaikakäytännöt ovat varsin kirjavia eripuolilla Suomea, ja Mäkelä pitääkin tärkeänä näiden käytäntöjen selkeyttämistä ja yhtenäistämistä. (Mäkelä 2003, 11–12.) Lisäksi kirjassa käsitellään lyhyesti kirjoittajakerhoja ja -leiriä sekä sanataidekasvatusta Mäkelän omakohtaisten kokemusten kuvittamana, ja teoksen lopussa on myös lyhyt katsaus kahteen kotimaiseen kirjavinkkaustutkimukseen. Aivan viimeisiltä sivuilta löytyy kirjalista Mäkelän omista kirjavinkkaussuosikeista.

2.1.3.2 Joni Bodart: *Booktalk!*

Yhdysvaltalainen kirjastonhoitaja Joni Bodart on kansainvälisesti tunnettu kirjavinkkaaja, kirjailija ja luennoitsija. Vuodesta 1977 eteenpäin Bodart on kirjoittanut kirjavinkkauksesta 19 opaskirjaa, jonka lisäksi hän on pitänyt satoja kirjavinkkausaiheisia luentoja sekä työpajoja. (Bodart 2005.) Bodartin ensimmäinen kirja *Booktalk! Young adult booktalking and school visiting* (1980) on kirjavinkkauskäsikirja sekä kirjastonhoitajille että kaikille muille vinkkauksesta innostuneille. Pääasiallisesti se on tarkoitettu oppaaksi vasta-alkajille, mutta kokeneemmatkin vinkkarit voivat hyödyntää sen oppeja soveltamalla niitä omaan käyttöönsä sopiviksi. Bodartin mukaan *Booktalkin* lähtökohtana on aloittelija, joka ei tiedä ollenkaan, mistä ja miten vinkkaus pitäisi aloittaa. Tämän vuoksi kirja käsittelee kirjavinkkausta, vinkkaukseen valmistautumista ja vinkkauksen pitämistä hyvin yksityiskohtaisesti ja konkreettisin esimerkein. Teoksen ei ole kuitenkaan tarkoitus olla

kaikenkattava ja lopullinen opaskirja, vaan sen on tarkoitus antaa lähinnä opastusta, ohjeita ja ideoita kirjavinkkaukseen ja kirjavinkkien tekoon (Bodart 1980, xi–xiii).

Sisällöltään teos jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisellä puoliskolla Bodart kertoo kirjavinkkauksesta käytännönläheisesti ja kuvaillen. Hän lähtee siitä, mitä kirjavinkkaus on, ja miksi vinkkaaminen ylipäätään kannattaa. Sen jälkeen päästään käytännön osuuteen, neuvoihin ja nikseihin: siihen, miten kirjat valitaan, miten vinkit valmistellaan, miten muut käytännön asiat hoidetaan ja miten vinkit lopulta esitetään ja saadaan toimimaan luokan edessä. Toinen puoli kirjasta koostuu erilaisista ohjeellisista kirjavinkeistä, joita joko Bodart tai joku muu kirjavinkkari on itse käyttänyt työssään. Bodart kuitenkin muistuttaa esipuheessaan, että jokainen kirjavinkki on yksilöllinen, ja että jokaisen vinkkaajan on myös itse löydettävä oma yksilöllinen tapansa sekä vinkkaamiseen että vinkkien valmistelemiseen. Valmiita vinkkejä voi käyttää ohjenuoranaan, mutta suoraan niitä ei kannata kopioida. Sen sijaan opittuja asioita ja valmiita vinkkejä kannattaa soveltaa ja muokata omaan käyttöön sopivaksi. (Bodart 1980, xi.)

Onnistuneen kirjavinkin kaksi keskeistä osaa ovat Bodartin mukaan innostuneisuus ja kokeneisuus. Bodart muistuttaa, että kirjasta täytyy ensin pitää itse, jotta sitä voisi suositella muillekin. Aito innostuneisuus asiasta onkin hyvän vinkkarin tärkein ominaisuus, kokeneisuus tulee sitten ajallaan, harjoituksen myötä. Vinkkarin tavallisimmat virheet liittyvät puolestaan vinkkien sisältöön. Kirjavinkkaajan tavallisin virhe on Bodartin mukaan joko kertoa kirjasta liikaa tai liian vähän. Sellainenkaan kirjavinkki, joka ei tee kirjaa kiinnostavaksi eikä saa lukijaa innostumaan, tai joka vääristelee kirjan sisältöä, ei ole hyvä vinkki. Kirjavinkkarin ei tulisi yrittää saada kirjaa kuulostamaan paremmalta kuin se on: tämä johtaa helposti epäluottamukseen kirjavinkkarin ja kuulijakunnan välillä. (Bodart 1980, xi–xiii.)

2.1.3.3 Vinkkejä kirjavinkkarille

Marjo Hännisen, Marketta Härkösen ja Ismo Loivamaan kokoama lasten- ja nuortenkirjavalikoima *Vinkkejä kirjavinkkarille* (1999) on laaja, esittelevä

nuortenkirjallisuuden valikoimaluettelo, jonka tarkoituksena on helpottaa sopivien ja aiheenmukaisten kirjojen löytymistä. Teoksessa esitellyt kirjat on ryhmitelty aihepiireittäin (esimerkiksi historialliset nuortenkirjat, kuolema, musiikki, sodan ja rauhan ongelmat, ystävyys), ja jokaisen kirjan sisältöä on myös esitelty muutamalla lauseella. Kotimaisten ja ulkomaisten nuortenkirjallisuuden ohella luettelo esittelee myös alan lähdekirjallisuutta, ja teoksen lopussa on tietoja nuorisokirjallisuuden erikoislehdistä sekä linkkilista.³ (Hänninen, Härkönen & Loivamaa 1999, 7.)

Laajan valikoimaluettelon lisäksi teoksen alussa on kaksi kiinnostavaa artikkelia kirjavinkkauksesta. Marjo Hänninen kirjoittaa kirjavinkkauksesta selkeästi ja havainnollisesti artikkelissaan *Lukemaan houkutellaan yhteistyössä* (1999). Artikkelissa käydään läpi vinkkien ja vinkkaustunnin suunnittelu ja siihen valmistautuminen sekä itse vinkkaustunnin kulku lyhyesti, mutta kuitenkin selkeästi ja yksityiskohtaisesti. Artikkelin tiivyydestä huolimatta kaikki vinkkaukseen valmistautumisen kannalta keskeiset asiat kuten kirjalinta, etukäteissuunnittelu, esityksen harjoittelu sekä itse esiintyminen tulevat käsitellyiksi, eikä mitään ehdottoman oleellista jää puuttumaan. Kuten Mäkelä (2003, 19) ja Bodart (1980, xi), korostaa Hänninenkin (1999, 10) omana itsenään esiintymisen tärkeyttä. Kaiken kaikkiaan *Lukemaan houkutellaan yhteistyössä* on hyvä, tiivis tietopaketti vinkkaukseen valmistautumisesta.

Raija Poutiaisen artikkeli *Mitä kirjavinkkaus on?* (1999) lähestyy kirjavinkkausta hieman eri näkökulmasta. Poutiainen esittelee artikkelissaan oman näkemyksensä kirjavinkkauksesta lähinnä omien kokemustensa, tuntemustensa ja historiansa kautta. Poutiaisen vinkkaustyön taustalla on jo lapsuudessa alkanut, jatkuvasti kasvava kiinnostus kirjallisuuteen ja kirjoihin. Tästä lukemisen ilosta muotoutuu myös Poutiaisen näkemys vinkkaamisen merkityksellisyydestä: kaiken lähtökohtana on oma lukuelämys ja halu jakaa tämä kokemus muiden kanssa. Poutiaisen mukaan omasta lukuelämyksestä syntyy kirjavinkkauksen kautta jaettua lukuiloa, ja samoin kuin Mäkelällä (2003, 26, 44), kirjavinkkarin välittäjänluonne korostuu (Poutiainen 1999, 14). Poutiaisen mukaan vinkkauksessa tärkeintä on positiivinen tunnelma ja

³ *Vinkkejä kirjavinkkarille* esittelee nuortenkirjallisuutta vuosilta 1987–1997. Sen jälkeen ilmestyneitä teoksia esitellään uudemmassa lasten- ja nuortenkirjallisuusvalikoimassa Korhonen & Loivamaa: *Vinkkejä kirjavinkkarille 2* (BTJ Kirjastopalvelu 2005).

irtautuminen opetuksen luonteesta. Myös molemminpuolinen kunnioitus kuulijoiden ja vinkkarin välillä on tärkeää. (Poutiainen 1999, 15–17.)

2.2 Tutkimuksia ja selvityksiä kirjavinkkauksesta

Tässä luvussa esittelen muutamia kirjavinkkausta käsitteleviä tutkimuksia ja selvityksiä. Aihetta on tutkittu verrattain vähän, ja tutkimuskirjallisuutta oli joissakin tapauksissa vaikeaa hankkia. Alun perin tutkimustani suunnitellessani ajattelin, että työni fokuksen kannalta olisi ollut järkevintä valita tutkimuskirjallisuus siten, että tutkimusten painopiste säilyisi välittäjän eli kirjavinkkarin näkökulmassa. On kuitenkin huomattava, että tähänastinen tutkimuskirjallisuus keskittyy lähinnä siihen, millaisia vaikutuksia kirjavinkkauksella on lasten ja nuorten lukemisharrastukseen: kirjavinkkarin näkökulmasta kirjavinkkausta on tutkittu hyvin vähän. Lähdemateriaalin kaikkinaisen vähyyden vuoksi tutkimusaineiston kattavampi käsittely lieneekin tarpeellista. Tässä tarkasteltava kirjallisuus saattaa tuntua hajanaiselta ja suppealta, mutta on toisaalta otettava huomioon, että kirjavinkkausta käsittelevää ja pro gradu -tason ylittävää tutkimuskirjallisuutta ei juurikaan ollut saatavilla. Suurin osa kirjavinkkausta käsittelevistä teksteistä näyttää keskittyvän joko vinkkauksen käytännön puoleen, kirjavinkkauksen esittelyyn ja siihen opastamiseen tai erilaisiin kirjavinkkausprojekteihin. Eritasoisia tutkimuksia kirjaston ja koulun yhteistyöstä, lastenkirjastonhoitajuudesta ja lasten lukuharrastuksesta on tehty runsaasti. Niissä sivutaan usein kirjavinkkausta joko keinona kasvattaa lasten lukuharrastusta tai sitten osana lastenkirjastotyötä tai koulun ja kirjaston välistä yhteistyötä.

Kirjavinkkausta käsittelevää tutkimusta on silti onneksi saatavilla. Marja-Leena Mäkelä (2003, 81–83) esittelee *Kirjavinkkarikirjassaan* kaksi kotimaista kirjavinkkausselvitystä, joita käsittelen tässä kirjallisuuskatsauksessa tarkemmin. Seinäjoen ammattikorkeakoulun talouden ja hallinnon koulutusohjelman kirjastotoimen ja informatiikan suuntautumisvaihtoehdon opiskelija Paula Isoaho on tehnyt päättötyönsä kirjavinkkauksesta ja sen vaikutuksesta lukuinnostukseen (Isoaho 1995). Myös kirjastonjohtaja Kanerva Peltoniemi Kaustisen kirjastosta on tehnyt OPM:n tuella lyhyen kirjavinkkauskartoituksen Kaustisilla. Kuten Isoaho, Peltoniemikin tutki

työssään kirjavinkkauksen vaikutuksia lasten ja nuorten lukemiseen. (Peltoniemi 2002.) Peltoniemen ja Isoahon selvitysten lisäksi kotimaista tutkimuskirjallisuutta edustaa tässä katsauksessa Elli Ronkaisen pro gradu -tutkielma. Ronkainen käsittelee tutkielmassaan viidesluokkalaisten lukuharrastusta ja kirjavinkkausta kirjallisuuspedagogisena menetelmänä (Ronkainen 2001). Vaikka nämä tutkimukset käsittelevätkin kirjavinkkausta eri näkökulmasta kuin oma tutkimukseni, on mielestäni silti perusteltua esitellä kotimaista kirjavinkkaustutkimusta laajemminkin. Täten voidaan nähdä se jatkumo, jonka jatkeeksi omakin tutkimukseni asettuu.

Tutkimukseni kannalta hyödylliseksi ja mainitsemisen arvoiseksi tiedonlähteeksi osoittautui Ruotsin kansalliskirjaston LIBRIS-tietokanta⁴, jonka kautta löysin useita kirjavinkkausta käsitteleviä pro gradu -tasoisia tutkielmia. Oman tutkimukseni kannalta suureksi avuksi osoittautui varsinkin Rebecca Ahlströmin ja Angelica Ekstrandhin tutkimus *Bokprat för barn ur ett förmedlarperspektiv* (2005), jonka tulen esittelemään katsauksessani tarkemmin. Ahlströmin ja Ekstrandhin työn tavoitteena oli selvittää välittäjän eli kirjavinkkaajan käytännön toimenpiteitä vinkkaustunnin aikana. He tutkivat sitä, miksi kirjastonhoitajat kirjavinkkaavat, miten he valmistelevat vinkkausta ja miten vinkkaustunti käytännössä etenee. He selvittivät myös, tehdäänkö kirjavinkkauksesta minkäänlaista jälkiseurantaa. (Ahlström & Ekstrandh 2005.) Ahlströmin ja Ekstrandhin työn lisäksi esittelen kaksi muuta tietokannan kautta löytynyttä tutkimusta, jotka valottavat kirjavinkkausta monipuolisesti eri näkökulmista käsin.

Ulkomaista aiheeseeni liittyvää tutkimuskirjallisuutta etsiessäni LIBRIS-tietokannan lisäksi suurena apuna oli Salla Hyökin (2006) kandidaatintutkielma *Kirjavinkkaus ja nuorten lukemisharrastus*. Hyökki kokoaa työssään yhteen jo olemassa olevia kirjavinkkaustutkimuksia, joiden pohjalta hän käsittelee kirjavinkkauksen vaikutuksia nuorten lukemisharrastukseen vertailemalla eri tutkimusten tuloksia keskenään. Hyökin kaikkiaan kahdeksasta työssään hyödyntämästä tutkimuksesta esittelen tässä katsauksessani neljä. Isoahon (1995) ja Peltoniemen (2002) jo aiemmin mainittujen kotimaisten selvitysten lisäksi käyn läpi sekä Darlene Braederin (1984) että June

⁴ Tietokanta löytyy osoitteesta <http://libris.kb.se/> (linkin toimivuus tarkistettu 3.4.2008).

Levelin (1982) tapauskohtaiset tarkastelut kirjavinkkauksen vaikutuksista lukuharrastukseen.

Maininnan arvoiset ovat Hyökinkin työssään esittelemät Terrence Nollenin⁵ ja Gail Reederin⁶ kirjavinkkausaiheiset väitöskirjat. Molemmissa väitöskirjoissa tutkitaan kirjavinkkauksen vaikutuksia nuorten lukemisharrastukseen ja -asenteisiin. Kummastakin väitöskirjasta onnistuin valitettavasti saamaan käsiini ainoastaan niiden 24 ensimmäistä sivua tiivistelmineen, joten tässä tutkimuksessa en syvenny niihin tarkemmin. On kuitenkin kiinnostavaa tietää, että myös väitöskirjatasoista tutkimusta kirjavinkkauksesta on olemassa, joskaan ei helposti saatavilla.

2.2.1 Suomalaisia kirjavinkkaustutkimuksia

2.2.1.1 Paula Isoaho: *Bokprat ja sen vaikutus lukuinnostukseen*

Paula Isoahon opinnäytetyö *Bokprat ja sen vaikutus lukuinnostukseen* (1995) on ensimmäinen suomalainen kirjavinkkaustutkimus. Isoaho käyttää työssään ruotsalaista termiä 'bokprat', sillä tuolloin kotimainen termi 'kirjavinkkaus' ei ollut vielä vakituksessa käytössä (Isoaho 1995, 7). Koska 'kirjavinkkaus' on kuitenkin nykyisin terminä täysin vakiintunut, käytän tässä luvussa Isoahon tutkimusta esitellessäni 'bokprat'-termin asemesta sanaa 'kirjavinkkaus'.

Isoahon tutkimus ilmestyi ennen kuin ensimmäistäkään suomenkielistä kirjavinkkausopasta oli saatavilla. Kirjavinkkaus oli muutenkin tuolloin vielä suhteellisen uusi ja tuntematon lastenkirjastotyön muoto, joten tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää sekä kirjavinkkauksen sisältöä ja olemusta että sen mahdollisia vaikutuksia lasten lukemisharrastukseen asiasta kiinnostuneille kirjastoalan ammattilaisille. Isoaho halusi työssään selvittää, voiko kirjavinkkauksella ohjata

⁵ Terrence Nollen: *The effect of booktalks on the development of reading attitudes and the promotion of individual reading choices*. University of Nebraska-Lincoln, 1992.

⁶ Gail Reeder: *Effects of booktalks on adolescent reading attitudes*. University of Nebraska-Lincoln, 1993.

lukemisvalintoja ja voidaanko lukemiseen innostamiseen ja lukemisen määrään vaikuttaa kirjavinkkauksen avulla. (Isoaho 1995, 5, 20.)

Isoaho esittelee kirjavinkkausta varsin yksityiskohtaisesti kertomalla mitä kirjavinkkaus ylipäätään on ja miten sitä toteutetaan käytännössä. Tutkimuksen empiirisessä osassa tarkastellaan kolmelle seinäjokelaiselle 4. luokalle lähetetyn lomakekyselyn tuloksia. Kyselyssä kartoitettiin oppilaiden lukutottumuksia ja suosituimpia kirjojen hankintakanavia ja valintaperusteita. Tutkimuksen toisessa vaiheessa kuhunkin kolmeen luokkaan vietiin lainattavaksi 40 kirjaa, jotka olivat olleet kyselyssäkin mukana. Yhteen luokkaan kirjat vietiin vain lainattaviksi, toisessa luokassa järjestettiin kansiäänestys suosituimmasta kannesta, ja kolmannelle luokalle Marja-Leena Mäkelä (tuolloin Alanära) piti kirjavinkkaustunnin. Tarkoituksena oli verrata luokkien kesken sitä, vaikuttaako kirjavinkkaaminen tai kirjoihin kevyemmin kansiäänestyksen avulla tutustuttaminen lukemistapahtumien määrään. (Isoaho 1995, 5, 20–23.)

Tutkimus osoitti, että kirjavinkkaus lisäsi lukemista ja innostusta lukemiseen aikaisempaan verrattuna: kirjavinkatussa luokassa lukemistapahtumat kaksinkertaistuivat ensimmäiseen kyselyyn verrattuna. Tutkimus osoitti myös, että kirjavinkkauksella voidaan ohjata lukemisvalintoja, sillä esiteltyjen kirjojen lukeminen oli runsaampaa kuin vaille esittelyä jääneiden teosten lukeminen. Tutkimuksen johtopäätöksissä korostetaan sekä kirjavinkkauksen lukemista lisäävää vaikutusta että kirjastonhoitajan merkitystä kirjojen välittäjänä. (Isoaho 1995, 28–29.)

Tutkimustuloksissa ja johtopäätöksissä on kuitenkin joitain ristiriitaisuuksia. Tutkimuksen johtopäätöksissä esimerkiksi todetaan, että molemmissa vertailuryhmissä (sekä kansiäänestyksen tehneessä että pelkät kirjat saaneessa luokassa) lukutapahtumien määrä oli laskenut ensimmäiseen kyselyyn verrattuna. Johtopäätösten mukaan kansiäänestyksen tehneessä ryhmässä lukutapahtumat laskivat noin viidellä prosentilla, kun taas siinä ryhmässä, jonne kirjat vietiin kylmiltään luettaviksi, lukutapahtumien määrä laski 33 prosentilla. (Isoaho 1995, 28.) Tutkimuksen tuloksia esittelevässä luvussa kuitenkin todetaan, että lukutapahtumat lisääntyivät sekä kirjavinkatussa että kansiäänestyksen tehneessä luokassa. Selvitettäessä tutkimuksen toisen vaiheen

vaikutusta lukutapahtumien määrään havaittiin, että lukutapahtumien määrä todellakin lisääntyi eikä vähentynyt kansiaanestyksen tehneessä ryhmässä. (Isoaho 1995, 24.) Lisäksi todetaan, että kirjavinkkauksen merkitystä lukemisen määrään ei tutkimuksissa voitu osoittaa. Tässä kohdin ilmeisesti tarkoitetaan lukemisen absoluuttista määrää ja korostetaan sitä, että luokassa, jonne vietiin pelkät kirjat ja jossa lukemistapahtumien määrä laski, luettiin silti vähimmilläänkin yli kaksi kertaa niin paljon kuin mitä kirjavinkatussa luokassa luettiin enimmillään. Toteamus on silti hieman ristiriitainen, sillä saman luvun lopussa kuitenkin todetaan, että kirjavinkkaus lisäsi lukemisen määrää kirjavinkatussa luokassa. (Isoaho 1995, 29.) Näistä ristiriitaisuuksista huolimatta Isoahon tutkimus on aihepiiriltään kiinnostava ja tuloksiltaan varmasti suuntaa-antava.

2.2.1.2 Kanerva Peltoniemi: ”Kerro loputkin – Tällaista lisää!”

Kaustisen kunnankirjaston johtaja Kanerva Peltoniemi teki vuonna 2002 opetusministeriön rahoittaman tutkimuksen siitä, miten kirjavinkkaus vaikuttaa lasten ja nuorten lukemiseen. Kyseessä on tapaustutkimus Kaustisilta: tutkimuksen pohjana oli kahden päivän ja yhteensä kymmenen vinkkaustunnin mittainen kirjavinkkausprojekti valituille ylä- ja ala-asteen luokille. Vinkkaustutkimukseen osallistui kahdelta ala- ja yhdeltä yläasteelta yhteensä 105 ala-asteen ja 76 yläasteen oppilasta, joilta kerättiin palautetta lomakekyselyillä ennen ja jälkeen vinkkauksen. Lisäksi Peltoniemi tarkkaili oppilaiden reaktioita vinkkaustuntien aikana. Varsinaiset vinkkaustunnit piti kirjavinkkari Marja-Leena Mäkelä. Aineiston suppeuden vuoksi kyseessä ei Peltoniemen mielestä oikeastaan ole varsinainen tutkimus, vaan ennemminkin kyse on katsauksesta tai selvityksestä. (Peltoniemi 2002.)

Peltoniemen selvityksessä kysyttiin muun muassa, kuinka monta kirjaa oppilaat lukivat kuukaudessa ennen ja jälkeen kirjavinkkauksen. Luettujen kirjojen määrä ei katsauksen mukaan kuitenkaan juuri lisääntynyt kirjavinkkauksen jälkeen. Kirjastokäyntien määrän sijaan lisääntyi vinkkauksen jälkeen vähintäänkin 17 prosentilla kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kouluissa. Eniten kirjavinkkaus muutti lukutottumuksia keskustan ala-asteella, josta on lyhyt, noin puolen kilometrin matka kirjastoon. Nuorempien koululaisten kohdalla vinkkaus näytti muutenkin toimivan paremmin.

Vinkattujen kirjojen kysyntä oli vilkasta. Kirjastossa tehty seuranta osoitti, että melkein kaikkia vinkattuja kirjoja oli lainattu vinkkarikäynnin jälkeisenä kuukautena. Myös vinkattujen kirjojen tyyppisiä teoksia lainattiin. Peltoniemen mukaan onkin tärkeää, että vinkkaustilanteessa herätetty lukunälkä voidaan myös tyydyttää, joten vinkattuja kirjoja ja samantyyppisiä vaihtoehtoja olisi hyvä olla helposti ja riittävästi saatavilla. Kirjavinkkaus herätti selvästi kiinnostusta kirjaan ja varsinkin kirjan aiheeseen. Kaikkiaan yli 80 prosenttia tutkimukseen osallistuneista koki kirjavinkkauksen myönteisenä. (Peltoniemi 2002.)

2.2.1.3 Elli Ronkainen: Kirja ja lukija kohtaavat

Elli Ronkaisen pro gradu -tutkielmassa *Kirja ja lukija kohtaavat: Viidesluokkalaisten lukuharrastus ja kirjavinkkaus kirjallisuuspedagogisena menetelmänä* (2001) tarkastellaan 11–12 -vuotiaiden varhaisnuorten lukuharrastusta ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä sekä kartoitetaan kirjavinkkauksen mahdollisuuksia viidesluokkalaisten lukuharrastuksen aktivointimenetelmänä. Tutkimustaan varten Ronkainen analysoi tilastollisesti 140 viidesluokkalaisten oppilaan palautteet kirjavinkkauksen toimivuudesta. Lisäksi Ronkainen mittasi tutkimusluokaksi valitun viidennen luokan oppilaiden mielipiteitä kirjavinkkauksesta. Tutkimusluokan lukuharrastusta kartoitettiin myös yleisemmällä tasolla. Ronkaisen tutkimus oli viimeinen osa Huittisten, Punkalaitumen ja Vammalan kirjastojen ideoimaa ja opetusministeriön rahoittamaa lasten ja nuorten kirjallisen kulttuurin kehitysprojektia, jonka tavoitteena oli lisätä lasten ja nuorten lukuharrastusta kirjavinkkauksen avulla. Ronkainen selvittää tutkimuksessaan, voidaanko kirjavinkkauksella herättää varhaisnuorten lukuhaluja ja millaisia lukijoita kirjavinkkaus aktivoi parhaiten. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa kirjavinkkauksen toimivuudesta lukuharrastusta edistävänä keinona. (Ronkainen 2001, 1-2.)

Tutkimusluokka piti kirjavinkkausta innostavana ja hyödyllisenä menetelmänä. Luokan tytöistä suurin osa (14/18) ja pojistakin reilusti yli puolet (9/14) ilmoitti kirjavinkkauksen innostaneen heitä lukemaan enemmän. Puolet tytöistä (9/18) oli jo lukenut jonkin vinkatuista kirjoista, ja lähes kaikki (17/18) suunnittelivat jonkin

vinkatun kirjan lukemista. Pojista vinkattuja kirjoja oli lukenut ainoastaan kaksi, mutta lukusuunnitelmia oli useammalla: hieman yli puolet pojista (8/14) aikoi lukea jonkin vinkatuista kirjoista. Luokan suosikkikirjoja olivat sellaiset kirjat, jotka sisälsivät joko seikkailua, jännitystä tai huumoria. Tutkimusluokalle jäi positiivinen kuva kirjavinkkauksesta. (Ronkainen 2001, 50–55.)

Kaikkien viidesluokkalaisten palautteita analysoitaessa selvisi, että tytöistä hieman yli puolet ja pojista viidesosa kertoi lukeneensa jonkin vinkatuista kirjoista. Vinkkausmenetelmän avulla tytöt siis innostuivat lukemaan huomattavasti useammin kuin pojat. Kuukaudessa luettujen kirjojen määrällä ja vinkattujen kirjojen lukemisen välillä huomattiin selvä tilastollinen riippuvuus: ne oppilaat, jotka muutenkin lukivat paljon, lainasivat vinkattuja kirjoja useammin kuin sellaiset oppilaat, jotka eivät muutenkaan juuri lukeneet. Kaikista tutkimukseen osallistuneista viidesluokkalaisista hieman alle puolet ilmoitti kirjavinkkauksen innostaneen heitä lukemaan. Tytöistä vinkkauksesta innostui jopa 64 prosenttia, kun taas pojilla vastaava luku jäi 31 prosenttiin. (Ronkainen 2001, 57–60.)

Tutkimuksen perusteella kirjavinkkauksen tavoite saavutettiin parhaiten lukemiseen positiivisesti suhtautuvien ja lukemista jo valmiiksi harrastavien tyttöjen keskuudessa. Rohkaisevimpia tulokset olivat kuitenkin niiden vinkattuja kirjoja lukeneiden oppilaiden kohdalla, jotka aiemmin olivat lukeneet vähän tai ei ollenkaan: tällaisiakin oppilaita saatiin kirjavinkkauksen avulla innostumaan lukuharrastuksesta. (Ronkainen 2001, 66–67.)

2.2.2 Ruotsalaisia kirjavinkkaustutkimuksia

2.2.2.1 Rebecca Ahlström ja Angelica Ekstrandh: Bokprat för barn

Rebecca Ahlströmin ja Angelica Ekstrandhin tutkimus *Bokprat för barn ur ett förmedlarperspektiv* (2005) on mielenkiintoinen katsaus kirjavinkkaukseen välittäjän eli

kirjavinkkaavan kirjastonhoitajan näkökulmasta. Ahlström ja Ekstrandh pyrkivät tutkimuksessaan selvittämään sitä,

- 1) miksi kirjastonhoitajat kirjavinkkaavat,
- 2) miten he valmistelevat vinkkausta ja miten vinkkaus käytännössä etenee sekä
- 3) tehdäänkö kirjavinkkauksesta minkäänlaista jälkiseurantaa. (Ahlström & Ekstrandh 2005, 2.)

Ahlström ja Ekstrandh haastattelivat tutkimustaan varten kolmea kirjavinkkaavaa yleisen kirjaston hoitajaa, jotka kaikki vinkkasivat peruskouluikäisille lapsille. Vinkattavat kirjastonhoitajat he valitsivat kolmesta erikokoisesta, riittävän hyvien kulkuyhteyksien päässä sijaitsevasta kaupungista: yhden kirjastonhoitajan siis kunkin kaupungin kirjastosta. Ahlström ja Ekstrandh päättivät jo kolmen haastattelun jälkeen, että heillä on riittävästi materiaalia analyysia varten. Heidän tarkoituksenaan oli luoda ainoastaan esimerkinomainen kuva siitä, millaista kirjavinkkaus työnä voi olla. (Ahlström & Ekstrandh 2005, 27.)

Tutkimus osoitti, että tärkein syy kirjavinkkaamiselle oli kirjastonhoitajien halu saada lapset nauttimaan lukemisesta, kirjoista ja kirjallisuudesta. Tämän lisäksi vinkkarit pitivät kirjavinkkausta erinomaisena markkinointikeinona kirjastolle. (Ahlström & Ekstrandh 2005, 48.) Vinkkarit aloittivat kirjavinkkauksen valmistelun miettimällä tarkasti, ketkä olivat sen kertaisen vinkkauksen kuulijakuntaa ja siten vinkkauksen kohderyhmää. Sen jälkeen valittiin vinkattavat kirjat tätä kohderyhmää silmälläpitäen. Vinkattavaksi valikoitiin yleensä sekä eritasoista että erityyppistä luettavaa, jotta mahdollisimman moni kuulija löytäisi kirjavalikoimasta jotain itseään kiinnostavaa. Tämän jälkeen teokset luettiin ja kirjavinkit valmisteltiin esityskuntoon. (Ahlström & Ekstrandh 2005, 42–43, 49.)

Kaikki tutkimuksessa haastatellut kirjavinkkarit vinkkasivat työpaikallaan eli kirjastossa, joissa kaikissa oli oma ja kodikas erillinen tilansa, satuhuone tai lastennurkka, jossa vinkkaus tapahtui. Kirjastoa pidettiin mukavampana ja houkuttelevampana vinkkausympäristönä kuin esimerkiksi koululuokkaa. Toisaalta kaikilla haastatelluilla ei

ollut edes mahdollisuutta lähteä kouluille vinkkaamaan. Haastatelluista kaksi ei asettanut vinkatessaan kirjoja esille lainkaan, vaan he esittelivät vinkattavat kirjat kuulijoille yksi kerrallaan. Yksi haastateltu sen sijaan asetti kirjat huolellisesti esille lasten katseltavaksi. Vinkkauksen lomassa haastateltavat silloin tällöin keskustelivat vinkatuista kirjoista kuulijoidensa kanssa. Näin lapsia pyrittiin osallistamaan vinkkaukseen luonnollisella tavalla. (Ahlström & Ekstrandh 2005, 50.)

Haastatellut kirjavinkkarit eivät tehneet pitämiensä kirjavinkkaustuntien jälkeen minkäänlaista jälkiseurantaa kirjavinkkauksen vaikutuksista. Näin ollen heillä ei ollut tarkempaa tietoa siitä, oliko heidän tekemällään työllä ollut vaikutuksia kuulijoiden lukemisharrastukseen. Haastateltujen mukaan vinkkauksen vaikutukset näkyivät kuitenkin jokapäiväisessä kirjastotyössä selvästi: vinkatut kirjat olivat lainassa, niihin oli pitkät varausjonot ja niitä myös kyseltiin innokkaasti. Vaikka palaute koettiin tarpeelliseksi, sitä ei hankittu, koska vinkkareilta puuttui sekä aikaa että hyvä ja helppo seurantamenetelmä palautteen saamiseksi. (Ahlström & Ekstrandh 2005, 51–52.)

2.2.2.2 Anna Maria Malmin ja Ann Söderholm: Bokprat

Anna Maria Malminin ja Ann Söderholmin tutkimuksessa *Bokprat: En undersökning av två mellanstadielklassers upplevelser av bokprat* (2000) tarkastellaan sitä, miten kirjavinkkaus toimii lukemaan houkuttelevana menetelmänä. Tutkimus sai alkunsa käytännön tarpeesta selvittää, millaisia käytännön seurauksia kirjavinkkauksella on lasten lukuharrastukseen. Tutkielmassa pyritään selvittämään

- 1) innostuvatko lapset kirjavinkkarin esittelemistä kirjoista,
- 2) onko eroa siinä, miten tytöt ja pojat suhtautuvat kirjavinkkaukseen ja
- 3) millainen lukuympäristö lapsilla on. (Malmin & Söderholm 2000, 1-2.)

Malminin ja Söderholmin työ on laadullinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty havainnoimalla ja haastatteleamalla kahden ruotsalaisen koululuokan⁷ oppilaita kahdessa

⁷ Tutkimuksessa käytettiin termiä 'mellanstadielklass'. Mellanstadiet vastaa suomalaisia luokka-asteita neljännessä kuudenteen.

eri kaupungissa. Malmin ja Söderholm havainnoivat ensin varsinaisia vinkkaustilanteita, jonka jälkeen he haastattelivat sekä vinkkaukseen osallistuneita oppilaita, luokkien opettajia että vinkkaukset pitäneitä kirjavinkkareita. (Malmin & Söderholm 2000, 14.)

Tutkimuksessa selvisi, että molempien luokkien oppilaat muistivat vinkatut kirjat hyvin, ja että he suhtautuivat vinkkaukseen, lukemiseen ja kirjoihin muutenkin positiivisesti (Malmin & Söderholm 2000, 70). Vinkkirjojen lainaamisessa ja lukemisessa oli sen sijaan havaittavissa koulukohtaisia eroja. Ensimmäisessä koulussa yli puolet oppilaista oli lainannut jonkun vinkkarin suositteleman kirjan, kun taas toisessa koulussa näin oli tehnyt vain vajaa viidesosa. Ensimmäisessä koulussa viidennes oppilaista oli lukenut jonkun vinkkarin esittelemän teoksen, mutta toisessa koulussa näin oli tehnyt vain yksi oppilas. (Malmin & Söderholm 2000, 39.) On kuitenkin huomioitava, että ensimmäisen koulun oppilaille vinkattiin yhteensä kuusi kirjaa, kun taas toisen koulun oppilaille kirjoja vinkattiin vain yhteensä kaksi (Malmin & Söderholm 2000, liite 5). Ensimmäisen koulun oppilaille oli siten paljon enemmän valinnan varaa.

Sekä tytöt että pojat suhtautuivat kirjavinkkaukseen pääasiallisesti samalla tavalla, mutta joitain eroavaisuuksiakin oli havaittavissa. Tytöt esimerkiksi osoittautuivat ahkerammiksi lukijoiksi kuin pojat. Lukuympäristö ei luokissa ollut niin hyvä kuin se olisi voinut olla, sillä kummastakin luokasta puuttui rauhallinen lukupaikka, eikä lukuaikaakaan ollut riittävästi. Molemmissa luokissa opettaja kuitenkin luki oppilailleen säännöllisesti ääneen. (Malmin & Söderholm 2000, 70–71.)

Malmin ja Söderholm haastattelivat tutkimustaan varten myös tutkimusluokkia vinkanneita kirjavinkkareita. Tutkimuksessa selvisi, että tärkein syy haastateltujen kirjavinkkaamiselle oli halu saada lapset lukemaan ja innostumaan kirjoista ja kirjallisuudesta. Molemmat vinkkarit vinkkasivat suurin piirtein samoja luokka-asteita: toinen piti vinkkaustunteja luokille 1-7, kun toinen taas kertoi vinkkaavansa sekä ala-että yläasteen oppilaita. Molemmat myös vinkkasivat ainoastaan kirjastossa. Tätä pidettiin käytännöllisenä, sillä siten kirjat olivat saman tien saavutettavissa. Haastateltujen mielestä oli myös hyvä, että lapset tottuivat jo pienestä asti tulemaan itse kirjastoon. (Malmin & Söderholm 2000, 52–53.)

Sekä haastateltujen valmistautumisessa vinkkaukseen että kirjavinkkauksen pitämisessä oli havaittavissa joitain eroavaisuuksia. Toinen haastatelluista kertoi lukevansa kaikki vinkattavat kirjat etukäteen. Jos edellisestä lukukerrasta oli aikaa, hän luki teoksen pikaisesti uudelleen ennen suunniteltua vinkkausta. Vinkattavaksi hän pyrki valitsemaan kiinnostavalta vaikuttavia kirjoja sekä eri lajityyppejä mahdollisuuksien mukaan. Tämän haastatellun mielestä lukemaan innostamisen kannalta hedelmällisintä oli tehdä opettajan kanssa yhteistyötä. Kirjavinkkari esitteli kirjoja opettajalle ja oppilaille. Opettaja puolestaan luki oppilailleen ääneen ja innosti heitä lukemaan itsekin siten, että hän varasi oppilaille aikaa niin sanottujen pulpettikirjojen lukemiseen. (Malmin & Söderholm 2000, 52–53.)

Toinen haastatelluista vinkkasi joka luokkakäynnin aluksi viisitoista minuuttia. Tämän jälkeen oppilaat saivat lainata uusia kirjoja ja palauttaa vanhoja. Jokaista vinkkaustuokiota varten varattiin aina kaksi kirjaa: toisesta teoksesta haastateltu luki otteen, ja toista hän esitteli kuulijoilleen muuten. Vinkattavaksi hän valitsi mieluiten uusia kirjoja. Haastateltu kertoi, että kaikkia vinkkaamiaan kirjoja hän ei ennättänyt lukea etukäteen. Tällaisissa tapauksissa hän kirjaa vinkatessaan luki siitä ääneen ensimmäisen luvun. Myös tämän haastatellun mielestä yhteistyö opettajien kanssa oli hyödyllistä ja tärkeää. Opettajat saattoivatkin muun muassa esittää hänelle toivomuksia, jotka koskivat vinkkaustunnin sisältöä. (Malmin & Söderholm 2000, 52-53.)

2.2.2.3 Lina Ehrin: ”Det handlar om att hitta rätt bok till rätt person vid rätt tillfälle”

Lina Ehrinin tutkimuksen ”*Det handlar om att hitta rätt bok till rätt person vid rätt tillfälle*” – *En undersökning av läsfrämjande verksamhet för ungdomar i åldern 13–19 år* (2003) tarkoituksena on selvittää kirjastonhoitajien näkemyksiä lukemisesta sekä heidän käsityksiään 13–19-vuotiaiden nuorten lukemaan innostamisesta. Tutkimusta varten haastateltiin kahdeksaa kirjastonhoitajaa, ja siinä haluttiin selvittää, voidaanko lukemaan houkuttelevien menetelmien avulla saada ei-lukeva nuori kiinnostumaan kirjoista ja lukemisesta. Ehrin pyrki työssään selvittämään:

- 1) miten haastatellut kirjastonhoitajat itse mieltävät käsitteet 'lukemaan houkutteleva' ja 'kirjavinkkaus'⁸,
- 2) millaisia ovat heidän lukemaan houkuttelevat menetelmänsä,
- 3) millaisia rooleja kirjastonhoitajilla omasta mielestään on nuorten lukemisharrastuksen suhteen,
- 4) vetoavatko lukemaan houkuttelevat menetelmät 13–19-vuotiaisiin nuoriin sekä
- 5) miksi lukeminen kannattaa. (Ehrin 2003, 6.)

Tutkimusta varten haastatellut kirjastonhoitajat työskentelivät kunnan- tai koulukirjastossa. He olivat tekemisissä nuorille, 13–19-vuotiaille suunnattujen lukemaan houkuttelevien menetelmien kanssa. (Ehrin 2003, 9.)

Tutkimuksessa selvisi, että termit 'lukemaan houkutteleva' ja 'kirjavinkkaus' osoittautuivat monimutkaisiksi käsitteiksi, jotka saattoivat tarkoittaa eri asioita eri ihmisille. Esimerkiksi 'lukemaan houkutteleva' voitiin osin nähdä kaikkena sellaisena kirjaston toimintana, joka suuntautuu lukuhalun herättelyyn. Toisaalta sillä voitiin tarkoittaa erityisiä lukemaan innostavia projekteja. 'Kirjavinkkaus' voitiin puolestaan toisaalta mieltää prosessiksi, jossa kirjastonhoitaja valitsee tietyn määrän kirjoja ja esittelee sitten näitä teoksia ryhmälle kuulijoita. Toisaalta sitä voitiin pitää kirjoja koskevana keskusteluna asiakkaan ja kirjastonhoitajan välillä. Käyttämään lukemaan houkuttelevina menetelminä haastateltavat mainitsivat erityisesti kirjavinkkauksen, hankintaehdotusten noudattamisen sekä 'kirjoille altistamisen', toisin sanoen kirjojen esille asettamisen. Muina lukemaan houkuttelevina menetelminä mainittiin muun muassa erilaiset näyttelyt ja esittelyt, kirjailijavierailut, tiedonhaku sekä erilaiset projektit. Kaikkein eniten lukemaan houkuttelevia menetelmiä koettiin rajoittavan resurssien kuten rahan ja ajan puute. (Ehrin 2003, 73.)

Tutkimuksessa oli hyödynnetty Jofrid Karner Smidtin⁹ jaottelua kirjastonhoitajan eri rooleista. Tutkimuksessa voitiinkin havaita, että haastatelluista jokainen toimi työssään

⁸ Ruotsiksi 'läsfrämjande' ja 'bokprat'

⁹ Jaottelu löytyy teoksesta Jofrid Karner Smidt: *Bibliotekaren som litteraturformidler*. Statensbibliotekilsyn, 1994.

jossain määrin näissä kaikissa eri rooleissa¹⁰. Kaikkein eniten kirjastonhoitajat kokivat itse olevansa kriitikoita ja kirjallisuudentuntijoita. Haastatellut toimivat välillä kuitenkin myös sosiaaliantropologeina, pedagogeina, markkinoijina sekä aivan tavallisina ihmisinä. Tutkimuksessa havaittiin myös, että lukemaan houkuttelevat menetelmät olivat toimiva tapa innostaa nuoria lukemaan. Kontakti välittäjän¹¹ ja lainaajan välillä koettiin tärkeimmäksi, jotta lukemaan innostaminen onnistuisi, mutta myös jäsennellyillä ja tarkkaan suunnitelluilla projekteilla päästiin hyviin tuloksiin. (Ehrin 2003, 61, 73.)

Haastateltujen mielestä lukeminen oli tärkeää, koska sen katsottiin kehittävän kieltä ja lisäävän sanavarastoa. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että lukemalla opimme tuntemaan paremmin itseämme ja ymmärtämään muita. Lisäksi kirjojen katsottiin tarjoavan lukijoilleen samaistumisen kohteita. (Ehrin 2003, 73.)

2.2.3 Muissa maissa tehtyjä kirjavinkkaustutkimuksia

2.2.3.1 June Level: Booktalk Power

June Levelin tutkimus *Booktalk Power – a locally based research study* (1982) on Kanerva Peltoniemen tutkimuksen tapaan lyhyt selvitys, jonka tarkoituksena oli kartoittaa, oliko kirjavinkkauksella vaikutuksia oppilaiden lukuharrastukseen. Työn tarkoituksena oli selvittää

- 1) oliko tutkimusryhmille vinkanneen kirjavinkkarin tyyli toimiva: saiko vinkkari innostettua lapsia lukemaan, ja
- 2) voiko sellaisiin lapsiin, joiden lukutaito on heikompi, vaikuttaa kirjavinkkaamalla yhtä paljon tai enemmän kuin sellaisiin lapsiin, joiden lukutaito on jo hyvin kehittynyt. (Level 1982, 154.)

¹⁰ Smidtin mukaan kirjastonhoitajalla voi olla viisi erilaista roolia. Nämä roolit ovat kriitikko ja kirjallisuudentuntija, sosiaaliantropologi, pedagogi, markkinoija ja tavallinen ihminen.

¹¹ Esimerkiksi kirjavinkkari

Kyseessä on ala-asteella tehty tapaustutkimus, jossa seurattiin vinkkauksen vaikutusta viidesluokkalaisten lukuinnostukseen. Yhteensä 64 viidesluokkalaista jaettiin selvitystä varten kahteen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään valittiin oppilaat, joiden lukutaito oli arvioitu heikommaksi. Toiseen ryhmään poimittiin puolestaan ne, joiden lukutaito oli jo valmiiksi hyvin kehittynyt.¹² Molemmille ryhmille vinkattiin erikseen 15 minuuttia päivässä neljänä päivänä viikossa. Vinkkauksia jatkettiin yhteensä kolmen viikon ajan. Kirjavinkkausten lisäksi tutkimusta varten valikoitiin 255 kirjaa (177 eri nimekettä) erityiseen hyllyyn, joka merkittiin erikseen. Tutkimukseen osallistuvat oppilaat saivat lainata näitä teoksia mielensä mukaan, ja niiden joukosta valikoitiin myös vinkattavat teokset. Oppilaiden tuli sen jälkeen merkitä muistiin lainaamansa ja lukemansa kirjat. (Level 1982, 154.)

Tutkimus osoitti, että oppilaat lainasivat innokkaasti kirjavinkattuja teoksia. Varsinkin ne oppilaat, joiden lukutaito oli heikompi, tarttuivat helpommin vinkkarin esittelemiin kirjoihin kuin sellaisiin, joita ei ollut vinkattu: tässä ryhmässä vinkattuja kirjoja lainattiin enemmän kuin vinkkaamattomia. Oppilaat, joiden lukutaito oli hyvä, lainasivat enemmän vinkkaamattomia kirjoja kuin vinkattuja. Kokonaismäärissä mitattuna heikommin lukevat oppilaat lainasivat enemmän vinkattuja kirjoja kuin hyvin lukevat, mutta hyvin lukevat oppilaat lainasivat kokonaisuudessaan enemmän kirjoja kuin ne oppilaat, joiden lukutaito ei ollut yhtä kehittynyt. (Level 1982, 154.)

Myös vinkkarin tyyli voitiin todeta toimivaksi, sillä varsinkin heikommin lukevien ryhmässä hän sai hyvin innostettua lapsia lukemaan. Lisäksi vinkkari pystyi esittelemiensä kirjojen valinnalla vaikuttamaan siihen, mitä kirjoja lapset innostuivat lukemaan. (Level 1982, 154.)

2.2.3.2 Darlene Braeder: Booktalking

Darlene Braederin tutkimuksessa *Booktalking – a survey of student reaction* (1984) kartoitettiin kirjavinkkauksen vaikutuksia nuorten lukemisasenteisiin. Tutkimuksen

¹² Koulun oppilaat oli lukutunneilla jo valmiiksi jaettu tasoryhmiin lukutaidon mukaan.

tarkoituksena oli selvittää kirjavinkkauksen kognitiivisia ja affektiivisia vaikutuksia nuoriin koululaisiin. Kognitiivisten tekijöiden osalta haluttiin selvittää

- 1) lukevatko 12–13-vuotiaat pojat enemmän kuin 16–18-vuotiaat,
- 2) lukevatko tytöt enemmän kuin pojat,
- 3) vinkataanko joitain tiettyjä aihepiirejä enemmän kuin toisia ja
- 4) onko vinkkauksesta oppilaiden mielestä hyötyä kirjojen ja lukemisen löytämisessä.

Affektiivisten tekijöiden osalta puolestaan haluttiin saada selville

- 1) pystytäänkö kirjavinkkauksen avulla luomaan ystävällinen ilmapiiri ja asiakassuhde oppilaiden ja kirjastonhoitajien välille,
- 2) auttaako kirjavinkkaus oppilaita laajentamaan mielenkiinnon alueitaan ja
- 3) edistääkö kirjavinkkaus lukuharrastusta. (Braeder 1984, 211–212.)

Tutkimus toteutettiin yläkoulun oppilaiden keskuudessa¹³. Tutkimuskohteena oli satunnainen otanta poikia ja tyttöjä luokka-asteilta 8-12¹⁴. Tutkimukseen liittyvät kirjavinkkaukset toteutettiin koulun kirjastossa, joka oli olennainen osa oppilaitoksen opetusohjelmaa, ja jonka tarkoituksena oli tukea luokissa tapahtuvaa koulutyöskentelyä. Tutkimuksen aikana 18 kirjavinkkaustuntia pidettiin yhteensä 440 oppilaalle. Oppilaita tai vinkkausryhmiä ei erikseen valikoitu, vaan vinkkaustunnit kuuluivat kirjaston normaaliin ohjelmaan. Vinkkaustuntien jälkeen oppilailta kerättiin palautetta lomakekyselyä. (Braeder 1984, 212.)

Tutkimus osoitti, että oppilaiden mielestä heidän ja kirjastonhoitajien välillä vallitsi ystävällinen ilmapiiri: oppilaista 62 prosentin mielestä kirjastonhoitajaa oli helppo lähestyä. Lukemisen löytämisessä kirjavinkkauksen koki hyödylliseksi 72 prosenttia oppilaista, ja vieläkin suurempi osa, 82 prosenttia, nautti kirjavinkkauksesta muutenkin. Kirjavinkkauksen avulla oppilaat pystyivät laajentamaan mielenkiinnon alueitaan. Erityyppisten ja eri aihepiirejä käsittelevien kirjojen esittelyä pidettiin hyvänä asiana (52

¹³ Tutkimuskouluna oli yhdysvaltalainen secondary school, joka vastaa suomalaista yläastetta ja lukiota.

¹⁴ 12. luokka vastaa suomalaisen lukion kolmatta luokkaa-astetta.

prosenttia oppilaista), samoin uusien kirjailijoiden esittelyä (72 prosenttia oppilaista). Oppilaista 70 prosenttia oli lainannut jonkun teoksen kirjavinkkauksen ansiosta, ja 74 prosenttia toivoi uutta kirjavinkkauskertaa. Tutkimuksessa todettiin, että tytöt lukivat enemmän kuin pojat. Pojat taas lukivat yleensä lehtiä enemmän kuin kirjoja, kirjoja poikien todettiin lukevan eniten 12–13-vuotiaana. Yleisesti ottaen mitä vanhemmista oppilaista oli kyse, sitä vähemmän he lukivat. (Braeder 1984, 212–213.)

2.3 Yhteenvetoa kirjallisuuskatsauksesta

Kirjallisuuskatsaukseni alussa esittelin tarkemmin työn aihepiiriä eli kirjavinkkausta. Selvitin mitä kirjavinkkaus on, ja miksi sitä tehdään. Lisäksi kävin läpi myös sitä, kuka vinkkaa, kenelle, sekä mitä vinkataan. Kirjavinkkauksen jälkeen esittelin lyhyesti viisi muuta lukemaan houkuttelevaa menetelmää: lukuvartin, sanajalkaseikkailun, kirjailijavierailut ja kummikirjailijat sekä lukudiplomit.

Tämän jälkeen esittelin muutaman työni kannalta keskeisen kirjavinkkausoppaan. Marja-Leena Mäkelän *Kirjavinkkarikirja* (2003) on perusteellinen ja yksityiskohtainen opas kirjavinkkauksen maailmaan. Mäkelä kirjoittaa kirjavinkkauksesta monipuolisesti ja käytännönläheisesti kuvittaen tekstiään lukuisin esimerkein. Varsinaisen kirjavinkkauksen lisäksi Mäkelä käsittelee teoksessaan myös muita vinkkaukseen suoraan liittyviä tai sitä lähellä olevia aihepiirejä. Joni Bodartin ensimmäinen kirja *Booktalk! Young adult booktalking and school visiting* (1980) on puolestaan kirjavinkkauskäsikirja sekä kirjastonhoitajille että kaikille muille vinkkauksesta innostuneille. Pääasiallisesti se on tarkoitettu oppaaksi vasta-alkajille, mutta kokeneemmatkin vinkkarit voivat hyödyntää sen oppeja soveltamalla niitä omaan käyttöönsä sopiviksi. Marjo Hännisen, Marketta Härkösen ja Ismo Loivamaan kokoama lasten- ja nuortenkirjavalikoima *Vinkejä kirjavinkkarille* (1999) on laaja, esittelevä nuortenkirjallisuuden valikoimaluettelo, jonka alussa on kaksi kiinnostavaa artikkelia kirjavinkkauksesta. Marjo Hännisen artikkelissa *Lukemaan houkutellaan yhteistyössä* (1999) käydään läpi vinkkien ja vinkkaustunnin suunnittelu ja siihen valmistautuminen sekä itse vinkkaustunnin kulku lyhyesti, mutta kuitenkin selkeästi ja yksityiskohtaisesti. Raija Poutiaisen artikkeli *Mitä kirjavinkkaus on?* (1999) puolestaan lähestyy

kirjavinkkausta hieman eri näkökulmasta. Poutiainen esittelee artikkelissaan oman näkemyksensä kirjavinkkauksesta lähinnä omien kokemustensa, tuntemustensa ja historiansa kautta.

Vinkkausoppaiden jälkeen kävin läpi muutamia työni kannalta keskeisiä ja sen aihepiiriä valottavia kirjavinkkausta käsitteleviä tutkimuksia ja selvityksiä. Vaikka suurin osa löytämästäni kirjavinkkausta käsittelevästä tutkimuskirjallisuudesta tuntuikin käsittelevän sitä, millaisia vaikutuksia kirjavinkkauksella on lasten ja nuorten lukemisharrastukseen, onnistuin saamaan käsiini myös muutaman tutkimuksen, jossa kirjavinkkausta tai lukemaan houkuttelevia menetelmiä lähestyttiin kirjastonhoitajan näkökulmasta.

Kotimaista kirjavinkkaustutkimusta kirjallisuuskatsauksessani edustivat Paula Isoahon (1995), Kanerva Peltoniemen (2002) ja Elli Ronkaisen (2001) tutkimukset. Niissä pyrittiin selvittämään kirjavinkkauksen vaikutuksia lasten ja nuorten lukemisharrastukseen. Isoahon tutkimuksen tarkoituksena oli lisäksi selvittää sekä kirjavinkkauksen sisältöä että sen olemusta, samaten Ronkaisen tutkimuksessa tarkasteltiin kirjavinkkauksen lisäksi myös 11–12 -vuotiaiden varhaisnuorten lukuharrastusta ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä.

Kotimaisten tutkimusten jälkeen esittelin kolme ruotsalaista kirjavinkkausta ja lukemaan houkuttelevia menetelmiä käsittelevää pro gradu -työtä. Rebecca Ahlströmin ja Angelica Ekstrandhin (2005) sekä Lina Ehrinin (2003) tutkimuksissa näitä menetelmiä ja kirjavinkkausta tarkasteltiin kirjastonhoitajan näkökulmasta. Ehrinin työssä menetelmiä käsiteltiin kokonaisvaltaisemmin, kun taas Ahlströmin ja Ekstrandhin työssä kirjavinkkausta tarkasteltiin nimenomaan kirjavinkkaavan kirjastonhoitajan perspektiivistä. Kolmannessa työssä, Anna Maria Malminin ja Ann Söderholmin tutkimuksessa *Bokprat: En undersökning av två mellanstadielklassers upplevelser av bokprat* (2000) tarkasteltiin jälleen sitä, miten kirjavinkkaus toimii lukemaan houkuttelevana menetelmänä. Lisäksi tässä tutkimuksessa oli tuotu esille myös kirjavinkkarin näkökulmaa kahta kirjavinkkaria haastatteleamalla.

Kirjallisuuskatsauksen viimeisessä osassa esittelin kaksi yhdysvaltalaisista kirjavinkkaustutkimusta. Kanerva Peltoniemen tutkimuksen tapaan myös June Levelin tutkimus *Booktalk Power – a locally based research study* (1982) oli lyhyt selvitys, jonka tarkoituksena oli kartoittaa, oliko kirjavinkkauksella vaikutuksia oppilaiden lukuharrastukseen. Myös Darlene Braederin tutkimuksessa *Booktalking – a survey of student reaction* (1984) selvitettiin kirjavinkkauksen vaikutuksia nuorten lukemisasenteisiin.

E erityisesti Ahlströmin ja Ekstrandhin (2005) tutkimus on taustoittanut omaa empiiristä tutkimustani. Siitä oli apua omaa tutkimustani ja etenkin haastattelurunkoa ideoidessani, ja oman tutkimukseni tuloksia on joiltain osin myös mahdollista verrata Ahlströmin ja Ekstrandhin työn tuloksiin. Ahlström ja Ekstrandh ovat pyrkineet tutkimuksessaan selvittämään lähinnä kirjavinkkauksen käytännön puolia: sitä, miten heidän haastattelemansa kirjastonhoitajat valmistautuvat vinkkaukseen, millaisia ovat heidän esityksensä, ja tehdäänkö vinkkauksien jälkeen minkäänlaista seuranta (Ahlström & Ekstrandh 2005, 2). Heidän tutkimuksestaan jää kuitenkin puuttumaan kokonaan se, millaisia tuntemuksia ja ajatuksia kirjavinkkaaminen tekijöissään herättää. Mielestäni tämäkin puoli on keskeisessä asemassa kirjavinkkarin työnkuvaa kokonaisvaltaisesti selvitettäessä, joten halusin ehdottomasti sisällyttää sen omaan tutkimukseeni.

3 Tutkimuksen toteuttaminen

3.1 Tutkimusongelma

Käsittelen tutkimuksessani kirjavinkkausta välittäjäperspektiivistä eli kirjavinkkarin näkökulmasta. Pyrin kartoittamaan kirjavinkkarin työnkuvaa monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti, sekä kokemusten että ajatusten ja tunteiden tasolla. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1) Millaisia yleisissä kirjastoissa toimivien kirjavinkkareiden vinkkauskäytännöt ovat?
 - Miten kirjavinkkausta on opeteltu? Miten vinkkarit valmistautuvat vinkkaukseen ja millaista taustatyötä he tekevät? Millaisia ovat vinkkareiden esitykset?
- 2) Millaisia kokemuksia ja näkemyksiä kirjavinkkareilla on työstään?
 - Mikä kirjavinkkauksessa on tärkeää? Millaisia ominaisuuksia kirjavinkkarilla olisi hyvä olla? Mitä kirjavinkkaaminen antaa? Miltä vinkkauksen jälkeen tuntuu?
- 3) Miten opettajat, oppilaat ja kirjasto suhtautuvat kirjavinkkaukseen?
 - Mitä kirjastossa ajatellaan kirjavinkkauksesta? Miten siihen panostetaan? Mikä merkitys on opettajien ja oppilaiden suhtautumisella kirjavinkkaukseen?
- 4) Miten kirjavinkkausta voitaisiin kirjavinkkareiden mukaan kehittää?
 - Miten kirjavinkkarit voisivat omasta mielestään kehittää omaa vinkkaustaan? Miten vinkkausta voitaisiin heidän mukaansa kehittää yleisellä tasolla?

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusotteeltaan tämä työ on laadullinen eli kvalitatiivinen. Laadullinen tutkimusote valikoitui tutkimuksen toteuttamiseen siksi, että se on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa, jonka pyrkimyksenä on löytää ja paljastaa tosiasioita, ei niinkään todentaa jo olemassa olevia väittämiä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152). Tämä tuntui sopivan hyvin tutkimusaiheeseeni, sillä kirjavinkkareiden kokemuksia ja näkemyksiä omasta työstään ei ole aikaisemmin juurikaan tutkittu, ja halusin tutkimuksessani kartoittaa tätä työnkuvaa kokonaisvaltaisesti. Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on kuvata jotain tapahtumaa, ymmärtää tiettyä toimintaa ja tekojen merkityksiä tai antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jostain ilmiöstä: pyritään siis ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä (Eskola & Suoranta 1998, 61). Tämäkin määritelmä tukee laadullisen tutkimusotteen valintaa tämän työn toteuttamiseen. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin eikä todentamaan jo olemassa olevia väittämiä. Sen sijaan tutkijan pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seikkoja lähtökohtanaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa käsitelläänkin kokonaisuutena, jonka ajatellaan valottavan jonkin yksittäisen loogisen kokonaisuuden rakennetta. (Alasuutari 1999, 38; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 155.)

Laadullinen tutkimus on mahdollista toteuttaa monella eri keruumenetelmällä. Aineistonkeruun menetelmien valinnan tulee kuitenkin olla perusteltua, eikä mitään menetelmää tulisi valita pohtimatta sen soveltuvuutta kyseisen ongelman ratkaisuun (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 194). Tutkimushaastattelun lajit voidaan erotella toisistaan strukturointiasteen perusteella eli riippuen siitä, miten kiinteästi haastattelun kysymykset on muotoiltu ja missä määrin haastatteliija itse jäsentää tilannetta. Haastattelutyypit voidaankin jaotella strukturointiasteen ja haastattelutilanteen jäsentelyn mukaan kolmeen ryhmään: lomakehaastatteluihin, teemahaastatteluihin sekä strukturoimattomiin, avoimiin haastatteluihin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 196–199.)

Strukturoidussa lomakehaastatteluissa kysymysten ja väitteiden muoto ja järjestys ovat tarkasti määrätyt, ja vastausvaihtoehdotkin ovat usein valmiiksi annettuja. Strukturoidun lomakehaastattelun suurin haaste on haastattelulomakkeen huolellisessa suunnittelussa, mutta itse haastattelu on kuitenkin usein varsin helppo toteuttaa. Kysymysten muodon ja haastattelutilanteen jäsentelyn kannalta vapaamuotoisin on avoin haastattelu. Avoimessa haastattelussa aiheen määrittely on väljää, ja eteneminen tapahtuu haastateltavan ehdoilla. Haastattelijan päätehtäväksi jää syventävien jatkokysymysten esittäminen sekä haastattelun jatkon rakentaminen keskustelun aikana saatujen tietojen pohjalta. Tällainen haastattelu muistuttaakin hyvin paljon keskustelua, jossa kysymykset saavat alkunsa keskustelukumppanin edellisestä vastauksesta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 43–46; haastattelutyyppeiden jaottelusta ks. myös Tuomi & Sarajärvi 2002, 76–80 ja Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 196–198.)

Tässä tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmänä käytetty puolistrukturoitu teemahaastattelu sijoittuu lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimaastoon. Teemahaastattelu eroaa lomakehaastattelusta siten, että siinä kysymysten muotoa ja niiden järjestystä ei ole tiukasti määrätty. Yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu rakentuu tiettyjen teemojen ympärille, joista sitten keskustellaan. Teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle lomakehaastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys, joten se on joustavampi ja sallii täsmennykset, mutta se ei ole kuitenkaan täysin vapaa niin kuin avoin haastattelu. Teemahaastattelu on kuitenkin lähempänä avointa haastattelua kuin lomakehaastattelua. Puolistrukturoitu menetelmä se on siksi, että yksi haastattelun aspekti, aihepiirit ja teema-alueet, ovat kaikille samat. Olennaista teemahaastattelussa on, että haastateltavat saavat itse tuoda esiin näkemyksiään omista lähtökohdistaan, omin sanoin. Haastatteluissa pyritään ottamaan huomioon, että ihmisten omat tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, samoin se, että nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Haastattelut etenevät tiettyjen teemojen mukaan, mutta ne jättävät haastateltavalle mahdollisuuden keskittyä enemmän niihin asioihin, jotka tämä kokee itselleen tärkeiksi ja joista hänellä on enemmän sanottavaa. Teemahaastattelu päästää haastateltavien oman äänen kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 36, 47–48.)

Koska työni aihepiiriä on tutkittu entuudestaan vain vähän, ja koska halusin selvittää nimenomaan sitä, mitä vinkkarit itse ajattelevat omasta työstään, miksi he kirjavinkkaavat, mitä se heille antaa ja miten he haluaisivat kehittää työtään, katsoin, että aineiston kerääminen teemahaastatteluin vastaisi työni tarpeisiin parhaiten. Tämä on perusteltua, sillä teemahaastattelun etuna muihin tiedonkeruumenetelmiin verrattuna on ennen kaikkea se, että aineiston keruuta voidaan säädellä joustavasti tilanteen ja haastateltavan mukaan. Haastattelijalla on tilaisuus toistaa, selventää ja syventää kysymyksiä, oikaista väärinkäsityksiä sekä toimia joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla, kun taas haastateltavilla on tilaisuus tuoda ilmi omia näkemyksiään, mielipiteitään ja tunteuksiaan mahdollisimman vapaasti. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35; Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.) Teemahaastattelu on sopiva aineistonkeruumenetelmä myös silloin, kun kysymyksessä on, kuten tässä, vähän kartoitettu, tuntematon alue, ja tutkijan on vaikeaa tietää etukäteen, mihin suuntaan vastaukset vievät (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 194).

3.3 Tutkimusaineiston kerääminen

Kirjavinkkarin ei ole pakko olla kirjastonhoitaja, vaan kirjavinkkausta voi tehdä kuka tahansa, jolla on palava halu olla kirjan asialla. Varsinkin äidinkielen opettajat ovat olleet entistä innostuneempia kirjavinkkauksesta äidinkieli-oppiaineen muututtua äidinkieleksi ja kirjallisuudeksi. (Mäkelä 2003, 17.) Tutkimuksen toteuttamista suunnitellessani mietin, mitä kautta lähtisin kirjavinkkareita tavoittelemaan: rajaisinko haastateltavat tiettyyn ammattiryhmään, vai lähtisinkö etsimään haastateltavaksi ketä tahansa vinkkauksesta kiinnostunutta. Pohdin myös maantieteellistä rajausta, sillä matkakustannusten vähentämiseksi halusin mielellään pitäytyä Pirkanmaalla, ja lopulta kaupungiksi valikoituikin Tampere.

Päätin lopulta valita kirjavinkkaavat kirjastonhoitajat tämän tutkimuksen kohteeksi, sillä laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että haastateltavat tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon, tai että heillä on omakohtaista kokemusta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87–88). Koska kyseessä on entuudestaan vähän tutkittu aihe, katsoin, että tarkempi rajaus haastateltavien joukon suhteen ei ollut tarpeen, vaan että kaikkien

kirjavinkkareiden kokemukset työstään olisivat työni kannalta arvokkaita ja toisivat aineistoon oman lisänsä. Tampereen kirjastoissa kirjavinkkauksesta onkin runsaasti kokemusta. Vuonna 1998 Tampereella aloitettiin systemaattinen kirjavinkkauskampanja lukuharrastuksen edistämiseksi, ja vuoteen 2003 mennessä kirjavinkkausta oli annettu 380 luokalle ja 10 000 oppilaalle. Vinkkareina toimivat tamperelaiset kirjastonhoitajat, jotka vinkkaavat vuosittain kaikki tamperelaiset kolmannet luokat joko luokka- tai kirjastokäynneillä. Kirjastonhoitajilla on myös vankka nuorisokirjallisuuden tuntemus, mikä on kirjavinkkauksen kannalta ehdottoman tärkeää. (Kirjasto ja koulu yhteistyössä 2004, 19.)

Syyskuun 2006 loppupuolella otin sähköpostitse yhteyttä Tampereen pääkirjasto Metson lasten- ja nuortenosastolle. Lähetin alustavan tiedustelun kysyäkseni, löytyisikö heiltä innostuneita kirjavinkkareita osallistumaan tutkimukseeni¹⁵. Tiedusteluni toimitettiin edelleen tamperelaisille kirjavinkkareille, ja ilokseni jo tässä vaiheessa kuusi halukasta ilmoittautui haastateltavaksi. Marraskuussa uusin haastattelupyyntöni, ja tätä kautta sain Tampereen lähikunnista vielä kaksi haastateltavaa lisää. Tutkimukseen osallistui siis yhteensä kahdeksan henkilöä.

Haastateltavien määrä laadullisissa tutkimuksissa näyttää nykyisin olevan keskimäärin 15 (Hirsjärvi & Hurme 2000, 58). Tässä työssä haastateltavia on ainoastaan kahdeksan, sillä kahdella kyselykierroksella enempää haastateltavia ei ilmoittautunut. Aineisto alkoi kuitenkin jo tälläkin määrällä saturoitua, eli uudet haastatellut eivät antaneet enää mitään olennaisesti uutta tietoa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 60). Lisäksi kannattaa huomata, että jo muutamaa henkilöä haastatteleamalla voidaan saada merkittävää tietoa. Laadullisesti suuntautuneessa tutkimuksessa kyseessä on aina harkinnanvarainen näyte, jonka pohjalta tapahtumaa pyritään ymmärtämään syvällisemmin ja kokonaisvaltaisemmin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 58–59).

Muotoilin alustavan haastattelurungon syyskuussa 2006 omien tutkimuskysymysteni pohjalta Ahlströmin ja Ekstrandhin (2005) tutkimusta apuna käyttäen. Tämän jälkeen tein yhden pilottihaastattelun. Se olikin erittäin hyödyllinen, ja muokkasinkin sen pohjalta

¹⁵ Haastattelupyyntö on liitteenä 1.

haastattelurungon lopulliseen muotoonsa¹⁶. Tutkimukseni varsinaisen aineiston keräsin 10.10.–15.12.2006 välisenä aikana kasvokkain tehdyillä yksilöhaastatteluilla. Kaikista haastatteluista, ajoista ja paikoista sovimme sähköpostitse yhdessä kunkin haastateltavan kanssa. Suurin osa haastatteluista sovittiin tehtäväksi kirjastonhoitajien omissa tai yhteisissä työhuoneissa. Loput tehtiin käsikirjastoissa tai kirjastojen lastenosastoilla ennen kirjaston avaamista, ja yksi haastattelu pidettiin informaatiotutkimuksen laitoksen seminaarihuoneessa. Kaikki olivat hyviä ja rauhallisia paikkoja haastatteluille. Jokaisen haastattelun alussa kerroin haastateltaville, että olen kiinnostunut kuulemaan aivan kaikesta, mikä työhön liittyy, että haluaisin nimenomaan kuulla vinkkauksesta heidän omasta näkökulmastaan, ja että erityisesti olen kiinnostunut heidän omista kokemuksistaan ja näkemyksistään asiasta. Ennen varsinaisia haastatteluja pyysin haastateltavia täyttämään erillisen taustatietolomakkeen¹⁷. Nauhoitin jokaisen haastattelun c-kasetille, mihin kysyin aina etukäteen luvan haastateltavalta. Haastattelut kestivät puolesta tunnista 55 minuuttiin.

3.4 Tutkimusaineiston analyysi ja teema-alueet

Kerätyn aineiston käsittely ja analysointi on osa tutkimuksen ydinaluetta. Tässä vaiheessa selviää, millaisia vastauksia tutkimuskysymyksiin saadaan. Toisaalta voi käydä niinkin, että selviää se, millaisia kysymyksiä aineistoa kerätessä olisi pitänyt asettaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 209.) Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta kerätystä aineistosta selkeyttämällä, sekä tiivistää tutkimusaineistoa niin, että hajanaisesta informaatiosta saadaan selkeä, mielekäs ja yhtenäinen kokonaisuus mitään olennaista pois jättämättä. Analyysi on ennen kaikkea tutkijan ajattelua: pohdintaa, jonka pyrkimyksenä on tutkimuksen aihepiirin mahdollisimman monipuolinen ymmärtäminen. (Syrjälä ym. 1994, 89; Eskola & Suoranta 1998, 138.)

Jotta laadullista aineistoa voitaisiin analysoida, se täytyy ensin litteroida ja järjestää. Aineistoa on myös karsittava analyysia varten, sillä teemahaastatteluilla kerätty aineisto

¹⁶ Haastattelurunko on liitteenä 3.

¹⁷ Taustatietolomake on liitteenä 2.

on yleensä hyvin runsasta. Tarkoituksena on siis poimia aineistosta tutkimusongelman ja -kysymyksien kannalta keskeiset asiat ja yhdistellä ja jäsenellä ne teemoittain laajemmiksi kokonaisuuksiksi. (Eskola & Suoranta 1998, 175–182.) Aineiston teemoittelu on analyysin olennainen osa, sillä se luo pohjan tai kehyksen, jonka varassa kerättyä aineistoa voidaan myöhemmin tulkita, yksinkertaistaa ja tiivistää (Hirsjärvi & Hurme 2000, 147).

Saatuani aineiston koottua purin haastattelut tekstiksi litteroimalla haastattelunauhat haastateltavien ja haastattelijan puheen osalta lähes täydellisesti sanasta sanaan, täytesanoja myöten. Tämän tutkimuksen kannalta yksittäisten taukojen ja yskäisyjen tarkkaa merkitsemistä tärkeämpää oli haastattelujen asiasisältö, joten aivan kaikkia omia myötäilyjäni sekä haastateltavien ei-kielellisiä ilmaisuja (esimerkiksi naurahduksia tai huokauksia) en litterointeihin merkinnyt. Purin jokaisen haastattelun omaksi Word-dokumentiksi, jotka merkitsin haastateltaville arpomillani numerokoodilla H1-H8. Tässä vaiheessa on huomioitava, että tutkimuksessa esiintyviä haastateltavien lainauksia olen litteroinnin jälkeen hienoisesti stilisoinut toiston ja täytesanojen karsimiseksi sekä lausuman selkeyden lisäämiseksi, sisältöä tai asiayhteyttä kuitenkin muutamatta. Lisäksi kaikki haastatteluissa esille tulleet seikat, joista haastateltavan henkilöllisyys voitaisiin tunnistaa, on joko korvattu peitenimillä tai -termeillä tai jätetty kokonaan raportoimatta haastateltavien anonyymiteetin turvaamiseksi.

Haastattelujen purkamisen jälkeen tutustuin aineistooni lukemalla haastattelut läpi muutamaa otteeseen ja kirjoittaen samalla muistiinpanoja niiden pohjalta. Usein ajatellaan, että varsinainen analyysi tehdään vasta sitten, kun aineisto on kerätty ja järjestetty. Laadullisessa tutkimuksessa analyysi alkaa kuitenkin jo aineistoa kerätessä, ja sitä tehdään pitkin matkaa. Aineistoa ei voi analysoida, ellei sitä tunne. Siksi aineiston kerääminen ja litteroidun aineiston lukeminenkaan ei ole tutkimuksen kannalta passiivista toimintaa, sillä sitä kautta saadaan ymmärrystä varsinaisen analyysin tekoon. (Syrjälä ym. 1994, 89; Hirsjärvi & Hurme 2000, 143; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 211.)

Aineiston analyysin helpottamiseksi jaottelin keräämäni ja litteroimani aineiston keskeisiin teema-alueisiin tutkimuskysymysten, haastattelurungon ja tekemieni muistiinpanojen mukaan. Sijoitin samaan teemaan kuuluvat haastattelunpätkät aina yhteen tiedostoon yhteisen otsikon alle. Haastatteluaineisto jaottui täten aluksi viiteen eri teemaan, joita jaottelin vielä myöhemmin tarkemmiksi alateemoiksi. Näiden ryhmittelyjen pohjalta tarkastelin havaintoja teemoittain, vertailin vastauksia keskenään ja pyrin löytämään niistä yhteisiä piirteitä sekä eroavaisuuksia. Teema-alueet ovat seuraavat:

- 1) Taustatiedot
- 2) Kirjavinkkaus käytännössä
 - Kirjavinkkauksen opettelu
 - Kirjavinkkaukseen valmistautuminen ja taustatyö
 - Kirjavinkkaustunnin rakenne sekä kirjavinkkien kesto
- 3) Kokemuksia ja näkemyksiä kirjavinkkauksesta
 - Mikä kirjavinkkauksessa on tärkeää?
 - Hyvän kirjavinkkarin ominaisuudet
 - Kirjavinkkauksen toimivuus lukuharrastusta lisäävänä tekijänä
 - Kirjavinkkaus työnä
 - Kirjavinkkauksen palkitsevuus
- 4) Opettajien, oppilaiden ja kirjaston suhtautuminen kirjavinkkaukseen
 - Opettajien suhtautuminen kirjavinkkaukseen
 - Oppilaiden suhtautuminen kirjavinkkaukseen
 - Kirjaston suhtautuminen kirjavinkkaukseen
 - Kirjavinkkauksen resurssit
- 5) Kirjavinkkauksen kehittäminen
 - Kirjavinkkauksen kehittäminen henkilökohtaisella tasolla
 - Kirjavinkkauksen kehittäminen yleisellä tasolla

Laadullisen aineiston käsittely on keskeisiltä osiltaan sekä analyysia että synteisiä. Analyysivaiheessa edetään kokonaisuudesta osiin, aineistokokonaisuudesta aineiston luokitteluun ja teemoitteluun sekä näitten luokkien yhdistelyyn. Synteesivaiheessa

osista edetään takaisin kokonaisuuteen: teemoittelun pohjalta tehdään tulkintaa sekä pyritään hahmottamaan tutkittavan ilmiön kokonaiskuva uudelleen, uudesta näkökulmasta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 143–144.) Tässäkin työssä olen pyrkinyt analyysin kautta synteisiin: olen jaotellut kokonaisuudet osiksi, joiden pohjalta olen pyrkinyt kartoittamaan kirjavinkkarin työnkuvaa monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti.

4 Tutkimustulokset

4.1 Taustatiedot

Tutkimusta varten haastateltiin yhteensä kahdeksaa kirjavinkkaavaa kirjastonhoitajaa. Kuusi haastateltavista työskenteli Tampereen kaupunginkirjastossa, ja loput kaksi tekivät työtään lähikuntien kirjastoissa. Kaikki olivat naisia. Haastatelluista kaksi oli koulutukseltaan filosofian maistereita. Yksi oli suorittanut yhteiskuntatieteiden maisterin tutkinnon. Kaksi haastateltua oli valmistunut humanististen tieteiden kandidaatiksi, ja yksi oli koulutukseltaan yo-merkonomi. Kaksi haastatelluista oli suorittanut kirjastotutkinnon. Haastateltujen ikä vaihteli 33 vuodesta 56 vuoteen keski-ikä ollessa 46 vuotta. Keskimäärin haastateltavat olivat työskennelleet kirjastoalalla 18 vuotta. Pisimpään kirjastossa työskennellyt oli ehtinyt tehdä jo 33 vuoden uran kun taas lyhimpään kirjastossa työskennellyt oli tehnyt viisi vuotta kirjastoalan töitä. Kirjastouran pituuden lisäksi myös haastateltujen kokeneisuus kirjavinkkauksen suhteen vaihteli: yksi oli vinkannut ainoastaan kerran, pisimpään vinkanneella oli kokemusta yli 12 vuoden ajalta.

Puolet haastateltavista piti kirjavinkkaustunteja pääasiassa kouluilla. Sekä kouluilla että kirjastossa vinkkasi haastatelluista kolme, ja yksi kertoi vinkkaavansa pääasiallisesti kirjastossa. Tampereella vinkkaus painottuu suurimmaksi osaksi syksyyn, jolloin kaikki kaupungin kolmannet luokat vinkataan yhtenä suurena projektina, minkä vuoksi suurin osa tamperelaisista vinkkareista vinkkasikin ainoastaan kolmansille luokille. Tamperelaisista haastatelluista vain kaksi ilmoitti vinkkaavansa kolmansien luokkien lisäksi pyydettäessä myös muita luokka-asteita sekä aikuisryhmiä. Lähikunnissa taas kirjavinkkauksen katsottiin kuuluvan selkeästi kirjastonhoitajien toimenkuvaan, ja sitä tehtiin tasaisesti ympäri lukuvuoden. Toisessa lähikunnista vinkattiin Tampereen tapaan järjestelmällisesti kunnan kaikki kolmannet luokat, minkä lisäksi vinkattiin myös aikuisryhmiä ja muita luokka-asteita aina lukiota myöten. Toisessa lähikunnista taas vinkattiin sekä esikoululaisia että ala-asteen oppilaita sen mukaan, miten opettajat

vinkkaustunteja kyselivät, mutta järjestelmällisempään vinkkaukseen ei riittänyt aikaa eikä resursseja. Kaikki halukkaat pyrittiin kuitenkin aina vinkkaamaan.

4.2 Kirjavinkkaus käytännössä

4.2.1 Kirjavinkkauksen opettelu

Käytännön kautta oppiminen oli lähes kaikkien haastateltavien mielestä kaikkein paras tapa oppia kirjavinkkaamaan. Monet olivat vinkkausta aloitellessaan hakeneet käytännön neuvoja sekä tietoa vinkkauksen perusteista joko kirjallisuudesta, kollegoilta tai kursseilta. Varsinainen oppiminen tapahtui silti parhaiten harjoituksen myötä, käytännön kokemuksen karttuessa.

-- aluks luin varmaan kirjan, että miten sitä tehdään, ja tota, sitten luin kirjoja ja tein itte niitä vinkkejä, ja sitte lähin vaan tekemään. Siinä käytännössä sitä on sit oppinu (H2)

Kyl se työ opettaa, ihan käytännön kautta, ei sitä oikeestaan muuten, et sä oikeen tyhjälle salille, tyhjälle huoneelle voi sitä tehdä, ei se oikeen silleen toimi. Pitää saada se palaute, se on semmosta interaktiivista, vuorovaikutteista. (H8)

Ainoastaan yksi haastatelluista mainitsi koulutuksen parhaana tapana lähteä vinkkaamaan. Kyseisen haastatellun mielestä koulutus oli toiminut tärkeänä ja innostavana alkusysäyksenä vinkkaukseen. Se oli myös auttanut hahmottamaan muun muassa kirjavinkkien rakennetta ja niiden kestoa.

-- sitten mä kävin koulutuksessa -- se oli erinomainen koulutus, totta kai mulla oli joku käsitys ennen sitä siitä myös, mutta se oli erittäin tärkeä, että se auttoi hahmottamaan sitä että kuinka oikeestaan lyhyen aikaa niissä loppujen lopuks puhutaan ja mitä niistä loppujen lopuks ehtii sanoa. (H1)

Koulutus koettiin kuitenkin muuten tärkeäksi. Haastatelluista neljä mainitsi kurssit ja koulutustilaisuudet hyvinä mahdollisuuksina hakea uusia ideoita, vaihtaa kokemuksia kollegoiden kanssa ja pitää yllä omaa mielenkiintoa, innostusta sekä osaamista.

-- pitää tärkeänä, että välillä käy sitten kouluttautumassa ja onhan siellä aina uusia tuulia ja uusia... se kehittyy aina lisää, että keksitään jotain hauskuutta siihen, vaikka kukin tekee sen tyylillään, mutta tota, aina on kiva käydä hakemassa uusia vinkkejä siihen omaan työhönsä, ettei puudu aivan ja kangistu kaavoihinsa. (H8)

Muutenkin suurin osa tutkimukseen osallistuneista oli käynyt kursseilla tai koulutuksessa jossain vaiheessa kirjavinkkausuraansa: ainoastaan yksi haastatelluista ei ollut koskaan osallistunut minkäänlaiseen kirjavinkkauskoulutukseen. Koulutuksen ei kuitenkaan katsottu korvaavan todellisen käytännön tilanteen merkitystä kirjavinkkauksen oppimisessa, ja esimerkiksi harjoitusvinkkauksia kritisoitiin jonkun verran. Ei katsottu esimerkiksi olevan tarkoituksenmukaista, että harjoituksissa vinkattiin lastenkirjoja ryhmälle aikuisia kollegoita, jos tarkoituksena oli oppia vinkkaamaan lapsille. Myös esiintymisharjoitukset saattoivat tuntua epämiellyttäviltä aikuisten tarkkaillessa esiintymistä aivan eri näkökulmasta kuin mistä lapsiyleisö esitystä seuraisi.

-- sitten kaikki katsoo missä sä pidät käsiäs ja onko sun esiintyminen luontevaa, et mua häiritsi siinä se ajatus, että jos mun pitäis ikään kuin teeskennellä että mä oon puhumassa kolmasluokkalaisille, tai siis lapsille yleensä, ja sit huone on täynnä aikuisia jotka tekee muistiinpanoja että on palautekierroksella jotain sanottavaa, et mun mielestä se tilanne on hirveen, et jos mun pitäis aikuisten edessä puhua ikään kuin kirjavinkkaamalla, niin mä haluaisin sitten valmistella aikuisten kirjavinkin enkä niinkun kuvitella, että on lapsiyleisö -- ja semmonen mikä menee yheksänvuotiaille ihan täydestä niin sehän kuulostaa ihan hölmöltä, jos sä rupeet aikuisille vinkkaan semmosta. (H3)

Yleisesti ottaen koulutuksen tuoma teoreettinen tieto sekä koulutustilaisuuksien suomat mahdollisuudet kokemusten ja ideoiden keskinäiseen vaihtoon ja kollegoiden tapaamiseen koettiin hyödyllisiksi niin uusille ja aloitteleville vinkkareille kuin vanhemmille konkareillekin. Varsinaisen osaamisen, luontevan esiintymisvarmuuden ja tilannetajun katsottiin kuitenkin kehittyvän vasta kokemuksen ja käytännön työn myötä.

-- se on semmonen missä työ tekijäänsä neuvoo. (H4)

Haastatelluista neljä mainitsi tärkeinä tiedonlähteinä kollegat: kokemusten ja ideoiden vaihto, neuvojen kysely kollegoilta sekä toisten pitämien vinkkaustuntien seuraaminen

koettiin hyväksi keinoiksi sekä kehittää omaa vinkkausta että oppia uutta. Myös kirjavinkkareiden yhteiset kokoukset ja palautepalaverit koettiin hedelmällisiksi ja innostaviksi tapaamisiksi.

-- on nähny muutaman, oon käyny muutamaa muutakin seuraamassa että miten vinkkaavat. (H2)

-- mun pomoni, joka oli tehny monena syksynä kirjavinkkausta, niin sit niinku häneltä kyselin kaikki tämmöset epäselväksi jääneet asiat ja sain häneltä paljon vinkkejä. (H3)

Ja paljo on semmosta niinku vinkkareiden välistä semmosta kokemusten vaihtoa, et semmosia tilaisuuksia on, et se on tosi hyvä. (H6)

Vertaistuki koettiin erityisen hyödylliseksi varsinkin omaa vinkkausuraa aloiteltaessa. Kokeneempien kollegoiden kanssa keskusteltiin ja heiltä kyseltiin vinkkejä ja neuvoja. Samalla saattoi myös paljastua, että näkemykset vinkkitunnin toteuttamisesta saattoivat olla hyvinkin erilaiset.

-- mä ihan sit haastattelin häntä, et miten hän sen tekee, ja sit mä huomasin et meil onki aika erilainen tapa niinku miten mä olin aatellu sen. (H5)

Monet haastateltavista kuitenkin nimenomaan korostivat, että vinkkarin työ on yksilöllistä, ja että jokaisen tulisi tehdä työtään omalla tavallaan.

Et se täytyyki aina muistaa että jokaisen pitäis se tehdä niinku sillä omalla tyylillään ettei sitä voi ketään toista varsinaisesti matkia, et kaikilla käy sen oman persoonan kautta. (H6)

Yksilöllisyys tuli hyvin esille myös vinkkareiden koulutustilaisuuksissa ja keskinäisissä tapaamisissa.

-- niissä kurseissa on sekin hyvä puoli, että näkee, että miten jokainen tekee sen omalla tyylillään. (H7)

Neljä haastateltua mainitsi erikseen kirjavinkkaukseen perehdyttävän kirjallisuuden vinkkaukseen tutustumisen apuvälineenä. Varsinkin Marja-Leena Mäkelän Kirjavinkkarikirjaa (2003) pidettiin hyvänä ja käytännönläheisen oppaana aloittelevalle

ja kokeneemmallekin kirjavinkkarille. Osa vinkkareista koki käytännön vinkkausoppaat kuitenkin ahdistavina: koettiin, että niissä esiteltyjä vinkkaustapoja ja -malleja oli vaikeaa tai jopa mahdotonta noudattaa resurssien ja ajanpuutteen vuoksi.

4.2.2 Kirjavinkkaukseen valmistautuminen ja taustatyö

Vinkkaukseen valmistautuminen alkoi kaikilla vinkkareilla tarjolla olevan ja mahdollisesti vinkattavan materiaalin läpikäymisellä, toisin sanoen runsaalla lasten- ja nuortenkirjallisuuden lukemisella. Osa haastatelluista luki uutuuskirjoja tasaisesti ympäri vuoden, kun taas toisten kohdalla lukeminen ja uutuuksiin tutustuminen painottui enemmän varsinaista vinkkausta edeltäviin ajanjaksoihin. Jotkut lukivat lasten- ja nuortenkirjallisuutta innoissaan ja vapaaehtoisesti omalla vapaa-ajallaankin, toiset taas kokivat, että nuortenkirjojen lukeminen oli enemmänkin osa työtä ja vinkkaukseen liittyvää valmistautumista. Näyttikin siltä, että ne, jotka pitivät lastenkirjallisuudesta muutenkin, lukivat kirjoja tasaisesti ympäri vuoden. Vinkkarit, jotka lukivat lastenkirjallisuutta pääasiassa vinkkaustunteja varten, tutustuivat uutuuskirjoihin yleensä vasta vinkkausrupeaman alla. Vinkkareista ne, jotka vastasivat työssään lastenosaston hankinnoista, seurasivat lasten- ja nuortenkirjojen uutuustarjontaa tarkemmin ympäri vuoden. Heidänkin kohdallaan pystyi silti erottamaan toisistaan kaksi ryhmää: lastenkirjallisuutta omaksi ilokseenkin lukevat ja sitä enemmänkin työnsä puolesta lukevat.

-- kyl mä koko ajan luen lasten ja nuorten kirjoja sillä silmällä, et pistää vähän ylös nimiä ja miettii et miten niitä vois käyttää, et mul on koko ajan se näkökulma et mä luen ja mietin, että miten niitä vois mahdollisesti taas ens vuonna käyttää. Et semmoset mitkä on hyviä niin kyl mä pistän aina ylös. -- Mä kerään sitä materiaalia jatkuvasti. (H1)

Luen, tietysti, tietysti täytyy lukea potentiaalisia uutuuskirjoja, mä oon sillä lailla laiska, että mä en oo silleen ehkä sitten niin kutsumuksellinen tai jotain, mutta mä en lue ympäri vuoden sitä mukaa kun tulee semmosia kolmosluokkalaisille suunnattuja kirjoja, sillä että jospa tästä tulisi hyvä vinkkauskirja, se olis tietysti kauheen hienoo ja se säästäis sellasta loppurytistystä, mutta ihan oikeesti siis rehellisesti sanoen niin mua ei kiinnosta ne kolmasluokkalaistenkirjat niin paljon, että mä lukisin niitä niinkun aktiivisesti ympäri vuoden, -- koska mä tykkään lukemisesta muuten ja on niin paljon hyviä aikuistenkirjoja joita pitäis ehtiä lukemaan vapaa-ajalla, niin sit se jää se valmistautuminen aina tähän syksyyn sitte. (H3)

Suurin osa lukemisesta tapahtui vinkkareiden omalla ajalla. Jotkut ehtivät lukea töissä hetken silloin, toisen tällöin, mutta useimmiten uutuuskirjat luettiin vapaa-aikana. Lukuvinkkejä saatiin muun muassa kollegoilta ja työkavereilta.

-- aika paljo joudun lukemaan omalla ajalla kotona, et joskus, jos on hiljasta niin sitten mä sanon et nyt mä meen istumaan tonne, et mä pystyn lukemaan tuolla hiljaa takahuoneessa sitte -- jos ei muuten niin pistän vaikka tulpat korviin ettei joudu kuuntelemaan muitten höpinöitä ja meteliä. (H8)

Luettujen kirjojen joukosta poimittiin seuraavaksi vinkkaukseen mukaan otettavat kirjat. Keskeisimmäksi valintakriteeriksi nousi se, miten hyvin entuudestaan tunnettuja kirjat olivat kohdeyleisön keskuudessa: haastatelluista kuusi kertoi valitsevansa vinkattavat kirjat sen mukaan, miten tuttuja ne lapsille jo olivat. Vinkkarit pyrkivät välttämään kaikista suosituimpia kirjoja tai kirjasarjoja, sillä ne vinkattavat todennäköisesti tunsivat jo muutenkin. Mukaan valikoitiin mieluummin tuntemattomampia teoksia. Muun muassa suositut sarjat kuten Harry Potterit, Nightmare Clubit, Ellat ja Risto Räppääjät saivat jäädä kirjaston hyllyille, korkeintaan sarjojen uusimmat osat saattoivat päästä vinkkarin mukaan.

-- mä en halua vinkata sitä mitä muutenki luetaan, et jos nyt luetaan jotain niitä muuntumis-scifijuttuja ja metamorfoosijuttuja, niin en mä niitä niille vinkkaa, ne löytyy muutenki, et mä haluun vinkata sit semmosta niinku mikä must tuntuu hyvältä, ja mikä kuitenkin vois olla sit semmosta, missä olis kiinnostavaa luettavaa, ainaki jollekin. (H5)

Tärkeänä valintakriteerinä pidettiin myös Marja-Leena Mäkelänkin vinkkausoppaassaan mainitsemaa mäty- eli mä tykkään -periaatetta (Mäkelä 2003, 41–43): haastatelluista viisi korosti vinkkaavansa ainoastaan sellaisia kirjoja, joista he itsekin pitivät. Vinkkarit olivat sitä mieltä, ettei ollut mitään mieltä lähteä suosittelemaan kenellekään sellaista kirjaa, josta itsekään ei pitänyt. Se olisi ollut hyvin vaikeaa, ja todennäköisesti johtanut ainoastaan luottamuksen puutteeseen vinkkaria kohtaan.

Mun mielestä siinä täytyy sillä tavalla olla rehellinen, että en mä voi suositella kenellekään kirjaa, josta mä en ite pidä. (H3)

Ei se kyl onnistu, että vinkkaa semmosta kirjaa mistä ite ei tykkää, eikä siin oo oikeestaan mitään mieltäkään sitte. (H6)

Vähemmän tunnettujen kirjojen ja omien suosikkien lisäksi vinkkausvalikoimaan pyrittiin ottamaan myös klassikoita ja muuta vanhempaa kirjallisuutta. Vinkkauksen pääpainon ollessa uudemmassa kirjallisuudessa pidettiin tärkeänä, että vanhempaa kirjallisuutta ei kokonaan unohdettaisi, vaan että myös vanhempia lasten- ja nuortenkirjallisuuden helmiä pyrittäisiin esittelemään uusille lukijoille. Neljä haastateltua mainitsi erikseen valitsevansa uusien kirjojen seuraksi yleensä myös joitain klassikoita ja muita vanhempia, hyvin aikaa kestäneitä teoksia.

-- tosiaan näitä vanhoja hyviä, et jotain Roald Dahlin kirjoja, esimerkiksi Ilmarin ihmeläike mullon ollu varmaan monena vuonna ja varmaan otan sen tänäkin vuonna kyllä. (H6)

Osa vinkkareista korosti kuitenkin myös sitä, ettei kaikki vanha kirjallisuus ole automaattisesti hyvää, ja että esimerkiksi kuvituksen suhteen aika saattaa olla auttamattomasti ajanut ohitse.

-- ei pidä pakottaa lukemaan vanhoja, jotka oli meidän äitien ja isien mielestä hyviä, tai viiskymmppisten tätien mielestä hyviä, niin ei ne oo aina enää. Että kyllä aika saattaa tehdä tepposensa. (H7)

Monipuolisen vinkkausvalikoiman tärkeyttä korostettiin myös. Luokan rakenne¹⁸ ja oppilaiden ikäluokka vaikuttivat vinkkauskirjojen valintaan. Osa vinkkareista selvitti luokan rakennetta jo etukäteen opettajilta kyselemällä, kun taas toiset valikoivat mukaansa mahdollisimman monipuolisen kirjakokoelman ja katsoivat vasta paikan päällä, millainen luokka oli kyseessä ja millaista kirjallisuutta sille kannattaisi esitellä. Joidenkin mielestä ei kannattanut kysellä luokan rakenteesta etukäteen, sillä kirjavalikoiman koostaminen luokan rakenteen mukaan ja jokaista luokkaa varten erikseen olisi ollut liian aikaavievää. Suurta ja monipuolista vinkkausvalikoimaa perusteltiinkin sillä, että isosta valikoimasta oli helpompaa valita vinkattavaa tilanteiden ja yleisön mukaan. Jokaisen luokan koettiin olevan omanlaisensa ja vinkkaustunneilla

¹⁸ Luokan rakenteeseen ja sitä kautta vinkkaukseen vaikuttavina tekijöinä mainittiin muun muassa tyttöjen ja poikien määrä luokassa sekä se, oliko luokassa esimerkiksi maahanmuuttajia tai jostain tietystä harrastuksesta tai urheilulajista innostuneita.

tilanteet elivät jatkuvasti: tällöin laajasta kirjavalikoimasta oli apua. Suuresta joukosta kirjoja oli helpompaa valita juuri tiettyyn luokkaan ja tiettyyn tilanteeseen sopivaa vinkattavaa.

-- niin aina otan liikaa, että siellä kun näkee sen yleisön ja se tilanne vie mukanaan, niin silloin sen melkein huomaa, että nyt mä sanon tästä ja tästä, koska ne kirjan kannet auttaa muistamaan, että tossa kirjassa on toi sanoma jonka haluan kertoa. (H7)

Haastateltavien mielestä oli tärkeää, että vinkattavien kirjojen joukosta löytyisi jokaisella jotain. Mukaan pyrittiin ottamaan sekä tytöille että pojille sopivaa kirjallisuutta, jännitystä, huumoria, helppolukuisia kirjoja harjaantumattomille lukijoille ja vaikeampaa tekstiä niille, jotka lukivat jo muutenkin paljon. Jotkut pyrkivät pitämään vinkkausvalikoimansa sukupuolineutraalina valitsemalla kirjoja, jotka sopivat sekä tytöille että pojille.

Yleensä mä pyrin niinkun semmisiin aika sukupuolettomiin kirjoihin, tai pyrin ainakin sitten vinkkaamaan niitä sillä tavalla, että en korosta, mut et varsinki kotimaisista nuortenkirjoissa tai lastenkirjoissa, niin hirveen hyvin ne toimii niinku molemmille sukupuolille. (H2)

Pienemmässä mittakaavassa vinkattavien kirjojen valintaan vaikuttivat myös teosten saatavuus, näyttävyys ja visuaalisuus, ajankohtaisuus sekä se, valittiinko vinkattavaa jonkin tietyn teeman tai aihepiirin mukaan.

Vinkkikirjojen valinnan jälkeen vuorossa oli varsinaisten kirjavinkkien suunnittelu. Hyvänä kirjavinkkinä haastateltavat pitivät sellaista vinkkiä, joka oli rakenteeltaan tiivis ja selkeä, ja joka onnistui herättämään kuulijan innostuksen ja mielenkiinnon esiteltävää kirjaa kohtaan paljastamatta kuitenkaan liikaa teoksen tapahtumista. Keskeisenä kirjavinkkien suunnittelussa pidettiin hyvän lukukohdan valintaa; sopivan lukukohdan löytämisen tärkeyttä korosti puolet haastatelluista.

-- se lukemisen valitseminen on aika vaikeeta, tietyl tapaa, et pitää valita joku semmonen kohta mikä innostaa, et mul oli esimerkiks semmonen jännä kohta, -- niin sit ku se jäi kesken niin sit mä muistan, yhellä tarkkisuokalla yks poika oli et ”älä nyt tähän lopeta, lue nyt et mitä sille sit tapahtu”. Siis just tähän on niissä klassisissa vinkkausopetustilanteissa just tää että ”niin, te voitte sitten itse lukea tämän

kirjan, että tiedätte mitä siinä sitten tapahtui”, et niinhän sen pitäis tavallaan mennä, että siinä ois jotain sellasta, mikä niinku saa sen innostuksen heräämään, siinä lukukohdassa, et se lukukohdan valitseminen on aika vaikeeta, ihan oikeesti. (H5)

Lukukohdan valinnan lisäksi tärkeänä pidettiin sitä, että kirjan juonesta ja tarinasta kykeni löytämään olennaiset ja keskeisimmät kohdat kerrottavaksi paljastamatta kuitenkaan liikaa siitä, mitä teoksen lopussa tapahtuu. Haastateltujen mielestä joistakin kirjoista lukukohdat löytyivät kuin itsestään, ja kirjavinkin koko rakennekin saattoi olla heti hahmotettavissa. Muutama haastatelluista kuitenkin totesi, että kaikkia kirjoja ei voinut vinkata: vaikka kirja olisi ollut hyväkin, ei se välttämättä ”suostunut” vinkattavaksi. Sopivaa lukukohtaa saattoi olla vaikeaa löytää, tai juonikuviota ei ehkä pystynyt kertomaan tarinan kulkua liikaa paljastamatta. Jos kirjasta ei saanut irti selkeää ja kuulijoita kiinnostavaa vinkkiä, ei sitä kannattanut ottaa vinkattavaksi, vaikka siitä olisikin pitänyt muuten.

-- jotkut kirjathan on hirveen helppoja, et se melkein hyppää sieltä että mitä mä tästä kerron, mutta joistakin täytyy oikeesti hakee, ja sitte on joitakin semmosia kirjoja -- jotku on semmosia että, et tykkään hirveesti siitä kirjasta, mut en millään saa sieltä aikaseksi sitä suullista, sitä kirjavinkkiä. Roald Dahlin Iso Kiltti Jätti on semmonen että se on mun mielestä aivan mainio kirja, mut mä en jotenkin saa siitä semmosta kiinteitä otetta -- Mun on ollu pakko jättää se, vaikka se on ihan loistava se kirja. (H3)

Tyylejä kirjavinkkien suunnitteluun oli useita. Eräs haastateltavista suunnitteli varsinaiset vinkit vasta vähän ennen varsinaista vinkkausta: näin ne olivat hänellä mahdollisimman tuoreessa muistissa. Toinen kirjoitti vinkattavista kirjoista lyhyet, arvostelutyylliset vinkit muistilapuille, jonka jälkeen hän sijoitti nämä laput sitten vinkattavien kirjojen väliin, valitun lukupätkän kohdalle. Kolmas taas ei tehnyt mitään muistiinpanoja kirjoistaan, vaan vinkatessaan hän valitsi kirjat luokan ilmapiirin ja oman tunnelmansa mukaan, ja kertoi niistä sitten ”mutu-pohjalta”.

Yhteydenotot kouluille, käytännön asioiden sopiminen ja vinkkituntien aikataulutus sekä asioiden yleinen organisointi kuuluivat myös olennaisena ja tärkeänä osana vinkkaustuntien valmisteluun. Osa vinkkareista otti itse aktiivisesti yhteyttä kouluihin vinkkaustuntien sopimiseksi, kun taas toiset lähettivät kutsukirjeen kouluille. Tämän jälkeen opettajat saivat itse ottaa halutessaan yhteyttä ja varata vinkkausaikaa.

Vinkkaustunnit pyrittiin varaamaan hyvissä ajoin ennen varsinaista vinkkausta, jotta valmistautumiselle ja järjestelyille jäisi riittävästi aikaa. Niissä tapauksissa, joissa vinkkarit ottivat aktiivisesti itse yhteyttä kouluihin aktiivisuus oli kiitettävää, mutta silloinkin, kun yhteydenotto jäi opettajien varaan, oli osallistuminen vähintäänkin hyvää. Opettajat arvostivat vinkkausta ja osallistuivat luokkineen siihen mielellään. Vinkkausaikaa sovittaessa opettajilta saatettiin jo etukäteen tiedustella esimerkiksi luokan rakennetta. Vinkattavat kirjat valittiin sitten osin näiden seikkojen perusteella.

-- opettajilta, aina kun ne varaa sitä vinkkausaikaa, niin mä kysyn niiltä, että mikä on luokan rakenne, siis tytöt/pojat -- esimerkiks viimeks, niin siellä oli, olikohan se noin suunnilleen kaks kolmasosaa tai jopa kolme neljäsosaa poikia, ja loput sitten tyttöjä, ja sit -- muutama hevostyttö, niin tiesin heti että aha, et kannattaa ottaa muutama hevostyttö kuitenkin sitten mukaan. (H2)

Osa vinkkareista teki vinkkitunnille mukaan otettavista kirjoista erillisen listan, joka saatettiin jättää luokkaan esille, seinälle tai ilmoitustaululle, tai sitten se voitiin jakaa muistilistaksi oppilaille ja opettajille. Vinkkilistat koettiin hyödylliseksi, sillä varsinkin opettajat kyselivät vinkattuja kirjoja paljon jälkeempään. Listat olivat hyödyllisiä muistinvirkistäjiä myös oppilaille.

4.2.3 Kirjavinkkaustunnin rakenne sekä kirjavinkkien kesto

Vinkkaustunnit pyrittiin avaamaan vetävästi ja kiinnostavasti. Suurin osa vinkkareista suunnitteli yleensä tunnin aloituksen etukäteen. Aluksi saatettiin lukea vaikkapa runoja: esimerkiksi Tuula Korolaisen runokirja *Aaveakkoset*¹⁹ toimi useammallakin vinkkarilla moneen otteeseen hyväksi havaittuna vinkkitunnin avaajana. Toiset vinkkarit puolestaan kävelivät luokan eteen sen suurempia suunnittelematta. He tunnustelivat tilannetta hetken, ja valitsivat aloituksensa sitten tilanteen ja kuulijoiden mukaan. Joku saattoi myös esitellä kuulijoilleen erilaisia kirjankansia ja kysyä lapsilta itseltään, mistä nämä haluaisivat kuulla. Yhteistä kaikille vinkkareille kuitenkin oli, että vetävällä tunnin avauksella pyrittiin sekä herättämään kuulijoiden mielenkiintoa että virittämään innostusta vinkkaustuntia kohtaan.

¹⁹ Tuula Korolainen: *Aaveakkoset – eli Haamuhetki kullan kallis*. Tammi, 2000.

-- se Aaveaakkoset on ollu semmonen tosi hyvä, mä oon aluks lukenu runoja, esimerkiks mä oon kyselly niiltä aakkosia, koululaisilta -- ne on saanu sanoa aakkosia, ja mä oon sit lukenu runon siitä aakkosesta. Se on ollu semmonen aika suosittu osio, et siitä ne on innostunu. (H5)

Tunnin aloituksen jälkeistä vinkkausta suurin osa haastatelluista ei ollut suunnitellut etukäteen sen tarkemmin. Avaus oli monilla valmiiksi mietittynä, mutta sen jälkeen edettiin yleensä luokan ehdoilla, ja vinkattaviksi valituista kirjoista poimittiin esiteltäväksi sellaisia teoksia, jotka oppilaisiin tuntuivat uppoavan. Lopputunnista lasten saatettiin myös antaa lukea vinkattuja kirjoja itse, jos he sitä oikein kovasti halusivat. Vaikka haastatteluissa korostettiin vinkattavien luokkien erilaisuutta, ja vaikka vinkkaustilanteet saattoivat vaihdella paljonkin, tietty peruskaava tuntui kuitenkin olevan monilla vinkkareilla samanlainen. Vinkkaustunti pyrittiin aloittamaan kiinnostavasti ja innostavasti. Tämän jälkeen lopputunti edettiin kuulijoiden ja tilanteen mukaan, tunnelmia tunnustellen. Tämä näkökulma korostuikin lähes kaikissa haastatteluissa.

-- sitte mä vaan niinku katon vähä sitä luokkaa, et mitä niille sit niinku menis, ja kokeilen jollain kirjalla, ja sit mä niinku muotoilen sen loppuosan tavallaan sen mukaan et ketä siellä on ja miten joku asia uppoos sinne, onks paljo tyttöjä, onks paljo poikia, mikä vois olla semmonen joka niitä kiinnostaa. -- Et sen pohjalta se muotoutuu sitte aika vapaasti. (H5)

Osa haastateltavista korosti myös tunnin lopetuksen merkitystä. Viimeisellä vinkillä haluttiin jättää kuulijoille hyvä mieli. Muutoinkin tunti pyrittiin lopettaman siten, että tunnin aikana syntynyt kiinnostus sekä kirjoihin että lukemiseen säilyisi.

-- mun mielestä siinä pitää olla joku sellanen herättävä asia alussa, ja sitten semmonen hyvä lopetus, no yleensä mulla on aina jotain vähän hauskaa taikka huumoripitoista, että siitä jää semmonen mukava maku niinku suuhun kun ne lähtee täältä -- et siinä pitää olla jonkinmoinen alku, ja loppu, ja että jää semmonen kiinnostus. (H8)

Vaikka eri vinkkareiden vinkkaustunnit tuntuivat olevan rakenteeltaan pääpiirteittäin hyvin samankaltaisia keskenään, joitain eroavaisuuksiakin oli silti havaittavissa. Osassa haastatteluista korostui erityisesti tunnin eteneminen kuulijoiden ja vinkkaustilanteen ehdoilla. Nämä vinkkarit pitivät parhaana keskustelevaa ja vuorovaikutteista otetta

vinkkaukseen, ja heidän vinkkitunneillaan oppilaatkin saivat puheenvuoron. Lapset saattoivat päästä vastailemaan kysymyksiin, kommentoimaan luettuja kirjoja, lukemaan ääneen, tai jopa vinkkaamaan kirjoja toisilleen. Joillain tunneilla lapset saivat myös itse syventyä lukemaan juuri vinkattuja kirjoja, jos he niin halusivat.

-- ja viimeks oli näille pienimmille tällöinen runoraati -- jokaisella oli naamankuva, tai kolme naamankuvaa, hymyilevä ja surullinen suu ja suora viiva, ja sitten laskettiin, että kuinka monta ilmettä mikäkin runo sai, ja sitte mietittiin, että miks se yks oli voittaja, ja tämmöstä, et kaikki sai sitte, halukkaat sanoa, että miks tää oli tyhmä sen mielestä, tai miks ei tykänny, tai mikä tässä oli ihanaa. (H8)

Jotkut haastatelluista taas halusivat säilyttää vinkkitunnin kontrollin kokonaan itsellään. Näille vinkkareille ominaista oli huolellinen tuntien etukäteissuunnittelu: yksi haastatelluista selvitti tarkasti luokan rakenteen ja valitsi vinkattavat kirjat sen mukaan, luokkakohtaisesti. Toisella taas oli yleensä esityksensä pohjana tietty perusrunko, jonka mukaan edettiin, ja johon oli helppo turvautua ongelmatilanteissa.

Eräs haastatelluista koki olevansa vielä sen verran alussa vinkkarin urallaan, että hän tunsu olonsa varmemmaksi, kun tunnin ohjat olivat hänellä. Hän kertoi kyllä seuranneensa sellaisia vinkkauksia, joissa lapset saivat osallistua paljonkin, mutta hänestä ne tuntuivat liian vauhdikkailta hänen itsensä toteutettavaksi. Osallistuva vinkkaus ei välttämättä sopinut hänen tyyliinsä, mutta hän oli myös sitä mieltä, että tulevaisuudessa tilanne saattaisi ehkä olla toinen.

-- must tuntuu, että mä oon kuitenkin sen verran alussa tässä, että mä itse tykkään vielä pitää niinkun ne ohjat ittelläni hyvin pitkälle, että mä oon nähny semmosia hyvin railakkaita vinkkauksia, missä esimerkiks lapset osallistuu hyvin paljon, mutta mulle se on ollu vielä liian hurjaa, ja tietysti voi olla, että se ei oo välttämättä mun tapankaan tehdä sitä, sitä hommaa, että tota, et mä tykkään siitä, et mul on se homma sillai koko ajan hanskassa, mutta täytyy kyllä sanoa, että mitä pitempään mä oon tehny, niin ehkä mä enemmän kuitenkin sitte oon valmis luovuttaa sitä, niinku niille lapsille myös sitä aikaa ja puhemahdollisuuksia sitten. (H2)

Koska lapset eivät ainakaan vielä olleet päässeet juurikaan vaikuttamaan hänen vinkkaukseensa, se on toistaiseksi ollut tasaista ja hyvin suunniteltua ”standarditavaraa”.

-- mulla ei oo semmosta niinkun erityisen huonoo tai hirveen epäonnistunutta vinkkausta tullu vielä, mutta siinä on tietysti se, että kun ei uskalla ottaa kauheesti riskejä siinä, niin sitten tulee semmosta standarditavaraa, et ei tuu mitään semmosia ihan huippuja, eikä mitään semmosia ihan mokiakaan sitte. (H2)

Toinen haastatelluista puolestaan kuvaili itseään autoritaariseksi vinkkaajaksi. Hän kertoi haluavansa pitää tilanteen hallinnassaan suunnittelemalla tunnin kulun tietyn rungon mukaisesti ja valitsemalla itse vinkattavat kirjat sen sijaan että olisi antanut oppilaiden valita. Tämäkin haastateltu kuitenkin tunnusteli tarkasti luokan tunnelmia, ja valitsi vinkkirjojen joukosta luettavaa sen mukaan, minkä uskoi oppilaita miellyttävän. Yleensä vinkkareilla on tapana laittaa vinkattavat kirjat esille oppilaiden nähtäville. Kyseinen haastateltu kertoi, että hän ei pitänyt kaikkia kirjoja esillä, vaan näytti luokalle ainoastaan yhtä teosta kerrallaan.

Mä en usein edes pidä niitä esillä, mä tiedän, et tää on epäortodoksista, jos mä kerron tän jossain tuolla muualla, et ne pitäis ne kirjat olla koko ajan näkyvillä, et koululaiset näkis ne, mä näytän sitä kirjaa mitä mä vinkkaan mut mul ei välttämättä ne kaikki muut oo siellä. Ehkä tää on jotain sellasta hälyn estoa, sen varmistusta niinku, et mä ajattelen, et jos sen päästää semmoseks vapaaks sen tilanteen tossa niin siinä voi olla se ettei saa koottua sitä porukkaa, ehkä mä oon vähän liian turhan varovainen siinä. Mut se kuitenkin sopii mulle, se tapa tehdä. (H5)

Voidaan todeta, että niin sanotut autoritaariset vinkkarit kokivat suurimman vaihtelun vinkkaustunneilla tulevan vinkatuista kirjoista, kun taas osallistuvat vinkkarit kokivat eri tuntien keskinäisen vaihtelun syntyvän kuuliyoista.

-- ja sit valkkaa ne kirjat sillai, että mitä vie. Et tosiaan siitä lähinnä se vaihtelu sit tulee, niistä kirjoista. (H2)

-- niinkun aina niin kouluissa on eroja, ja luokkien välillä on hirveitä eroja -- osa luokista on innostuneempia kun toiset ja toiset keskittyy paremmin kun toiset ja toiset on aktiivisempia kun toiset, et jotku istuu vaan hiljaa ja kuuntelee ja toiset haluaa osallistua -- et jos neljällä-viidellä koululla käy niin kyl siinä ehtii skaalan nähdä laidasta toiseen ja väliltä kaikki mahdolliset vaihtoehdot. Et ne lapset sen vaihtelun tekee. (H3)

Osa haastatelluista pohti vastauksissaan esiintymisjännitystä ja toisaalta myös tiettyä rutinoitumista vinkkaustunnin etenemisen kannalta. Pientä jännitystä ennen esiintymistä pidettiin hyvänä, koska liiallisen rutinoitumisen katsottiin helposti tylsyttävän vinkkausta sekä vievän siitä parhaan terän. Sen sijaan pieni kutkutus vatsanpohjassa ennen esiintymistä takasi vinkkareiden mielestä hyvän keskittymisen asiaan ja sen myötä onnistuneen vinkkaustunnin. Toisaalta rutinoitumisessa nähtiin myös hyviä puolia: sen katsottiin auttavan yllättävien tilanteiden selvittämisessä sekä ylipäättään tilanteen hallinnassa.

-- että jos tavallaan tekis aina samalla tavalla ja kattois että jaha, taas toi luokka tulee, että jos ei tuntis sitä jännitystä, olkoon se luokkakäynti tai sitte tämmönen vinkkaus, niin se epävarmuus ja se vatsanpohjassa kiertäminen täytyy tulla siihen, muuten siitä ei tuu mitään hyvää, et mä oon aina viime minuuteilla vessassa ennen kun ne lapset tulee, ja sit siitä vaan tulee se alotus, se syntyy jostakin, kun näkee sen yleisönsä. Et se semmonen rutinoituminen on tavallaan huono, mut sit toisaalta siinä on just se hyvä puoli, että sitte sen tilanteen hallitsee. (H7)

Vinkkaustunnit olivat kaikilla vinkkareilla useimmiten aina samanmittaisia: ne kestivät yleensä yhden oppitunnin ajan eli 45 minuuttia. Tässä ajassa vinkattujen kirjojen määrä vaihteli kuitenkin huomattavasti vinkkarikohtaisesti. Siinä missä osa vinkkareista ilmoitti tunnin aikana vinkkaavansa viidestä kuuteen teosta, ehti nopein vinkkari tunnin aikana käydä läpi jopa kaksikymmentä kirjaa. Suurin osa vinkkareista piti kuitenkin yllä rauhallisempaa tahtia: puolet haastatelluista kertoi vinkkaavansa tunnissa keskimäärin viidestä kymmeneen kirjaa. Kolme haastateltavaa vinkkasi tunnissa kymmenestä viiteentoista kirjaa, ja ainoastaan yksi vinkkari ehti oppitunnin aikana käydä läpi jo aiemmin mainitut parikymmentä teosta. Myös yksittäisten vinkkien pituus vaihteli huomattavasti: kirjoja saatettiin joko vain nopeasti nostaa näytettäväksi, tai niistä saatettiin puhua pisimmillään kymmenenkin minuuttia. Tämä osaltaan selittää suurta vaihtelua vinkkareiden tunnissa esittelemien kirjojen määrässä. Ne, jotka ehtivät käydä läpi paljon kirjoja, suosivat nopeampaa tahtia ja niin sanottua nostovinkkausta, jossa kirjoista näytettiin nopeasti kansi ja samalla siitä kerrottiin muutamalla lauseella. Ne, jotka ehtivät vinkata tunnin aikana pienemmän määrän kirjoja, keskittyivät enemmän ja pidemmäksi aikaa yksittäisiin teoksiin. Näistä kirjoista puhuttiin yleensä pidempään, minkä lisäksi niistä myös luettiin katkelmia. Vähemmän kirjoja vinkkaavat suosivat

yleensä myös vuorovaikutteisempaa vinkkaustapaa, jolloin oppitunnin aikaa kului myös muun muassa oppilaiden kanssa keskusteluun.

Mä oon semmonen kärsimätön luonne, niin mul on se vika kyllä, että mä laukkaan nopeasti asiasta toiseen, että puhun mieluummin lyhyesti kirjasta kuin pitkästi. (H7)

-- jotkut menee nopeeta, joihinki sitte jäädään pitemmäksi aikaa. Ja sit toive on se, että se ois niinku tämmönen vuorovaikutteinen tilanne, että lapsetki sais elämyksiä. Että jokaiselle yritetään löytää jotain. (H4)

Kukaan ei kuitenkaan pelkästään suosinut joko nostovinkkausta tai yksittäisten kirjojen pidempää esittelyä. Kaikki haastatellut katsoivat, että hyvään vinkkituntiin kuului vaihtelevuus sekä vinkattavan materiaalin että vinkkien keston suhteen. Vinkattavana tuli olla monipuolisesti erilaista ja monentasoista kirjallisuutta. Tämän lisäksi vinkkien kestonkin oli hyvä vaihdella, jotta vinkattavat jaksaisivat paremmin seurata, ja jotta vinkkitunnista tulisi hyvin jäsenneily ja rytmikkäästi etenevä. Tunneilla vuoroteltiin pitkiä ja lyhyitä vinkkejä. Tämän lisäksi vaihtelua haettiin erityylisten ja eritasoisten kirjoista. Välillä oppilaiden kanssa myös keskusteltiin. Heiltä kyseltiin kirjoista ja lukutottumuksista, ja oppilailta saatettiin myös arvuutella esimerkiksi kirjojen päähenkilöiden nimiä. Näin kuulijoiden mielenkiintoa pyrittiin pitämään yllä.

-- kun seuraa sitä yleisöä, joka alkaa huojua ja iskee päätänsä pöytään ja leikkiä tai potkia tai heitellä vähä jotain papereita, niin silloin huomaa, että nyt pitää kehittää jotain muuta. Tai sitte ottaa heidät siihen mukaan, että keskustellaan tai arvuutellaan jotain asiaa. Että se vaihtelu siinä rytmissä, se täytyy olla. (H7)

Haastatelluista kolme oli kokeillut kimppavinkkausta eli vinkkaamista yhdessä toisen vinkkarin kanssa, ja kaikkien mielestä kokemus oli ollut hyvä. Kimppavinkkauskokemusten määrät vaihtelivat yhdestä kerrasta useamman vuoden kokemukseen. Pääasiallisesti kimppavinkkaus oli tapahtunut siten, että tutun kollegan kanssa oli lähdetty yhdessä vinkkaamaan, ilman sen suurempia etukäteissuunnitelmia. Molemmat vinkkarit olivat vinkanneet vuorotellen, ja yleensä tunnit olivat onnistuneet hyvin.

-- oon mä, sanotaan kymmenkunta kertaa harrastanu kimppavinkkausta, se on ihan kivaa, että siis ihan tälleen kollegan kanssa lähdetty kylmiltään, että mä oon sit sanonu et mitä toinen tekee, ja toinen siinä sitte lukee. Kahden eri ihmisen kanssa mä oon kimppavinkannu, se on tosi hauskaa. (H4)

Eräs haastatelluista oli kokeillut kimppavinkkausta myös siten, että vinkkitunnille oli otettu mukaan myös käsinukkeja esitystä elävöittämään. Tämäkin oli toiminut oikein hyvin, joskin tässä tilanteessa oli vaadittu myös jonkin verran etukäteissuunnittelua. Vinkkarit valitsivat vinkattavat kirjat osittain yhdessä, ja vinkkaustunnin eteneminen ja käsinukkien käyttö suunniteltiin myös etukäteen. Haastateltu totesi, että näin huolellinen etukäteissuunnittelu oli hänen mielestään oikein hyvä asia, koska vinkkarina hän oli itse vielä uransa alussa, ja tunnin etukäteissuunnittelu kokeneemman kollegan kanssa selkeytti asiaa huomattavasti.

-- kyl mä uskon että semmoset jotka on paljon vinkannu niin niillä se voi toimia sillai että, et ne vaan tekee vuorotellen sitä ja sit kumpikin vaan ottaa mitä ottaa, mutta että tossa se oli niinku aika välttämätöntä, koska mä oon niin paljon kokemattomampi -- niin sitte se että oli jotenki sovittu ne asiat, niin se oli selkeempi sitte aika paljo. Et kyl se oli mun mielestä hyvä, erittäin toimiva ratkaisu tossa tilanteessa. (H1)

Käsinukkien kanssa vinkatessa toinen vinkkareista kertoi kirjasta ja luki siitä otteita, ja samalla toinen elävöitti kerrontaa käsinukkien avulla. Kahdestaan käsinukeilla pystyi esittämään myös vinkattavan kirjan tarinaa vuoropuheluna.

-- ne nuket saatto olla aika pienesti vaan mukana, että esimerkiksi kun luettiin jotain Väinö ja Rotta - kirjaa, mä sitte siinä luin sitä kun Väinö lähti etelänmatkalle ja sitte se ei tavallaan olis halunnu sitä rottaa jättää sinne kotiin vaan se olis halunnu ottaa sen rotan mukaan, se rotta ilmesty tänne mun olkapäälle -- ja sitte vinkattiin noita Lehmä ja Varis, sellasta kuvakirjasarjaa, -- niin siin oli sitte tämmönen uus satukirja, siinä lehmä kiipeää puuhun ja se pitää saada sieltä alas, niin sitten meillä oli se varis ja se lehmä siellä puussa ja sitten niitten vuoropuhelua, että me kyllä ihan luettiin siitä kirjasta mutta meillä oli lisäksi sitte ne käsinuket, niinku elävöittämässä. (H1)

Vinkkarit olivat sovittaneet käsinukkeosuudet vuorottelemaan perinteisemmän, pelkkien kirjojen avulla tapahtuvan vinkkauksen kanssa. Tämä järjestely oli toiminut hyvin, se oli pitänyt esityksen rytmin yllä, eivätkä lapset olleet päässeet kyllästymään.

-- se toimi hirveen hyvin, että, et kun tuntu että kun me oltiin jaettu, et me osittain vaan puhuttiin niistä kirjoista ja sitte välillä oli aina tämmösiä pätkiä missä meillä oli käsinuket mukana eri tavoin, niin tota must ne jakso kuunnella hirveen hyvin, et tuntu että sitte lopussa kun ne alko vähän väsähtää niin sit tuli vielä se Varis ja Lehmä -juttu sinne ihan loppuun ja tämmöstä, että se toimi tosi kivasti. (H1)

Muut haastatellut eivät olleet kokeilleet vinkkausta käsinukkien kanssa. Joku oli saattanut lukea kuulijoilleen runoja tai soittaa musiikkia tai katkelmia äänikirjoista, kun taas joku toinen oli saattanut käyttää vinkkaustunneillaan apuna runoraateja tai erilaisia tekstintunnistustehtäviä. Muunlaisia apuvälineitä vinkkarit eivät kuitenkaan olleet kokeilleet.

Oon mä joskus esimerkiks soittanu kappaleen jostain äänikirjasta, tai joskus Jörde-Jugee elikä Jörö-Jukkaa stadin slangilla oon soittanu, et näin se sanotaan, et ite ollaan kenties koitettu lukee et miten se menee ja sitte ollaan kuunneltu et miten näyttelijä sen esittää. Et semmosta, mutta en muuta, et ei oo nukkeja ollu eikä mitään esineitä. (H4)

Osa haastatelluista oli muutenkin sitä mieltä, että heidän omaan tyyliinsä eivät käsinuket tai muut ylimääräiset apuvälineet olisi sopineet: näiden haastateltujen mielestä pelkät kirjat riittivät vinkatessa hyvin sekä materiaaliksi että rekvisiitaksi. Haastateltujen mielestä esimerkiksi juuri käsinukkien kanssa esiintyminen olisi tuntunut ainoastaan luonnottomalta ja vaivaannuttavalta, eikä lainkaan omaan tyyliin sopivalta. Jotta käsinukkien kanssa esiintyminen toimisi, pitäisi esiintyjällä olla haastateltavien mielestä näyttelijäotetta, pitäisi nauttia esiintymisestä ja olla nukkien kanssa kuin kotonaan: esiintymisen pitäisi tuntua luontevalta. Haastateltavat kuitenkin kokivat, että heiltä itseltään tällaista draamallisuutta ei löytynyt.

Mutta voin kuvitella kyllä tosiaan, että lapset tykkää sitten melkein mitä tahansa, kunhan se on sit semmosta rehellistä, että jos yrittää vaikka semmosesta kirjasta mistä esimerkiks itte ei tykkää, tai sitte jos yrittää, niinkun no esimerkiks minä sen käsinuken kanssa, niin voisin kuvitella, että ne lapset vaipuis jonnekin maan alle häpeestä, että minkä takia toi puhuu tolle sukalle kädessänsä, ja näyttää noin vaivautuneelta. Et se oma tyyli sit kuitenkin on kaikille se paras. (H2)

Isommille lapsille vinkatessa käsinuket saatettiin kokea myös vähän lapsellisiksi.

-- tuli se ajatus sitte että no voisinhan mäki käyttää jotain käsinukkee, mutta eipä noi isommat välttämättä niin semmosta kaipaa, että kyllä se on melkein sitte tossa satutunnilla enempi, tai sitte vois olla eskariykkös-kakkonen vielä, mutta kyl se käsinukke voi olla vähän liian lapsellinen jo siitä isommille. (H8)

Jotkut haastatelluista olivat kuitenkin varovaisen kiinnostuneita erilaisten rekvisiittojen ja apuvälineiden käytöstä vinkkaustunnin elävöittämiseksi. Kaksi näistä haastatelluista oli sitä mieltä, että esimerkiksi käsinukkeja voisi joskus kokeilla esitystä elävöittämään, samaten musiikkia. Kolmas haastatelluista taas kertoi, että hän käyttäisi esimerkiksi musiikkia esityksissään mielellään, jos se vain olisi mahdollista. Hän vinkkasi kuitenkin kouluilla, eikä ison cd-soittimen kuljettaminen mukana onnistunut. Käsinukkeja tämä haastateltu ei kokenut omakseen.

Itse asiassa en oo käyttäny musiikkia, mut se johtuu aika paljolti siitä, mä voisin käyttää ehkä enemmänki, mut mähän vinkkaan kouluilla, ja sit kun mul ei oo autoo, niin se kaikki rajottuu siihen, kohtuullisen isoon kylläkin, selkäreppuun -- no käsinukkejahan vois viedä mukanaan, mut sitten mä en koe itseeni niinkun kuitenkaan, mä kyllä pystyn ilmasemaan asioita, mut mä en koe näyttelijäksi itseeni, siinä mulla on semmonen niinkun raja. (H5)

Kaikki haastateltavat korostivat rehellisen, eläytyvän ja innostuneen esiintymisen merkitystä. Näin lapsetkin saatiin innostumaan ja samalla seuraamaan itse vinkkaustakin paremmin.

4.3 Kokemuksia ja näkemyksiä kirjavinkkauksesta

4.3.1 Mikä kirjavinkkauksessa on tärkeää?

Haastateltavat olivat hyvin yksimielisiä niistä asioista, joita he pitivät kirjavinkkauksessa tärkeinä. Haastateltujen listaamista keskeisistä seikoista kaksi tärkeää kohtaa nousi selvästi ylitse muiden:

- 1) kirjojen esittely ja niiden maailman avaaminen kuulijoille sekä
- 2) lukemaan innostaminen ja lukemisen ilon välittäminen.

Kirjojen esittelemistä ja niiden maailman avaamista kuulijoille piti tärkeänä kuusi haastateltavaa kahdeksasta. Vinkkareiden mielestä oli tärkeää, että oppilaille luettiin ja esiteltiin mahdollisimman monipuolista kirjallisuutta, ja että heille samalla avautuisi edes hieman se moninainen maailma ja ne seikkailut, joita kirjat kätkevät sisäänsä.

Siin on tarkoitus, et ne oppilaat sais niinku semmosen väläyksen siitä kirjojen maailmasta -- että mitä siellä voi olla, et mitä kaikkee siel on. (H1)

Keskeistä... Se, että jokainen kirja kätkee tarinan. Ja et jokainen kirja on seikkailu, kun sä otat sen käteen, katot sitä kannta, niin sä et vielä tiedä, mitä siellä on. Et sä voit kuunnella ja miettiä ja kattoo, haistella, arvella, et mitä siellä on, ja sit kun sä luet sen, niin sit se vasta aukee sulle. Et se kirjan lumo, se on tärkeätä. (H4)

Haastatelluista viisi piti puolestaan tärkeänä lukemisen ilon välittämistä ja lukemaan innostamista. Haastateltavien mielestä oli tärkeää sekä tuoda esille lukemisen hauskuutta että innostaa lapsia lukemaan itse, omaehtoisesti. Haastatellut vinkkarit halusivat herätellä lasten mielikuvitusta esittelemiensä ja lukemiensa teosten avulla, ja samalla he pyrkivät syyttämään lapsissa kiinnostuksen kirjoihin sekä halun tutustua näihin kirjoihin itse.

Tärkeätä on sen lukemisen ilon ja sen idean niin kertominen -- et se mikä nähdään tietsikan ruudusta tai telkkarista, se on jonkun muun niinkun aikaansaamaa, mutta kun sä luet kirjan, niin se on jokaisen omassa päässä tavallaan se kuva ja maisema ja ne tapahtumat, ne on semmosta omaa tuotosta. (H8)

-- se on se innostaminen siinä niinku pääasia, että jotenki saa aikaan semmosen jonku oivalluksen siitä, että oiski kiva lukea ja mä haluaisin lukee ton. (H1)

Kaksi haastateltua perusteli lukemaan innostamisen tärkeyttä lukemisen merkityksellä sekä sanavaraston kartuttamisessa että kielikorvan harjaannuttamisessa. Samaten kahden haastateltavan mielestä lukemaan innostaminen oli tärkeää, koska monipuolisesti erilaisia teoksia lukemalla oli mahdollista oppia samalla ymmärtämään ja käsittelemään vaikeitakin asioita kuten ihmisten välisiä ongelmia, sairauksia tai kuolemaa. Eräs haastateltavista kuitenkin korosti, että tätä näkökulmaa ei kannattanut silti tuoda esille varsinaisen vinkkaustunnin aikana.

Ei täs vinkkauksessa oikeestaan mitään muuta puolia kannata tuoda esiin muuta ku se et se lukeminen on kivaa, ei sitä miten se on kehittävää ja sanavarasto kasvaa -- mitä vois vanhemmille esitellä. Mutta lapsille nyt lähinnä vaan et miten mukava asia tämmönen on. (H6)

Kirjojen esittelemisen ja lukemaan innostamisen lisäksi pari muutakin vinkkauksen kannalta keskeistä seikkaa mainittiin. Haastateltavista kaksi piti tärkeänä, että vinkkaustunnista jäisi kuulijoille mukava maku suuhun, ja että he haluaisivat tulla kirjastoon myöhemminkin sekä selailemaan hyllyissä olevia kirjoja että lainaamaan itselleen kiinnostavia teoksia. Samaten kaksi haastateltavaa korosti sitä, miten mukavalta myöhemmin tuntui, kun lapset tulivat vinkkaustunnin jälkeen kirjastoon etsimään ja lainaamaan juuri vinkattuja kirjoja.

Mutta yleensä että tulis miellyttävä olo että ai niin, että kerran oltiin siellä ja se kirjastonhoitajahan puhui jostain kirjoista ja tämmösistä -- et se olis miellyttävä käynti, ja et siin olis jotakin muistoo, ja et jäis semmonen että tänne voidaan tulla uudestaan. (H7)

Se on sitte kauheen kiva kun ne tulee kirjastoon ja kysyy että onks sitä ja sitä, sillain niinku näkee että -- se vaikuttaa hirveen voimakkaasti, se vinkkaus. (H1)

Yksi haastatelluista korosti yleisön huomioonottamisen tärkeyttä. Tähän kuului hänen mukaansa muun muassa perusteellinen ja huolellinen valmistautuminen vinkkaukseen, vinkkarin jatkuva ja valpas läsnäolo tilanteessa sekä joustava, tilanteenmukainen toiminta.

Keskeistä... No tietysti se, että ottaa heti alusta -- lähtien huomioon sen yleisön, siis sen kohderyhmän, et alottaa siitä et valitsee ne kirjat realistisesti sen kohdeyleisön mukaan -- ja valmistele ne kirjavinkitkin ajatuksella, ettei ne oo mitään takakansitekstejä, -- ja että on uskollinen tavallaan sen kirjan hengelle, ja sille minkä tyyppinen kirja se on. – Ja sit koska ne on lapsia niin siitä täytyy olla valmis lipeemään siitä suunnitelmastaan, et se tilanne ei pysy, et sä et voi sitä suunnitella ihan täysin etukäteen -- täytyy olla kauheen tikkana siinä hetkessä, että oikeesti on läsnä siinä tilanteessa ja on valmis joustamaan. (H3)

4.3.2 Hyvän kirjavinkkarin ominaisuudet

Hyvän vinkkarin ominaisuuksia kyseltäessä haastatteluissa nousi esiin useita toivottavia piirteitä. Kaiken kaikkiaan esiin nousi kymmenen toivottavaa ominaisuutta, joista osa mainittiin vain kertaalleen, kun taas osa sai kannatusta jopa yli puolelta haastatelluista. Ylivoimaisesti eniten mainintoja keräsi vinkkarin rehellisyys ja uskollisuus omalle tyylilleen: tätä ominaisuutta piti tärkeänä kahdeksasta haastateltavasta kuusi. Nämä haastateltavat korostivat erityisesti sitä, että jokaisella vinkkarilla saa ja kuuluukin olla oma yksilöllinen tyylinsä. He katsoivat, ettei kenenkään tarvitse tai pidä yrittää esiintyä matkien jotain muuta, vaan että jokaisen vinkkarin kannattaa ehdottomasti tehdä työtään juuri sillä tyylillä, jonka hän kokee itselleen sopivan parhaiten. Tyylejä ja tapoja tehdä katsottiin olevan monia, eikä pidetty hyvänä, että yritettiin esiintyä tavalla, joka ei tuntunut itselle luontevalta. Jokaisen katsottiin olevan hyvä omalla tavallaan. Haastateltavien mielestä kuulijat lämpenivät vinkkaukselle, kunhan esiintyessä vain pysyi rehellisenä sekä yleisölle että itselleen.

-- oikeestaan, mä luulen et varmaan aika niinku monillakin ominaisuuksilla varustetut, ja siis monen tyyppiset ja monen luonteiset ihmiset sopii siihen hommaan, että ehkä se on niin päin tavallaan, että käyttää niitä omia ominaisuuksiaan, että tekee siitä niinku omannäköstään -- et se on parempi niinku hyödyntää niitä ominaisuuksia joita itellä on kun yrittää opetella ulkoo semmosta roolia, et siinä mielessä -- siihen sopii hyvin monenlaiset ihmiset, ja hyvin monenlaisista lähtökohdista voi saada hyvää, ja taas keskenään hyvin erilaista kirjavinkkausta, ja sehän siinä on että eihän siinä oo mitään standardia, et siitä tulee erilaista sitte aina sen mukaan että millanen ihminen sitä on tekemässä. (H3)

-- se onkin ihan sama miten sen tekee, et jokainen tekee sen ihan omalla tyylillään, koska se päämäärä on tärkein, eikä se tapa, millä sitä tehdään. (H5)

Toiseksi tärkeimpänä hyvän vinkkarin ominaisuutena pidettiin kiinnostusta lastenkirjallisuuteen ja lapsiin. Tätä ominaisuutta piti tärkeänä viisi haastateltua kahdeksasta. Haastateltavien mielestä vinkkarin oli tärkeää olla omaehtoisesti kiinnostunut lapsista sekä lasten- ja nuortenkirjallisuudesta. Vinkkarin tuli myös olla valmis päivittämään säännöllisesti tietämystään lasten- ja nuortenkirjallisuudesta.

Lisäksi haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että vinkkari viihtyy lasten parissa ja tuntee kohdeyleisönsä kirjallisen maun.

-- täytyyhän siinä olla lastenkirjatuntemusta, nuortenkirjatuntemusta ainakin jonkin verran, ja sitte olis hyvä tietenkä olla tuntemusta siitä kohdeyleisöstä, että mikä niihin niinku uppoo, ja mikä niille menee -- oiskohan tässä ne tärkeimmät. Et tietoo materiaalista ja sit yleisöstä. (H5)

Kolmanneksi tärkeimmiksi ominaisuuksiksi nousivat selkeä äänenkäyttö ja yleiset esiintymistaidot. Kuuluvaa ja selvää puheääntä sekä taitoa käyttää ääntään oikein pidettiin tärkeänä, jotta oma ääni sekä kestäisi esiintymisen, ja että se kantaisi varmasti koko kuulijakunnalle.

-- pystyy kommunikoimaan sen luokan kanssa, niitten oppilaitten kanssa, ja mielellään selvä kuuluva puheääni ois hyvä olla, koska muuten se menee kyllä harakoille. (H8)

Myös esiintymiskyvyn tärkeyttä painotettiin: pidettiin tärkeänä, että vinkkari osaisi esiintyä yleisönsä edessä omana itsenään, rennosti, innostavasti ja eläytyen. Esiintymisjännitystä pidettiin jos ei suorastaan rajoittavana, niin ainakin vinkkarin itsensä kannalta työtä raskauttavana ja vaikeuttavana tekijänä. Yksi haastateltavista totesi kuitenkin, että mitä enemmän vinkkausta tekee, sitä helpommaksi se käy. Esiintymiseenkin voi tottua, kunhan siinä saa tarpeeksi harjoitusta.

-- semmonen hillitön esiintymisjännitys saattas olla vähä rajottava, tai ei se tietysti välttämättä oo rajottava mutta sanotaan että jos oikein hirveesti jännittäis puhumista, niin se varmaan tekis tosta hommasta kyllä tosi raskasta -- mutta toisaalta kyllähän se on sitte myös semmonen, että mitä enemmän sitä tekee niin se jännitys sit karisee, ainaki vähäsen. (H3)

Neljänneksi tärkeimmiksi ominaisuuksiksi nousivat sekä sosiaalisuus ja avoimuus että oma halu ja innostuneisuus vinkkaukseen. Avoimuuden ja sosiaalisuuden katsottiin helpottavan kontaktin luomista kuulijakuntaan. Haastatellut katsoivat myös, että kun vinkkari on aidosti innostunut työstään ja halukas jakamaan rakkauttaan kirjoja kohtaan muillekin, kuulijakuntakin on vastaanottavaisimmillaan.

-- oikeesti ois semmonen joku into siihen et haluais niinku esitellä ja avata lapsille sitä maailmaa, et kokee itte jotenki palkitsevana sen lukemisen ja tämmösen, niin kyllä se siinä välittyy sitte. -- Ja sit semmonen avoimuus siinä vaaditaan tietenki että jotenki pystyy, että saa sen kontaktin siihen kuuntelijakuntaan. Mut ei se muuten mitään ihmeitä vaadi. (H1)

Muina hyvinä kirjavinkkarin ominaisuuksina vastauksissa mainittiin suvaitsevaisuus, humoristisuus ja kouluttautuneisuus sekä stressaamaton ja rento asenne. Yksi haastatelluista piti suvaitsevaisuutta hyvänä ominaisuutena nimenomaan kirjoja valittaessa ja niistä keskusteltaessa. Hän oli sitä mieltä, että kaikenlaiselle kirjallisuudelle on hyvä olla avoin. Mitään kirjaa tai kirjallisuuden lajia ei sovi ylentää tai alentaa toisten teosten kustannuksella.

Ei semmonen että älkää sit mitään muuta lukeko kun näitä, et ne on ehdottomia ja muut on hapatusta, vaan et on suvaitsevainen kaikenlaiselle. (H8)

Toinen haastatelluista puolestaan korosti huumorintajun tärkeyttä. Hänen mielestään lapset vastasivat hyvin humoristiseen, jopa hivenen anarkistiseenkin vinkkaukseen. Varsinkin hauskoja kirjoja vinkattaessa huumorintajua oli hänen mielestään hyvä olla.

-- mun vinkkaus on hirveen semmosta humoristista ja liikutaan hyvin semmosella niinkun, et mä tavallaan meen jo vähä niitten lasten puolelle opettajaa vastaan, et jos niinku varsinki viä tuntee opettajan, niin pystyy aika hyvin pelaamaan sillä, että kun opettajat nyt on semmosia ja ootteks kuullu semmosesta opettajasta tai vähä että ku aikuisethan yleensä, mut tavallaan että mä en ihan niinku itse kuitenkaan kuulu niihin aikuisiin. (H2)

Kouluttautuminen oli erään haastatellun mielestä ehdottomasti suositeltavaa jokaiselle vinkkarille. Hän katsoi, että perehdytys vinkkaukseen jonkinlaisen peruskurssin avulla on tarpeellinen sekä hyödyllinen voimavara varsinkin aloitteleville kirjavinkkaajille. Hän oli myös sitä mieltä, että uusien ideoiden haku kursseilta on antoisaa myös kokeneemmille vinkkareille.

Mä ainaki suosittelisin kaikille jotain koulutusta, ehdottomasti. Että se kylmiltään meneminen, et vaikka sais työkavereilta tukea ja muuta niin mä sanon et kyl paljo olis jääny mulla puuttuun jos mä en olis käyny sitä yhtä päivää siellä koulutuksessa. Et se on kauheen hyvä koska -- siin ehti nähdä hirveen monia eri tapoja tehdä sitä, ja sitte niinku siinä äkkii käy jotenki selville se et mikä siinä on olennaista. (H1)

Yksi haastatelluista piti tärkeänä stressaamatonta ja sopivassa kohdin huoletonta asennetta.

-- yllättäviä tilanteita saattaa tulla ja kaikennäkösi kummallisiin juttuihin saattaa joutua -- että tietyllä tapaa sellasta stressaamatonta asennetta tavallaan, ehkä semmonen perfektionismi ei sovi oikein yhteen tommosen noinkin epästabiilin yleisön kanssa, et täytyy ehkä niinku vähä sellasta, ei nyt voi sanoa huolettomuutta, mutta semmosta että voi nyt välillä antaa jonkun mennä silleen siihen takertumatta. (H3)

4.3.3 Kirjavinkkauksen toimivuus lukuharrastusta lisäävänä tekijänä

Useimmat vinkkarit pitivät kirjavinkkausta oivallisena keinona lisätä kuulijoiden lukuharrastusta. Haastatelluista viisi oli varauksettomasti sitä mieltä, että kirjavinkkaus toimi hienosti kuulijoiden lukuhalun herättelijänä. Vinkkauksen toimivuus näkyi vastaajien mukaan erityisesti siinä, että vinkkitunneilla esitellyt kirjat ja kirjasarjat lähtivät hyllyistä vauhdikkaasti liikkeelle, ja että oppilaat tulivat varta vasten kyselemään tunnin aikana vinkattuja kirjoja. Vinkkauksella oli muitakin vaikutuksia: lapset juttelivat vinkatuista kirjoista avoimesti keskenään sekä heti vinkkaustunnin jälkeen että palatessaan myöhemmin kirjastoon. Poikiakin ilmaantui kirjastoon asiakkaisiksi aikaisempaa enemmän.

Kyllä se mun mielestä toimii. -- Ne kyseiset kirjat tai sarjat esimerkiksi, niin ne rupee kulkemaan ihan eri tavalla, -- pojat ilmestyy kirjastoon asiakkaaks ja ne kulkee ne kirjat edes takasin tuossa, ja tossa kun on lastenosaston hylly lähellä tota asiakaspalvelua, niin siinä kuulee myös sen, että ne juttelee, et tää oli se, muistaksä ja... et kyllä sen niinkun huomaa. Että hedelmää se kantaa. (H8)

Kaksi haastateltua suhtautui vinkkaukseen hieman maltillisemmin. Heidänkin mielestään vinkkaus oli ehdottomasti toimiva keino lukuharrastuksen lisäämiseksi. Samalla he kuitenkin korostivat, että samaan päämäärään voitiin pyrkiä myös useampia eri reittejä: kirjavinkkaus yksistään ei ollut heidän mielestään ihmeitä tekevä asia, vaan lukuharrastusta voitiin viritellä ja herätellä muillakin keinoin. Ei sopinut esimerkiksi unohtaa sitä lukuharrastusta edistävää työtä, jota opettajat tekivät kouluissa ja oppitunneilla oppilaidensa keskuudessa. Haastateltavien mielestä vinkkaus oli hyvä ja toimiva lisäys kaikkeen muuhun lukuharrastusta edistävään toimintaan, kunhan pidettiin

mieleissä, että muitakin tapoja oli olemassa. Muita keinoja ei haluttu syrjiä yhden toimivaksi havaitun menetelmän vuoksi.

Nyhdän on kehitelty kaikkia näitä lukudiplomeita ja muita, ja nykyään kyllä suurin osa opettajista -- kauheen aktiivisesti yrittää innostaa niitä lapsia lukemaan ja ovat kiinnostuneita lastenkirjallisuudesta -- Tampereellakin kirjastoauto käy monella koululla, käy ihan kerran viikossa ja sit niillä on kirjastoautotunti et ne käy siellä niin, tietysti semmonen kaikki vaikuttaa, mutta kirjavinkkaaminen, se on yks hyvä lisä siihen muuhun, et se vähän erillä lailla tuo sitä samaa asiaa taas esille. (H3)

Haastatellut muistuttivat myös siitä, että vinkkaus ei välttämättä lainkaan toimi kaikkien kohdalla. Vinkkauksen herättämä uteliaisuus ja innostus ei välttämättä kanna seuraavaa välituntia pitemmälle. Vaikka vinkkaaja olisi kuinka innostunut työstään ja esittelisi kirjojaan iskevästi ja vauhdikkaasti, ei sekään välttämättä saa innostumaan lasta, jolle lukeminen on pakkopullaa.

-- en mä tiedä onks siihen mitään sataprosenttisia tuloksia, -- että saadaanko sillä lailla nyt yhtäkkiä semmonen lapsi jolle lukeminen on hirveen vastenmielistä niin kauheesti innostumaan. Mutta ei sitä ikinä tiedä. (H3)

Eräs haastatelluista totesikin, että olisi kiinnostavaa tehdä vinkkauksesta jonkinlaista seurantatutkimusta, jotta saataisiin tietää, miten paljon vinkkaustunnit lopulta muuttivat lasten lukutottumuksia.

-- vois kysellä ihan oikeesti noilta lapsiltakin, että muistatteko, ja että innostiko se kuinka pitkälle, että tavallaan tehdä sellasta seurantaa, se olis ihan mielenkiintoista kyllä tietää. (H2)

Haastatelluista ainoastaan yksi tuntui suhtautuvan vinkkauksen toimivuuteen hivenen skeptisesti. Hänen mielestään kirjoista tuntuivat innostuvan enemmänkin ne lapset, jotka jo muutenkin lukivat paljon omalla ajallaan ja vapaaehtoisesti. Vaikka jotkut lapset innostuivatkin vinkkaustunnin jälkeen lainaamaan ja lukemaan, tuntui kyseisestä vinkkarista kuitenkin usein siltä, että lapset tuntuivat olevan vinkkaustunnin jälkeen enemmänkin hämmästyneitä ja hämillään kuin innostuneita tutustumaan kirjoihin ja lainaamaan niitä.

-- jotenki toistaseks tuntuu siltä, että lapset vähän ihmettelee tai on hämmästyneitä, että ai niin, toi puhuu kirjoista, tai jotain. (H7)

Vaikka vinkkaus oli haastatellusta mukavaa ja vinkkitunneille osallistuvat lapsetkin tuntuivat pitävän siitä, hän ei silti kokenut vinkkauksella olevan kovinkaan kauaskantoisia seurauksia. Haastatellun mielestä vinkkauksella oli kuitenkin lukeman innostamisen lisäksi myös muita hyviä puolia. Oli hyödyllistä, että tunti voitiin käyttää kokonaan kirjoista ja kirjallisuudesta puhumiseen.

-- sitten vähän jutellaan muutenkin siitä että tykkääks ne lukee ja minkälaisia kirjoja ne tykkää lukee ja minkälaiset kirjat on hyviä ja käykö ne kirjastossa ja semmosta, ja mun mielestä se on ehkä sinänsäkin jo hyvä että käytetään kokonainen oppitunti siihen että puhutaan kirjoista ja lukemisesta, -- silläkkin nostaa sitä et lukeminen on semmonen asia et siitä kannattaa puhua. (H7)

Haastateltu totesikin lopulta, ettei kirjavinkkaus ole uusi ja maailmaa mullistava asia: olihan vinkkausta tehty jo pitkään ennen kuin sitä kutsuttiinkaan kirjavinkkaukseksi. Hän näkikin kirjavinkkauksen vain yhtenä osana lastenkirjastotyötä, palasena, joka toi oman tärkeän lisänsä muuhun kirjastotyöhön ja siihen, miten kirjaston asiakkaita kohdattiin.

Monet haastatellut totesivat, että innostus kirjoihin ja lukemiseen oli selvästi suurimmillaan heti vinkkaustunnin jälkeen.

Se on niin mainioita tosiaan, et kun se mun osuus loppuu, ja ne kirjat on siinä nähtävillä ja saatavilla, niin ne suunnilleen taistelee niistä, että ”mä haluan ton” ja ”missä se nyt on”, ”se mistä sä kerroit äsken” ja ”se missä se oli se ja se”, et kyl se on ihan kiva. (H8)

Vinkkarit hyödynsivät tältä osin kahta eri käytäntöä. Jotkut lainasivat vinkattuja kirjoja heti vinkkitunnin päätteeksi, kun taas toiset jakoivat kuulijoilleen ainoastaan listan vinkatuista kirjoista. Suurimmaksi osaksi erot johtuivat siitä, vinkattiinko koululla vai kirjastossa. Kirjastossa vinkattaessa teokset olivat luonnollisesti heti saatavilla ja lainattavissa, kun taas koululle oli vaikeampaa lähteä kantamaan riittävästi lainattavaa mahdollisesti useammankin luokan tarpeisiin. Sama vinkkari saattoi vinkata molemmissa paikoissa, joten toimintatavat vaihtelivat sijainnin ja tilanteiden mukaan.

Muutama haastateltu jäi pitemmäksikin aikaa pohtimaan heti lainaamisen etuja kirjalistoihin verrattuna. Eräs haastateltavista totesi, että vaikka listat ovat hyviä ja toimiviakin, niiden esittelemät kirjat pitäisi pyrkiä saamaan kuulijoille luettavaksi niin pian kuin mahdollista, jotta vinkkauksen aikana syntynyt innostus säilyisi.

-- totta kai tarkotushan olis tietenki, et ne sais sen kirjan aika nopeesti, silloin, kun se into vielä on. Ei ne jaksa sitte vuoden päästä enää sitä kirjaa lukee. (H5)

Toisen haastatellun mukaan kuulijoiden iällä oli oma merkityksensä kirjalistojen toimivuuden kannalta. Yli kymmenvuotiaat osasivat jo tulla kirjastoon vinkkaustunnilla jaetun kirjallistuksen kanssa ja etsiä hyllyistä itseään kiinnostavat teokset, mutta pienempien oppilaiden kohdalla asia oli kuitenkin ongelmallisempi.

-- ne paperilaput pienille on kyllä aika tuskaa, että kyllähän se kirja on paljon konkreettisempi. -- Ei tommoset pienet vielä kykene semmoseen että ne ottaisivat listan ja mieltisivät, että mikä näistä oli se hyvä kirja ja sen jälkeen päivän päätyttyä tai kenties seuraavalla viikolla tulis kirjastoon ja muistais ne, se on se hetken innostus, ja sitte kun se on mennä niin pää tyhjenee ja sinne tulee taas uusia asioita, jotka vie sitte sen innostuksen. (H2)

Kyseinen haastateltava pitikin pidettävän vinkkaustunnin sijainnista huolimatta kunniasianaan sitä, että lapset saivat luettavaa itselleen heti vinkkauksen jälkeen.

-- ainakin mun mielestä se on ihan must, että ne lainaa siinä heti, se innostus tulee siitä, ja siksi mä pyrin aina viemään mahdollisimman paljon. (H2)

4.3.4 Kirjavinkkaus työnä

Kaikkien haastateltavien mielestä vinkkaus oli suurimmaksi osaksi mukavaa ja kiinnostavaa työtä. Kirjoista kertominen koettiin positiivisena asiana, ja kuulijoiden kerrottiin yleensä olevan vastaanottavaisia, mukavia, ja käsiteltävästä asiasta innoissaan. Vaihtelevaa vinkkausympäristöä ja samaten kuulijakunnan vaihtelevuutta pidettiin myös työn kannalta hyvänä asiana. Vinkkaustunnin alussa jo pelkkä kuulijoiden näkeminen sytytti osassa vinkkareita hyvän tuulen ja vinkkaustunnelman, ja tunnin

jälkeen, kun lapset olivat innoissaan kirjojen kimpussa ja ehkä päässeet lainaamaankin jotain, oli tunnelma vinkkareilla yleensä hyvä ja vapautunut. Vaikka kaikki eivät kokeneetkaan itseään varsinaisesti esiintyjätyypeiksi, oli silti aina mukavaa tunnin jälkeen itsekin huomata, että selvisi työstään ja onnistui tavoitteissaan.

Sen jälkeen jää aina hyvä olo -- tavallaan se alkaa jo siitä että näkee ne lapset, niin siinä niinku se yleisön näkeminen jo palkitsee, et tulee se hyvä, hyvä mieli ja sit kun näkee mikä henki tai silleen tunnelma siinä luokassa on. (H7)

-- kun sen on tehny ja sitte on kirjat lähteny lainaan ja lapset on kyllä yleensä aina oikein tosi innoissaan, siis siinä tuntuu kyllä tosi mukavalta. (H2)

-- en oo mikään luontainen esiintyjä, niin kyllähän se on sitte kauheen antosaa huomata että onnistuu ja sillai. (H6)

Osa haastateltavista piti vinkkaustyötä energiaa antavana ja innostavana. Poikkeamista muusta lastenkirjastotyöstä pidettiin mukavana vaihteluna, jonka katsottiin tuovan uutta intoa ja lisäenergiaa työhön. Yksi haastatelluista kertoi, että tunnin alussa, juuri esiintymistä ennen hänen oma vireystilansa kohosi huomattavasti. Toisella haastatellulla adrenaliiniipiiikki iski vahvimmin vasta vinkkauksen jälkeen.

Vaikka vinkkausta pidettiin palkitsevana, antoisana ja energiaa antavana, useimpien mielestä se oli samalla myös raskasta ja väsyttävää työtä. Vinkkausten jälkeen haastellut tunsivat tehneensä kunnan päivätyön.

Takki on tyhjä, paita on märkä, ääni on kähee. -- Kun mä ekana syksynä olin siinä mukana, niin mä olin vähä yllättyny siitä että se olikin niin yllättävän raskasta työtä. (H3)

On siinä vähä semmonen maratonin juossu olo. (H2)

Voimia kului sekä vinkkaukseen valmistautumiseen että varsinaiseen esitykseen, sillä haastateltujen mielestä vinkkauksen suunnitteluun ja varsinkin itse esitykseen oli panostettava huolellisesti. Tuntien kunnollinen etukäteissuunnittelu vei aikaa ja

voimavaroja, ja kiire saattoi olla todella kova. Tämän lisäksi itse vinkkaustunnin pitämiseen oli riitettävä puhtia.

-- mulla oli hirveen vähän aikaa valmistautua siihen, mä otin sit ihan palkattoman vapaan että mä ehdin tehdä niitä, että mä sain ne tehtyä. (H1)

-- vaikka itse ois sit sen jälkeen ihan raato ja mitään tekemätön loppupäivän, niin se täytyy tosissaan panostaa siihen, että tekee kaikella sillä voimavaralla, mitä itsessään irrotettavissa on. (H4)

Myös henkisiä voimavaroja tarvittiin. Vinkkaustunneilla oli pidettävä huolta siitä, että henkisesti oli läsnä koko ajan, sillä tunnin pitäminen kunnialla loppuun saakka vaati herpaantumaton keskittymistä sekä itse vinkkaustilanteeseen että kuulijoiden reaktioihin.

-- täytyy olla niin kovin skarppina koko ajan -- et sitä on aika lailla siinä hetkessä, kun pitää keskittyä niin hirveesti siihen mitä sanoo ja siihen mitä tapahtuu. (H3)

Myös pitkään kestävä ja yhtämittainen puhuminen koettiin väsyttäväksi. Osa haastatelluista kiinnittikin huomiota äänenkäytön ongelmiin: tottumattomalla puhujalla ääni väsyi helposti, eikä äänenkäytön tekniikkakaan välttämättä ollut aivan kohdallaan.

-- kun yleensä kaikki rinnakkaisluokat on peräkkäin, eli kun ei oo tottunu siihen että monta oppituntia peräkkäin puhuu, niin sitten pelkästään sekin, et varmaan tekee siinä puhuessaan kaikki mahdolliset virheet, kun ei oo äänenkäyttöön saanut mitään opetusta, et jännittää just vääristä kohista ja muuta, et kyllä siinä ääni helposti vähän menee. (H3)

Päivittäin putkeen pidettyjen vinkkaustuntien määrä saattoi vaihdella paljonkin, mutta varsinkin tamperelaiset vinkkarit saattoivat joutua pitämään useammankin vinkkitunnin päivässä vinkkauksen kausiluontoisuudesta johtuen. Jotkut saattoivat vinkata neljäkin luokkaa päivässä.

Jos pitää neljä vinkkauskertaa samana päivänä, niin on kyllä aivan poikki. -- Et kaks tuntia on aivan ihana, kolmekin menee aika hyvin mut neljä alkaa olla jo aika paha. -- Että sen jälkeen on aika sellanen kaiken itsestään antanut olo. (H4)

Vaikka vinkkaustuntien jälkeen oltiinkin väsyneitä, oltiin sitä yleensä kuitenkin hyvällä tavalla.

Se on silti ihan mukavalla tavalla raskasta, etten mä sillai sitä pahana pidä – yleensä sen jälkeen on ihan miellyttävällä tavalla kuitti. (H3)

Kaikki haastateltavat olivat yleensä tyytyväisiä omaan vinkkaukseensa. Kokemukset omasta suoriutumisesta olivat voittopuolisesti positiivisia, ja myös oma vinkkaustyö koettiin itselle parhaaksi ja toimivimmaksi ratkaisuksi.

Kyllä mä yleensä oon tyytyväinen, varsinkin silloin kun lapset tulee kysymään että ”tuuksä ens tunnillakin meille?”. (H4)

Osa vinkkareista kuitenkin oli sitä mieltä, että omaa esiintymistä on silloin tällöin hyvä tarkastella ja analysoida lähemmin. Omia virheitään ja manerejaan ei välttämättä itse huomaa tai kykene muistamaan jälkikäteen lainkaan. Vaikka esiintymiset yleensä menisivätkin hyvin, löytyy aina parantamisen varaa.

-- suurelta osin oon tyytyväinen joo, mutta on tietysti niitä kertoja sitten, että ei välttämättä oo, että noin niinkun jälkeenpäin kun miettii sitä niin pitäis varmaan ottaa ihan videolle tai jotain, koska sen muistaa hyvin niinkun semmosena kokonaisuutena, mut sit ku rupee miettimään, että mitä mä sanoin jostain kirjasta, tai miten mä esittelin jotain kirjaa, niin mä en ainakaan muista sillai enää, että se on kuitenkin ollu siinä se keskittyminen niin. -- Että vois tehdä ihan hyvää kyllä kattoo sitten että miten se rakentuu tosiaan. (H2)

Välillä haastatelluille oli sattunut ikäviäkin vinkkauskokemuksia. Luokat olivat saattaneet olla rauhattomia, häliseviä ja keskittymiskyvyttömiä, tai sitten lapset eivät olleet olleet vinkkauksesta lainkaan kiinnostuneita. Opettajien kanssa sovituissa aikatauluissa sattuneet erehdykset, päällekkäisyydet ja epäselvyydet koettiin myös ikäviksi, samaten se, jos luokassa joutui ottamaan kurinpidollisen roolin.

-- saattaa olla joitain semmosia vähä epämiellyttäviä kokemuksia, et on joitain luokkia esimerkiksi, mitkä on rauhattomia, ei oo jaksanu keskittyä, et on joutunu toimimaan vähä niinku poliisina, tai sit on jotain yllättäviä päällekkyyksiä, vaikka kuinka yrittäis varmistaa, niin aina -- niissä tilanteissa tulee se et voi

vitsi, et tulee se semmonen vähä inhottava, että nyt on mokattu, että ei oookaan sovittu sitten, tai on ymmärtänyt väärin, tai jotain muuta sellasta. (H5)

Syitä luokkien vinkkaria häiritsevälle käytökselle ei kuitenkaan voinut aina tietää. Luokassa oli saattanut sattua jotain ikävää juuri vinkkaustunnin alla, tai lapset saattoivat varoa opettajan reaktioita. Saattoi myös olla, että henkilökemiat vinkkarin ja luokan välillä eivät vain kerta kaikkiaan kohdanneet.

-- joskus se ei vaan jotenkin toimi. Et -- ei vaan jotenki synkkaa sen luokan kanssa tai sit sillä luokalla voi tietysti olla joku huono päivä, mä en tiedä mitä siellä on tapahtunu ennen kuin mä sinne meen, jos siel on sattunu jotain, enkä tiedä mitään niitten tämmösiä sisäisiä kemioita. (H3)

Ikäviä kokemuksia ei kuitenkaan kannattanut jäädä hautomaan, vaan ne piti yrittää vain hyväksyä yhtenä osana vinkkarin työtä. Aina kaikki ei voinut sujua täydellisesti, vaan epäonnistumisiakin oli opittava sietämään.

Mä oon siinä oppinu senkin, että joskus ne ei vaan mee putkeen. -- Sit vaan todetaan että aina ei voi voittaa, et sekin kuuluu et joskus menee niin sanotusti läskiks, -- et senkin kanssa voi ja pitää elää, et jos siellä nyt joku vähä vähemmän inspiroituneen tuntunen tunti on seassa, niin se on yks muiden joukossa, et täytyy myöntää et näin voi käydä ja ei sitä kannata jäädä hirveesti murehtimaan, joskus se vaan menee niin. (H3)

Ikävät vinkkauskokemukset olivat kuitenkin harvinaisia onnistuneisiin vinkkitunteihin verrattuna.

Ei mulla oikeestaan monen vuoden aikana oo edes viittä kertaa ollu sellasta mistä olis jäänyt paha mieli. (H4)

4.3.5 Kirjavinkkauksen palkitsevuus

Haastatelluista kaikki pitivät poikkeuksetta vinkkausta antoisana ja palkitsevana työnä. Kaikkein palkitsevimpana pidettiin lapsissa syntyvää innostusta asiaan, heidän viihtyvyyttään ja heiltä saatua suoraa palautetta: tätä puolta korosti kuusi haastateltua kahdeksasta. Haastateltavien mielestä oli hienoa, että lapset eivät vaivautuneet

kuuntelemaan ainoastaan kohteliaisuudesta, vaan että heiltä saatava palaute oli suoraa ja välitöntä. Kuulijoihin sai myös kontaktin suhteellisen helposti, ja he olivat yleensä innostuneita vinkkauksesta. Lapsille on mukavaa vaihtelua, että tunnin tulee pitämään joku muu kuin oma opettaja, tai että tunti jopa pidetään kokonaan muualla.

-- aikuisistahan ei ikinä tiedä kuunteleeko ne kohteliaisuudesta vai oliko ne oikeesti kiinnostuneita, lapsista sen kyllä huomaa, ne ei takuulla kuuntele vaan kohteliaisuudesta, että tota siinä mielessäkin se palaute on kyllä välitöntä. (H3)

Hyvin palkitsevana pidettiin myös tunnetta siitä, että vinkkauksen avulla vietii lukuharrastusta eteenpäin, ja että kuulijoissa saatiin sytytettyä lukemisen himo. Lasten positiivinen ja innokas suhtautuminen ja vinkkitunnin jälkeinen nahistelu kirjoista sai vinkkarit tuntemaan, että työ oli tehty hyvin. Työn hyvänä puolena ja yhtenä sen palkitsevista piirteistä pidettiin lisäksi sitä, että valmistautuminen vinkkaustunteihin ja niiden pitäminen antoi valmiuksia muuhunkin lasten- ja nuortenkirjastotyöhön. Tätä puolta vinkkauksesta piti palkitsevana haastatelluista puolet eli neljä kahdeksasta. Vinkkausta varten tehdyn kirjallisuuteen tutustumisen katsottiin antavan vinkkarille hyvän käsityksen lasten- ja nuortenkirja-alasta. Tämän puolestaan katsottiin lisäävän omaa ammattitaitoa, ja varsinaisten vinkkaustuntien pitäminen auttoi samalla ylläpitämään käsitystä siitä, millaisista kirjoista kuulijat ja samalla kirjaston muutkin asiakkaat pitivät. Vaikka kirjallisuuteen perehtymistä ja lukemista joutui tekemään paljon myös omalla ajalla, pidettiin hyvänä sitä, että saadulla tietämyksellä pystyttiin hyödyttämään myös muita kirjaston asiakkaita. Lastenkirjallisuuden lukemisesta nautittiin muutenkin.

-- kyllähän se on tosi tärkeätä sitte tietää, tietääki lastenkirjoista, ja mun on helpompi sitten niitä opastaa taas eteenpäin, ja ne uudet sarjat niinku aukee, on helpompi niinku kertoo että minkä tyylisiä ne on. -- Ja se on kyllä tosi antosaa, siis lastenkirjathan on niin kauheen hauskoja, ne on semmosia kirjoja joita lukee ihan aikuinenkin, ja jännittää. Et ne on yllättävän sit kuitenkin semmosia hauskoja, et aikuiset vois enemmänki lukee lastenosaston kirjoja. (H6)

Työn palkitsevana puolena pidettiin lisäksi sen tarjoamia onnistumisen kokemuksia. Onnistuneen vinkkaustunnin pitäminen antoi itseluottamusta ja uskoa omiin kykyihin

selviytyä esiintymistilanteista. Palkitsevaksi koettiin myös huolella ja ajan kanssa valmistellun pidemmän vinkkausprojektin vieminen kunnialla loppuun saakka.

-- mun mielestä se on sinänsä palkitsevaa niinkun aina -- tommonen työ mitä oikeesti valmistelee, ja mihin oikeesti keskittyy ja sit saa sen tehtyä ja sitten, -- siis voittopuolisesti sitä on yleensä aina kuitenkin tyytyväinen siihen miten se meni, niin sehän on tavallaan aina niinkun palkitsevaa, koska sen eteen on tosissaan nähny jossain määrin vaivaa. -- Ja tossa toi suullisen esityksen pitäminen, kun sen on ensin valmistellu ja sitte sen pitää, ja sit se menee suunnilleen hyvin, niin siitähän sit tulee aina aika semmonen mukava olo. (H3)

Edellä mainittujen piirteiden lisäksi vinkkauksen palkitseviksi ja antoisiksi puoliksi koettiin vinkkauksen vaihtelevuus ja varsinkin tamperelaisten keskuudessa työn projektiluontoisuus sekä ylipäättään nauttiminen esiintymisestä, vinkkaamisesta, kirjoista ja kirjallisuudesta.

-- ja kun mä rakastan kuunnella, kun ihmiset kertoo kirjoista, ja sitten myös rakastan puhua kirjoista, niin epä sitä enää niinku paljo parempaa ammattia vois sitte ihminen ittellensä löytää. (H2)

Mukavan lisän työhön toivat lisäksi kuulijat, jotka silloin tällöin saattoivat muistaa vinkkaria pienillä lahjoilla tai piirustuksilla. Olipa yhdeltä vinkkarilta kerran pyydetty nimikirjoitustakin.

4.4 Opettajien, oppilaiden ja kirjaston suhtautuminen kirjavinkkaukseen

4.4.1 Opettajien suhtautuminen kirjavinkkaukseen

Opettajien suhtautumista kirjavinkkaukseen pidettiin vinkkauksen onnistumisen kannalta erittäin merkittävänä tekijänä. Tavalla tai toisella tätä näkökulmaa korostivat lähes kaikki haastatellut, ja moni pohti asiaa useammastakin näkökulmasta.

Opettajan fyysisen ja henkisen läsnäolon tärkeyttä korosti haastatelluista yhteensä kuusi. Opettajan fyysinen läsnäolo oli tärkeää, sillä vinkkareiden mielestä esimerkiksi kurinpito ei kuulunut lainkaan heidän tehtäviinsä: oli opettajan tehtävä huolehtia siitä,

että luokassa säilyi järjestys ja vinkkarilla työrauha. Vaikka opettajat yleensä jäivätkin luokkaan vinkkaustunnin ajaksi, niitäkin tilanteita sattui, että opettaja jätti vinkkarin kokonaan yksin luokan kanssa. Tällöin vinkkari joutui tahtomattaankin järjestyksen ylläpitäjäksi.

-- tietysti sattuu aina joskus tällöisiä et esimerkiksi opettaja ei oo tajunnut sitä, et hän sitte lähtee tyytyväisenä jonneki opettajan kokoukseen ja sit on se kirjavinkkari siel vahtimassa niitä lapsia, mikä ei oo taas meidän tehtävä siis ollenkaan, niinku pitää sitä kuria, et sen opettajan pitäis aina olla siellä kyllä. (H3)

Haastatellut kokivat, että kurinpitäjän rooliin joutuminen vaikutti negatiivisesti heidän omaan esiintymiseensä. Koko vinkkaustunti kärsi, jos vinkkari joutui sekä esiintyväksi vinkkaajaksi että vinkkaustilanteen valvojaksi. Tällaisissa tilanteissa vinkkari ei kyennyt keskittymään kunnolla esiintymiseensä, vaan huomiota joutui pakostakin kiinnittämään myös muihin asioihin. Vinkkausinto ja vinkkitunnin tunnelma saattoivat latistua, jos luokkaa joutui välillä komentamaan, ja myös vinkkaustunnin sisältö ja rakenne saattoivat kärsiä. Jotkut haastatelluista sanoivatkin suoraan, että he vaativat opettajan aina paikalle.

-- siks mä vaadinkin sen että opettaja on aina luokassa kun mä vinkkaan, koska mä en oo opettaja, mä en ota sitä vastuuta, ja jos mä joudun ottamaan semmosen niinkun kurinpidollisen vastuun, niin silloin mä en pysty tekemään sitä vinkkausta, mun vinkkaus on hirveen semmosta humoristista ja liikutaan hyvin semmosella niinkun, et mä tavallaan meen jo vähä niitten lasten puolelle opettajaa vastaan -- ja sit jos mä joudun oleen se joka siellä sanoo että olkaas hiljaa, niin se homman ei tietenkään toimi että se heti kosahtaa siinä niin. (H2)

Opettajan fyysisen läsnäolon lisäksi pidettiin tärkeänä myös hänen henkistä läsnäoloaan. Opettajan toivottiin seuraavan aktiivisesti sekä luokan yleistä tilannetta että itse vinkkausta. Jos opettaja oli aktiivisesti läsnä tunnilla ja osoitti olevansa kiinnostunut kirjavinkkauksesta, oppilaatkin jaksoivat seurata vinkkaustuntia paljon keskittyneemmin. Jotkut opettajat saattoivat kuitenkin vinkkauksen aikana puuhailia jotain aivan muuta. Haastateltavat eivät pitäneet tätä toivottavana, sillä se saattoi häiritä vinkkarin omaa keskittymistä, ja toisaalta sen myös katsottiin viestivän lapsille, että vinkkausta ei pidetty tärkeänä.

-- kerran esitin itse omasta mielestäni tosi, tosi hyvän esityksen, mutta sitten luokan opettaja ei jaksanut kuunnella, että hän keskusteli siinä sitten toisen opettajan kanssa -- hän ei tarkottanu tietenkään häiritä, mutta hän vaan nyt rupes keskusteleen aikuisten kanssa siinä, mä vaan korotin omaa ääntäni eikä ne lapset varmaan huomannu sitä yhtään, mut kyl se tuntui ikävältä. (H7)

-- sitte taas opettajissahan tulee sitte eroja -- siinä kuinka innostuneita ne on siitä asiasta, et sekin vaikuttaa näitten lasten käyttäytymiseen -- kyl sen huomaa semmosissa luokissa missä, missä tota, opettaja kääntää selkensä ja rupee korjaamaan kokeita niin eihän ne lapsetkaan oo sitte kiinnostuneita, et se heijastuu siihen kyllä. (H3)

Haastatelluista kaksi olikin suoraan sitä mieltä, että opettajan suhtautuminen kirjavinkkaukseen oli ratkaiseva vinkkauksen onnistumiseen vaikuttava tekijä. Nämä haastatellut olivat sitä mieltä, että oppilaat seurasivat tarkkaan opettajansa reaktioita ja reagoivat vinkkaukseen sen mukaan, mitä opettajat tuntuivat pitävän sopivana. Jos opettaja oli vinkkaustunnilla läsnä ja osallistui aktiivisesti vinkkaukseen, kuunteli, katseli ja kommentoi innostuneesti, olivat oppilaatkin vinkkauksesta paljon kiinnostuneempia. Myös opettajan huumorintajua pidettiin tärkeänä ominaisuutena.

Suurin tämmönen vaikuttava tekijä on opettajan suhtautuminen ja opettajan huumorintaju -- kaikkein ihanimpiä on oikeestaan ne kun opettaja ensimmäisenä nauraa ja hekottaa ja elää täysillä mukana -- silloin lapsetkin innostuu ihan eri tavalla. (H4)

Jos opettaja taas toisaalta esimerkiksi paheksui vinkkarin esittelemiä kirjoja, eivät lapsetkaan uskaltaneet nauraa esitykselle tai muutenkaan innostua esitellyistä kirjoista. Tällaiset vinkkaustunnit olivat vinkkarille epämiellyttäviä.

Yks oli just semmonen, että oli viides luokka, ja näytteitten jälkeen niin kaikki oli hiirenhiljaa ja kattoi vaan, ja mä sitte tutulta tytöltä kysyin tunnin jälkeen että olinks mä noin huono, niin se sano että ei että tää oli kauheen kiva tunti, mutta että silloin mulle selvis että se opettaja oli hyvin ankarasti uskonnollinen ja tiukka, ja hänestä ne oli liian rohkeita näytteitä, mitä mä luin, hän paheksui ja lapsetkin tiesi, mitä pitää paheksua, että ne eivät sitten uskaltanu reagoida mitenkään. (H4)

Suurin osa opettajista tuntui kuitenkin onneksi olevan vinkkaustunneista innoissaan, seuraavan esityksiä mielenkiinnolla ja osallistuvan tuntiin aktiivisesti. Eräs

haastatelluista kertoikin, että myös osa opettajista oli huomannut oman osallistumisensa olevan tärkeää tunnin onnistumisen kannalta.

-- yks opettaja mun mielestä tosi viisaasti sano, että kun heillä on lukutunti, niin hän on oppinu, että myös hänen täytyy lukea hiljaa ja keskittyneesti, että hän ei sinä aikana siivoo kaappejaan eikä tee mitään muuta, et kun on lukutunti, niin se koskee myös häntä. Ja se koskee samalla lailla myös vinkkaustuntia. (H4)

Opettajien koettiin suurimmaksi osaksi olevan aidosti kiinnostuneita sekä lukemisesta että lasten- ja nuortenkirjallisuudesta. Tämä näkyi haastateltujen mukaan opettajien toiminnassa: osa opettajista otti itse aktiivisesti yhteyttä vinkkareihin vinkkaustunteja kysellen, kun taas osa panosti aktiivisesti esimerkiksi oman koulukirjastonsa kehittämiseen tai lasten lukuharrastuksen edistämiseen. Suurimmaksi osaksi opettajien koettiin arvostavan myös kirjavinkkausta sekä mielellään osallistuvan luokkiensa kanssa vinkkaustunneille, vaikka yksittäisiä poikkeuksia heidän joukostaan toki löytyikin.

-- kouluissa on hirveesti keskinäisiä eroja, mutta voittopuolisesti ihan, mun mielestä koulut suhtautuu ihan positiivisesti ja myönteisesti, ja on tosiaan paljo semmosia kouluja, joissa opettaja, tai paljo semmosia opettajia, jotka suhtautuu siihen lasten lukemaan innostamiseen kauheen aktiivisesti, ja sitten on semmosia kouluja, joissa ihan selvästi kaikki opettajat on oikein yhdessä, et ne panostaa esimerkiksi kukin kirjojen hankkimiseen koululle, koulukirjastoon ja tämmöseen. -- Sitten on tietenkin kouluissa yksittäisiä poikkeuksia. (H3)

Sen lisäksi, että opettajat suhtautuivat vinkkaukseen oppilaidensa kannalta positiivisesti, heidän koettiin saavan vinkkauksesta hyötyä myös itse.

-- ne, jotka tulee ja käy, vaikuttaa ilahtuneilta ja kiittelee, et kokee sen positiivisena tapahtumana, et sillai mä luulen että se on kuitenkin myös opettajillekin semmonen, minkä ne kokee mukavaks, et he saa siitä itsekkin irti. (H1)

4.4.2 Oppilaiden suhtautuminen kirjavinkkaukseen

Myös oppilaiden suhtautumista ja reagointia kirjavinkkaukseen pidettiin vinkkauksen onnistumisen kannalta tärkeänä tekijänä. Aktiivisissa luokissa oppilaat olivat erikoisesta

oppitunnista kiinnostuneita ja innoissaan, he osallistuivat reippaasti vinkkaukseen ja esittivät vinkkarille myös mielipiteitä ja kysymyksiä. Tällainen vastaanottavainen, kiinnostunut ja aktiivinen yleisö koettiin erittäin palkitsevaksi, mukavaksi ja helpoksi vinkattavaksi.

-- aika paljohan se on aina siitä luokasta kiinni että minkälainen se on, että joskus on kauheen semmosia aktiivisia luokkia, ja ne on kyllä tosi kivoja. (H6)

Oppilaiden aktiivisuus oli myös joissain tapauksissa pelastanut vinkkarin hankalasta tilanteesta.

Viime vuonnakin mulla oli yks luokka, mulla oli vielä semmonen tilanne et mulla tuli hirvee yskänkohtaus tai multa meni ääni. Se oli hirveetä, ei mulla oo koskaan ennen semmosta ollu mutta sitte mulla oli semmonen onni siinä että oli just joku tämmönen koira-aiheinen kirja ja lapset intoutu sitten, siel oli melkein kaikkien kädet pystyssä ja kaikki halus kertoa jostain sukulaisen koirasta tai... mä selvisin siitä äänenmenetyksestä sitten sillä et mulla oli siinä pieni hengähdystauko kun lapset osallistu niin reippaasti. (H6)

Sellaisiakin luokkia kuitenkin oli, joissa vinkkaus ei selvästikään oppilaita kiinnostanut. Tällaiset luokat saattoivat joko olla levottomia ja häliseviä, tai sitten oppilaita oli muuten vaikeaa saada innostumaan ja mukaan vinkkaukseen. Näitä luokkia pidettiin paljon haasteellisempina vinkattavina.

Joskus ne on sitte semmosia, et näkee ettei kiinnosta yhtään ja tehdään jotain muuta siellä, niin kyllähän... et kyllähän se paljon kivempi on semmoselle innostuneelle luokalle, et kyllähän se paljon vaikuttaa. (H6)

Hankalia tapauksia tuli kuitenkin onneksi vastaan harvoin, sillä yleensä oppilaat ja varsinkin paljon vinkattavat kolmasluokkalaiset koettiin helposti innostuviksi ja kilteiksi vinkattaviksi.

-- yheksänvuotiaat on kyllä aika helppoja silleen et ne on niin lapsia vielä, ne innostuu helposti ja ne on ehkä vähän liiankin kiltejä -- sellasta auktoriteettivastustusta ei oo vielä kovin kauheesti, että se on lähinnä sitte, että jos jotain semmosta riehaantumista ilmenee niin se on sitte paremminkin siitä innostumisesta johtuvaa eikä niinkään sitä että täytyis koetella jotain. (H3)

Sitä vastoin vanhempien oppilaiden vinkkaamista ei pidetty enää yhtä helppona.

-- et sit ehkä vähä semmoset vanhemmat, kuudes-seitsemäsluokkalaiset niin niillä rupee oleen enemmän sellasta kollektiivista asennetta et ensin pitää vähän katsoa sivulleen et mitä mieltä kaverit on, ennen kuin kehtaa innostua oikein mistään. (H3)

Vinkkarit saattoivat kuitenkin muokata omaa esiintymistään kulloisenkin yleisön ja tilanteen mukaan. Haastatelluista suurin osa pitikin tärkeänä, että vinkkaustunnin aikana seurattiin ja tunnusteltiin tiiviisti luokan tunnelmia ja muokattiin sitten omaa esiintymistä aina siihen suuntaan, mikä kulloiseenkin yleisöön tuntui parhaiten uppoavan. Jos jokin kirja ei tuntunut kiinnostavan kuulijoita, vaan nämä alkoivat liikehtiä levottomasti paikallaan, pidettiin parhaana vaihtaa kirjaa. Samaten jos jokin tietty kirja miellytti yleisöä erityisesti, voitiin vinkkausta jatkaa samantyyppisillä teoksilla.

-- mun mielestä tossa vinkkaamisessa täytyy olla aika semmoset tarkat tuntosarvet koko ajan, niinku vähä tarkkailla sitä, että kannattaaks nyt jatkaa tätä lukemista esimerkiksi, jos tää kirja ei tunnu semmoselta että kiinnostaa, niin kannattaa lopettaa, ja ottaa sit joku semmonen vetävämpi, hausempi, jännempi, et kyl sitä koko ajan saa siinä tarkkailla. (H5)

Vinkkaustilanteet koettiin yleensä hyvin vuorovaikutuksellisina. Varsinkin ne vinkkarit, jotka antoivat omilla vinkkaustunneillaan lapsille paljon tilaa, olivat sitä mieltä, että vinkkaustunti rakentuu pitkälti lasten reaktioiden varaan. Lasten reaktiot vaikuttivat kuitenkin myös niihin vinkkareihin, jotka pitivät mielellään vinkkaustunnin ohjat omissa käsissään. Hekin kertoivat tunnustelevansa hyvinkin tarkasti luokassa vallitsevia tunnelmia ja toimivansa sitten niiden perusteella.

Tietyl tapaa se on musta just se hauska puoli siinä -- että vaikka mul on niinku se runko suunniteltuna, et siinä on ensin ne osiot jotka mä pidän, tavallaan, mut et kyllä mä siinäki koko ajan mietin niinku, et jatkanks mä tätä vielä -- just se että koko ajan vaan tarkkailee sitä, että mikä tää tilanne on ja minkä tyyppistä nyt sit menee, et mikä niihin sit uppoaa. (H5)

Yksi haastatelluista oli vinkannut yhdessä toisen kirjastonhoitajan kanssa, ja esityksessä oli käytetty apuna myös käsinukkeja. Haastatellun mukaan tässä tilanteessa lasten

reaktiot eivät päässeet vaikuttamaan esitykseen kovinkaan paljoo, sillä vinkkarit olivat etukäteen sopineet ja suunnitelleet esitykselle rungon, jonka mukaan sitten edettiin.

-- silloin kun tekee yhdessä et siin täytyy olla kuitenkin vähä joku sopimus siitä et miten edetään, koska siinä on tämmösiä yhteisiä juttuja -- kun se oli vähä niinku yhdessä rytmitelty sillai että toinen alotti ja sit toinen jatko ja sit taas toinen teki jotain, et siin oli vähä semmonen aasinsilta että se toinen pääs taas niinku jatkaan siitä niin meillä oli sillai vähä niinku semmonen valmiimpi esitys tossa tilanteessa, et kun me niitä käsinukkeja käytettiin, et siinä ei niin paljoo sit pystyny reagoimaan. (H1)

Vinkkarit olivat kuitenkin tarkkailleet lasten ilmeitä ja reaktioita vinkkaustunnin aikana, ja tältä pohjalta he olivat tehneet lennossa esitykseen muutamia pieniä muutoksia. Vaikka esitys olikin suunniteltu etukäteen, haastateltu ei kokenut tilannetta missään määrin staattiseksi tai tiukasti muottiin sidotuksi.

-- ilmeitä kuitenkin seurattiin ja sit meillä oli semmosia että tehtiin vähän lyhempänä joku, jos näki että alkaa mennä levottomaksi tai näin -- että totta kai sitä seuraa niitä ja siinä välillä niiltä tulee kommentteja ja kaikkee että kyllähän se sillai on elävä se tilanne joka tapauksessa. (H1)

Yleensä vinkkaustunnilla ei muutenkaan jäänyt epäselväksi, mitä mieltä lapset olivat esityksestä. Haastateltavien mukaan palautteen sai välittömästi esityksen yhteydessä, ja sen koettiin olevan sekä suoraa että vilpittöntä. Varsinkin erityisryhmiltä sai aidon palautteen saman tien.

Kaikkein selvimpiä on nää erityisluokkien lapset, ne on tosi tarkkoja silloin kun ne on innoissaan ne hihkuu ja pyörii että voi ihana kirja, lue se mulle vielä uudestaan, tai jos ei kiinnosta niin senkin näkee sitten. -- Välitön palaute yleensä kaikilta lapsilta mut erityislapsilta vielä voimakkaammin. (H4)

4.4.3 Kirjaston suhtautuminen kirjavinkkaukseen

Poikkeuksetta kaikki haastateltavat kokivat työnantajansa eli kirjaston suhtautuvan kirjavinkkaukseen myönteisesti. Tampereen lähikunnissa työskentelevien haastateltavien mielestä vinkkausta pidettiin heillä arvostettuna ja tärkeänä toimintamuotona. Vinkkaamiseen kannustettiin, ja työt sai suunnitella ja toteuttaa

vapaasti itse. Myös työvuoroja pyrittiin järjestelemään mahdollisuuksien mukaan vinkkituntien mahdollistamiseksi.

-- pelkästään niinkun hyvällä on kyllä täällä näin aina katottu, ja meillä on muutenkin hirveen hyvä kirjasto tässä suhteessa, että täällä on niinkun tosi vapaata, ja saa niinkun itte suunnitella ja itte kantaa vastuun sitte niistä omista hommista, että tää kuuluu niinkun yhtenä niihin -- todella mun mielestä niinkun pidetään hyvänä asiana täällä. (H2)

Kyllä se vinkkaus on mun mielestä tärkeeksi todettu, että aina vaan jos opettajat kysyy, niin mulle järjestetään se aika että mä pääsen. (H8)

Myös tamperelaiset vinkkarit kokivat, että heidän työtään pidettiin hyväksyttynä ja tärkeänä asiana, ja että siihen suhtauduttiin kannustavasti ja arvostavasti.

-- kyllä Tampereen kirjastoissa se on kovasti arvostettu toimintamuoto. Että kyllähän tää on ihan tämmösiä painopistealueita, tää lukuharrastuksen lisääminen, ja tää vinkkaus on tietysti yks semmonen hyvä konsti siihen. (H6)

Haastatellut kokivat vinkkauksen vakiintuneeksi ja tunnustetuksi osaksi lastenkirjastotyötä. Esimerkiksi tamperelaisten vinkkareiden mukaan lastenkirjastotyön hyväksi oli heillä jo pitkään tehty voimakasta ja pitkäjänteistä työtä muun muassa erilaisten laatupiirien ja työryhmien muodossa, jonka jatkoksi kirjavinkkaus oli yleistyessään luontevasti asettunut. Tampereella oli jo aikaisemmin toteutettu myös muita koulun ja kirjaston välisen yhteistyön muotoja kuten luokkien tutustuttamista kirjastoon sekä kirjastonkäytön ja tiedonhaun opetusta. Tämänkin yhteistyön jatkoksi kirjavinkkauksen katsottiin sopivan saumattomasti.

Tampereellahan on aika voimakasta toi lastenkirjastotyö, ja meillä on kaikennäköset lastenkirjaston laatupiirit sun muut, kirjattityöryhmät ja kaikki, et se on varmaan niinkun silloin sitten tullut sen kautta, koska -- sitä on hyvin pidetty tapetilla tota lastenkirjastotyötä mun käsittääkseni aina, niin se on varmaan tullut sitten aika luontevana osana mukaan siinä vaiheessa kun se on lähteny meneen. (H3)

-- meillähän on sitten täällä taas toisetkin, tää kirjastonkäytön koulutus, kirjastoon tutustuminen, tiedonhaun koulutus, jotka liittyy myös tietyllä tapaa osaks koulun kanssa tehtävää yhteistyötä -- että mä luulen että se vinkkauskkin on siinä jatkona sit ihan yleisesti hyväksyty ja arvostettu asia. (H5)

Myös Tampereen lähikunnissa kirjavinkkauksen katsottiin kuuluvan vakiintuneeksi osaksi lastenkirjastotyötä. Näissä kunnissa työskentelevillä kahdella haastatellulla vinkkaus kuuluikin suoraan työnkuvaan.

-- se on niinkun nykyään kuitenkin sen verran tunnettua kirjastoalalla, että sitä niinku selvästi täällä myös kaivattiin, ja täällä kuitenkin ei ollu ketään, joka olis siihen lasten- ja nuortenkirjallisuuteen innostunu sinänsä, ja sit myöskään ei ollu ketään niinku semmoista kauheen esiintymisintoista ihmistä, että tota, kun mut tänne palkattiin, niin se oli niin selvästi, että se kuului niinku siihen mun toimenkuvaan. (H2)

Tamperelaisilla vinkkareilla käytäntö vaihteli. Joillakin vinkkaus kuului toimenkuvaan, kun taas toiset vinkkasivat vapaaehtois pohjalta.

-- kun täällä meidän kirjastossa on koulun ja kirjaston välinen yhteistyö kirjastonhoitajalla, niin se vinkkaus tuli sit ihan tän mun työnkuvan mukana. (H5)

-- eihän muakaan pomo määränny tähän hommaan, että mä oon ihan vapaaehtoisesti siinä, et siinä vaiheessa kun kysytään, että läheksä tänä syksynä vinkkaamaan, niin mä tiedän kyllä mihin mä paan nimeni alle -- mut jos en mä haluaisi jonain syksynä mennä, niin ei mun tarvis. Et siinä on kuitenkin se vapaaehtoisuus. (H3)

Sekä Tampereella että lähikunnissa kirjavinkkaus oli kirjattu kirjastojen toimintaohjelmaan.

Mun toimenkuvassa se on ainakin, ja kyllähän se jo on noissa, aina kun noi toimintasuunnitelmat esitellään tuolla valtuustossa, niin kyllä kirjavinkkaus on aina siellä suunnitelmassa, ja sitten todetaan että se on toteutunut. (H2)

Tampereella kirjavinkkaus oli merkitty kaupunginkirjaston budjettiin. Näillä varoilla kirjavinkkareille palkattiin joka syksyinen sijainen 6-7 viikoksi, eli siksi aikaa, kun vinkkarit tekivät työtään kouluilla ja kirjastoissa. Aiemmin sijaiset palkattiin opetusministeriön apurahoilla, mutta muutama vuosi sitten myös kirjavinkkaus saatiin mukaan kaupunginkirjaston budjettiin.

4.4.4 Kirjavinkkauksen resurssit: palkkiot ja lukuvapaat

Kirjavinkkauksen palkkio- ja lukuaikakäytännöt eivät ole selkeitä eivätkä yhtenäisiä valtakunnallisella tasolla (Mäkelä 2003, 11). Tämä näkyi myös haastateltavien vastauksissa: edellä mainitut käytännöt vaihtelivat kunnittain. Ero Tampereen ja lähikuntien välillä oli melko huomattava. Tämä johtunee kuntien kirjastolaitosten kokoeroista ja siitä, että vinkkausta tehtiin kunnissa eri tavalla. Tampereella vinkkaus painottui suurimmaksi osaksi syksyyn, jolloin kaikki kaupungin kolmannet luokat vinkattiin yhtenä suurena projektina, kun taas lähikunnissa vinkkauksen katsottiin kuuluvan kirjastonhoitajien toimenkuvaan, ja sitä tehtiin tasaisesti ympäri vuoden. Ainoastaan Tampereella vinkkauksesta maksettiin erillistä korvausta, mutta lukuvapaat olivat muodossa tai toisessa käytössä kaikissa kolmessa kunnassa. Tamperelaisena erikoisuutena vinkkareille palkattiin vuosittain myös sijainen jokasyksyisen vinkkausprojektin ajaksi.

4.4.4.1 Palkkiot

Tamperelaiset kirjavinkkarit saivat syksyisin pienen palkankorotuksen sen kuukauden ajalta, jolloin he hoitivat kirjavinkkausprojektinsa. Palkankorotus tältä ajalta oli viisi prosenttia. Korotusta ei pidetty kovin suurena, eikä sillä haastateltavien mielestä korvattu kaikkea sitä työtä, jonka vapaa-aikana joutui tekemään. Palkankorotuksen merkitystä arvostettiin silti: rahallista korvausta pidettiin arvostuksen osoituksena ja merkinä siitä, että vinkkausta pidetään kirjastossa tärkeänä asiana.

*-- semmonen pieni lisä siihen tulee sitten, mutta että en mä usko että kukaan tekee sitä sen takia, et vaikka onhan se kiva että siitä saa jonkun korvauksen, niin se on kuitenkin enimmäkseen omalla ajalla tapahtuvaa.
(HI)*

Tampereen lähikunnissa vinkkauksesta ei maksettu erillisiä palkkioita. Kahdella lähikunnissa työtään tekevällä haastatellulla vinkkaus katsottiin toimenkuvaan tiiviisti kuuluvaksi, eikä siitä siis maksettu erikseen.

4.4.4.2 Lukuvapaat

Pienen palkankorotuksen lisäksi tamperelaisilla kirjavinkkareilla oli mahdollista varata syksyllä yksi palkallinen etätyöpäivä tulossa olevan vinkkausrupeaman valmisteluun. Lukuvapaan sai käyttää haluamallaan tavalla kirjavinkkaukseen valmistautumiseen: joko vinkkirjojen lukemiseen, kirjavinkkien kirjoittamiseen tai muihin etukäteisvalmisteluihin. Monet haastatellut pitivät valmistautumiseen tarkoitettua vapaan juuri vinkkausrupeaman alla kootakseen yhteen jo aikaisemmin valmistellut vinkit ja kerratakseen aineistoaan tulevaa vinkkausrupeamaa varten.

Me saadaan yks päivä valmisteluja varten. -- mekin alotetaan ens viikolla siis ne vinkkaukset niin mä pidän sen sitte aika lähellä tässä sitä, et sen voi käyttää semmoseen et saa sit rauhassa keskittyä ajattelemaan ja niinku kokoamaan sitä hommaa (H3)

Lukuvapaita ei kuitenkaan ollut läheskään aina mahdollista pitää joko henkilökuntapulan tai muiden työkiireiden vuoksi. Yhden lukuvapaa-päivän ei myöskään katsottu millään riittävän valmisteluihin, vaan varsinainen materiaaliin perehtyminen, kirjojen lukeminen, vinkkirjojen valinta ja varsinaisten vinkkien valmistelu tehtiin suurimmaksi osaksi vapaa-aikana.

-- ensinnäkään se nyt ei riitä niihin kaikkiin valmisteluihin plus sitten että eihän sitä voi valmistella kymmentä kirjavinkkiä peräkkäin, että täytyyhän siinä välillä tuulettaa vähän päätään.-- Oikeestihan se tehdään nyt sitte iltasin ja viikonloppuisin se suurin työ. (H3)

Jotkut haastatelluista pitivätkin lukuvapaita hieman ongelmallisina, koska niitä ei aina ollut mahdollista pitää. Ongelmana pidettiin myös sitä, että suurin osa valmistautumisesta, lukemisesta ja vinkkien kirjoittamisesta jäi tehtäväksi omalla vapaa-ajalla.

-- kyl se lukeminen on yleensä vapaa-ajalla sitten, kyllä mä joskus kun on hiljaseempaa niin tossa tiskissäkin selailen ja sillai mutta että suurin osa tapahtuu ihan vapaa-ajalla ilman mitään korvausta, että siinä on kyllä iso puute. (H6)

Yleisesti ottaen lukuvapaita pidettiin kuitenkin hyvänä panostuksena. Ajallista satsausta vinkkauksen valmisteluun pidettiin jopa parempana kuin vinkkauksesta saatavaa pientä rahallista korvausta. Osa haastatelluista ottaisivat palkankorotuksen sijasta toisen lukuvapaapäivän kirjavinkkaukseen valmistautumista varten.

Et se on mun mielestä ihan ihanteellinen satsaus, parempikin kun rahallinen, et siihen vois käyttää useammanki palkallisen vapaapäivän. Et se aika olis tärkeempää kun se ylimääräinen palkka. Kun muuten on elämäntilanne semmonen et ei tahdo olla sitä aikaa, niin sit kauheen kiva et annetaan työn puolesta sitä, et jos mä saisin valita niin mä kehittäisin siihen sen toisenkin vapaapäivän. Tai siis palkallisen päivän sitä varten, et saa keskittyä sit pelkästään siihen valmistautumiseen. (H1)

Toisessa lähikunnista lukuvapaita oli suunniteltu pidettäväksi siten, että vinkkari olisi saanut pitää yhden kokonaisen lukupäivän joka kuukausi. Tämä oli haastattelujen tekoaikaan kuitenkin vasta suunnitelman asteella. Muutoin varsinaisia lukuvapaita ei lähikunnissa ainakaan vielä ollut, vaan lukuaikaa pyrittiin mahdollisuuksien mukaan järjestämään muuten. Hiljaisina aikoina vinkkarit esimerkiksi saattoivat lukea työaikana.

-- jos on tosiaan hiljaisempaa loppoaikaa, mä oon saanut lukea, -- mä pystyn lukemaan tuolla hiljaa takahuoneessa sitte, noston vaan jalat ylös, ja tota, luen sitten vaan, jos ei muuten niin pistän vaikka tulpat korviin ettei joudu kuuntelemaan muitten höpinöitä ja meteliä. (H8)

Pääasiallisesti kirjoihin tutustuminen ja vinkkien suunnittelu tapahtui kuitenkin omalla ajalla.

4.4.4.3 Sijainen

Palkkioiden ja lukuvapaiden lisäksi tamperelaisille kirjavinkkareille oli tarjolla myös aivan konkreettista käytännön apua: heille palkattiin sijainen joka syksy koko seitsemän viikkoa kestävä vinkkausprojektin ajaksi. Vinkkareiden sijainen kiersi tamperelaisia kirjastoja sen mukaan, mikä sivukirjasto oli milloinkin vinkkausvuorossa, jolloin vuorossa ollut vinkkari sai keskittyä hoitamaan pelkästään kirjavinkkausta. Sijainen hoiti sillä välin tämän muut työvuorot. Vinkkausvuoron vaihtuessa myös sijainen vaihtoi kirjastosta toiseen.

-- sijainenhan me saadaan mulle, että kun se on aina luokkien määrän mukaan että montako päivää siihen saa käyttää ja mulla on se kolme päivää, niin mulla on koko ajan täällä sitten sijainen -- kun meillä nää koko kaupungin kolmannet luokat vinkataan niin meillä on yks sijainen joka on seitsemän viikkoa, et se kiertää sitten kirjastosta toiseen. (H6)

Vinkkausten aikatauluttaminen oli tarkkaa puuhaa: vinkkaukset oli saatava sovitettua yhteen putkeen siten, että kaikilla vinkkareilla ja myös vinkkareiden sijaisella olisi työssään yhtenäinen työjakso. Joka syksy kirjavinkkauksesta tehtiinkin kalenteri, josta näkyi, kuka oli vinkkausvuorossa, ja minne sijainen osoitettiin. Aikataulutuksessa ja töiden ketjuttamisessa sai olla tarkkana.

-- se onki kiva homma varmaan, niinku asetella kaikki nää vinkkaukset silleen, että sijaisella on joka päivä töitä, siis, onks se nyt sitten seitsemän viikkoa tai jotain, mikskä se sijainen otetaan, ja sitte asetella meidät myös silleen, että jokainen vinkkaa sinä aikana, et sen takia mullakin se on semmonen napakka rupeama, että pitää ne kaikki vinkata siihen yhteen pätkään. (H5)

Sijaisen saamista vinkkausrupeaman ajaksi pidettiin poikkeuksetta erittäin hyvänä asiana. Sillä nähtiin olevan paitsi symbolista myös käytännöllistä arvoa.

-- mut se mikä siinä on oleellisempaa on se, että mehän saadaan sijainen siis aikaa. Se on hyvinki merkittävää sinänsä et yleensä me ei saada sijaisia yhtään miksikään aikaa, okei, jos nyt oikein pitkälle sairauslomalle joku joutuu niin sitte mut noin niinku normaalisti meil ei oo lomasijaisia eikä mitään – mut tää sijainen, se on mun mielestä semmonen niinku, siinä on sekä symbolista että käytännöllistä arvoa -- koska sit kun siellä on se sijainen niin mä voin tavallaan hyvällä omallatunnolla lähteä tekemään sitä toista hommaa, enkä niinku jätä kenenkään niskoille mitään, niin se on mun mielestä semmonen niinkun kaikkien kannalta hyvä panostus. (H3)

4.5 Kirjavinkkauksen kehittäminen

Vinkkarit olivat hyvin kiinnostuneita kehittämään vinkkausta sekä henkilökohtaisella että yleiselläkin tasolla. Vaikka tilannetta yleisesti ottaen pidettiin hyvänä, aina katsottiin kuitenkin olevan parantamisen varaa. Henkilökohtaisella tasolla haluttiin hioa omia esiintymistaitoja ja kirjallisuustietämystä, kun taas yleisemmällä tasolla kehitystä kaivattiin esimerkiksi vapaa-aikana tapahtuvaan valmistautumiseen sekä yhteistyöhön

koulujen ja opettajien kanssa. Myös kokemusten vaihtoa ja muutakin yhteistyötä kollegoiden kanssa pidettiin tärkeänä ja sitä toivottiin lisää.

4.5.1 Kirjavinkkauksen kehittäminen henkilökohtaisella tasolla

Omaa vinkkaustaan halusi kehittää haastatelluista kuusi. Loput kaksi haastateltua olivat tyytyväisiä omaan vinkkaustyyliinsä eivätkä pitäneet sen muuttamista tarpeellisena. Ne haastateltavista, jotka halusivat parantaa omaa osaamistaan, hahmottelivat kehittävänsä omaa vinkkaustaan

- 1) omaa esitystään videoimalla ja sitä myöhemmin analysoimalla,
- 2) lukemalla enemmän lasten- ja nuortenkirjallisuutta ja hankkimalla sitä kautta enemmän sekä vinkattavaa materiaalia että tietämystä kirjallisuudesta
- 3) käymällä vinkkauskursseilla ja -koulutuksessa,
- 4) elävöittämällä esityksiään draaman keinoin tai erilaisin apuvälinein, esimerkiksi käsinukein tai vaatein, ja
- 5) oppimalla virheistään, toisin sanoen hankkimalla lisää vinkkauskokemusta ja yksinkertaisesti vinkkaamalla paljon lisää.

Varsinkin oman vinkkauksen elävöittäminen joko draamallisin keinoin tai käyttämällä hyödyksi erilaisia apuvälineitä tuntui kiinnostavan haastateltavia. Ainoastaan yksi haastatelluista oli käyttänyt vinkatessaan käsinukkeja. Useimmat olivat kiinnostuneita kokeilemaan vinkkauksensa elävöittämistä esimerkiksi erilaisia vinkkaustyyliä kehittelemällä tai hyödyntämällä esityksissään joko nukkeja, erilaisia asuja tai muunlaista rekvisiittaa.

-- se käsinukkejuttu tai joku muu tommonen elävöittäminen, sitähan voi tehdä monella tapaa, et käyttäis jotain vaatteita, hattuja, huiveja, tai jotain tämmösiä -- se on hauskaa, et kyl se elävöittää sitä että must semmostakin puolta olis kiva kehittää sitte. (H1)

Osa haastatelluista oli valmis jopa pienimuotoisiin teatteriesityksiin.

sitä vois tehdä tämmösiä pieniä teatteriesityksiä – et ois kiva jos ois aikaa tehdä niinku lasten kanssa useempi tunti, niin vois miettiä et mitä kirjoja vois vähän dramatisoida ja kerätä niitä sitten yhteen. (H4)

Toisaalta draamallisuuden ja apuvälineiden käyttöön suhtauduttiin myös skeptisesti: kaikki eivät kokeneet, että esimerkiksi käsinukkien kanssa vinkkaaminen olisi heiltä luonnistunut. Yksi haastatelluista jäi pohtimaan, mennäänkö puvustusten ja käsinukkien kanssa vinkatessa jo varsinaisen kirjavinkkauksen ulkopuolelle.

-- siinä on sitte vähän sekin että jos sitä kehittää niinku kovin paljon niin se ei sit oo enää kirjavinkkausta, et sit se on jotain muuta. Mikä on ihan hyvä, et jos joku haluaa tehdä jotain tällasta laajempaa niin ei siinä mitään, kyl mä sitä kannatan, mutta joskus on sitte ollu tämmösiä, puvut tai nuket -- niin mun mielestä ne alkaa vähä olla jo niinku tämmösiä draamaharjoituksia jo suunnilleen, että jos otetaan asut mukaan ja aletaan näyttelämään jotain kohtausta jostain kirjasta -- niin mä en tiedä, -- mä mietin et onks se sitte enää kirjavinkkausta, se on vähä tavallaan että jos sä niinku riippuliidintä kehität aikas niin siitä tulee moottorikone, tai polkupyörästä tulee mopo, et keksitäänkö siinä sit uudestaan jotain tämmösiä ilmasutaidon harjoituksia, et meneekö se tavallaan sit jo sinne. (H3)

4.5.2 Kirjavinkkauksen kehittäminen yleisellä tasolla

Kirjavinkkauksen tilaa pidettiin ainakin Tampereella yleisesti ottaen hyvänä. Jo useampana vuonna toteutettua kolmansien luokkien vinkkausta pidettiin hyvin toimivana järjestelyinä. Kirjavinkkarit saivat vinkkausta varten sijaisen ja lisäksi päivän lukuvapaata sekä pienen palkankorotuksen vinkkauskuukaudelta. Tämän lisäksi yhteistyökumppanitkin eli tamperelaiset opettajat tiesivät jo hyvin, mistä vinkkauksessa oli kysymys, minkä katsottiin helpottavan itse vinkkarin työtä.

Tampereellahan on aika hyvin tää kyllä, tällä hetkellä, tää vinkkaussysteemi, et kun se on jo budjetissa, siis se, et meillä en sijainen, mikä tarkoittaa sitä, -- että tota, ei työtoverit sitte kärsi siitä kun mä oon poissa, et meilläkin on sen verta kuitenkin vähän väkeä ja paljon töitä, et sitä tuntis niinku huonoo omaatuntoo siitä, et on ite vinkkaamassa ja muut tekee sitte omatki hommat, et se sijainen helpottaa sitä tilannetta. (H5)

No nykyään ei oo kauheesti enää valittamista siis ainakaan Tampereella, koska tää on niin monta vuotta jo pyöriny tällä lailla, niin opettajat alkaa olla aika hyvin tietosia et mistä siin on kyse ja se tietysti helpottaa sitä hommaa. (H3)

Parannettavaakin kuitenkin löydettiin. Epäkohtana pidettiin esimerkiksi omana vapaa-aikana tapahtuvaa vinkkaukseen valmistautumista: mahdollisten vinkkir kirjojen lukemista sekä vinkkauksen ja kirjavinkkien suunnittelua ja kirjoittamista.

Tietysti se on yks semmonen suuri puute että meillä oikeestaan kaikki tää valmistautuminen ja kirjojen lukeminen, se kaikki tapahtuu vapaa-ajalla. -- Et ku just tää lastenkirjapuoli ei oo semmonen et olis pelkästään lastenkirjaihminen -- kaikki mitä lukee tätä lastenkirjallisuutta niin se on mulle työtä. Mutta et tosi paljo sitä sitte joutuu tekeen vapaa-ajalla. Et siin olis kyllä tämmöstä parantamisen varaa, ja siitä on ollu kyllä puhettakin. (H6)

Pienempien lähikuntien vinkkarit puolestaan toivoivat lisää vinkkareiden välistä yhteistyötä sekä kokemusten vaihtoa. Tätä toivoivat myös muutamat tamperelaisvinkkarit. Osa näistä haastatelluista oli sitä mieltä, että uusien ideoiden ja ajatusten saamiseksi olisi hyödyllistä esimerkiksi seurata toisten pitämiä vinkkaustunteja. Jotkut toivoivat myös enemmän kimppavinkkausta.

Toisten pitämien vinkkausten seuraamisen ja yhdessä vinkkaamisen lisäksi osa haastatelluista toivoi lisää vinkkareiden välisiä tapaamisia. Tällaisia Pirkanmaalla järjestettiin kerran vuodessa, mutta haastateltujen mielestä tapaamisia olisi voinut olla useamminkin. Tapaamisia pidettiin tärkeinä, sillä niiden tarjoama vertaistuki koettiin äärimmäisen hyödylliseksi. Yhteisissä tapaamisissa jaettiin sekä hyvät että huonot kokemukset, ja lisäksi niissä vaihdeltiin vinkkejä ja vinkkausideoita.

Pirkanmaalla on ne kirjavinkkareitten semmoset kokoontumisajot sitte kun on ne vinkkaukset Tampereella saatu loppuun, kyl tuntuu, että siellä saa aika paljon -- se on semmosta työn ohjausta, että saa sitten kyllä aika lailla vapaasti sanoo kaikki kauheimmat kokemuksensa ja mitä nyt tulee mieleen, et opettajat ei ikinä soittanu takasin ja siä tapahtu sitä ja tätä ja sit joskus mykistyin täysin ja mitä nyt kaikkee onkin tapahtunu, ja sit toisaalta saa hirveesti hyviä vinkkejä sekä kirjoista, että sitte tosiaan näitä niinkun että miten nyt kukakin tekee, että semmoset mun mielestä on hirveen tärkeitä, että vois olla itse asiassa parikin kertaa vuodessa, et pääsis puhumaan toisten vinkkareitten kanssa. (H2)

Kokemusten vaihdossa korostettiin hyvänä puolena myös sitä, että esimerkiksi muiden tekemät listat helpottivat ja nopeuttivat osittain omaakin työtä. Aivan kaikkea ei

välttämättä tarvinnut tehdä alusta asti itse, vaan joitain osia omaankin vinkkaukseen saattoi saada myös valmiina.

Keskinäisen yhteistyön ja kokemusten vaihdon lisäksi osa tamperelaisista haastateltavista halusi kehittää ja tiivistää myös koulujen kanssa tehtävää yhteistyötä. Nykyistä, vain kolmansille luokille ulottuvaa vinkkausta toivottiin voitavan tulevaisuudessa laajentaa. Haastateltujen mielestä olisi hienoa, jos vinkkaus olisi mahdollista ulottaa joka luokka-asteelle. Myös teemavinkkaukseen toivottiin enemmän mahdollisuuksia. Lisäksi toivottiin, että opettajatkin osaisivat arvostaa vinkkareiden tekemää työtä.

Se vois olla semmosta joka luokka-asteelle suuntautunutta, enempi koulun kanssa yhteistyötä ja sitten niistä mä aina tykkään, kun opettajat tule kysyyn kirjoja ja esityksiä jostain tietystä aiheesta tai tilanteesta, että niitä mielellään. Että se tiiviimpi yhteistyö koulun kanssa ja sitte se myös, että opettajat arvostaa että jotkut tulevat vapaaehtoisesti ja tekevät sitä työtä, että antavat sille saman arvon, minkä opettajat itse saavat. Et se semmonen kahdenpuoleinen kunnioitus. (H4)

Yleisesti ottaen vinkkaus haluttiin nähdä tulevaisuudessa luonnollisena ja arvostettuna osana koko yleisen kirjaston toimintakenttää.

-- toivoisin, että se saatais -- asettumaan ihan luonnolliseksi osaksi lastenkirjastotyötä, tai mitä tahansa yleisen kirjaston työtä, siis että aikuisille myös pidetään vinkkauksia, ja yritetään jotain tällasta, voisko sanoa kirjallisuuskasvatusta, nimittäin kaunokirjallisuutta niin ei sitä niin vaan löydetä hyvää luettavaa. Mut se että kun joku sitä esittelee, että avaa sen sisällön vielä elävästi, niin se on hieno asia sille lukijallekin. (H7)

Poikkeuksetta kaikki haastatellut pitivät itse kirjavinkkausta tärkeänä toimintamuotona. Vinkkareiden mielestä heidän tekemänsä työ kirjallisuuden, kirjojen ja lukemisen maailman esittelijänä ja avaajana sekä lukemaan innostajana oli merkityksellistä ja tärkeää. He kokivat, että sitä arvostivat myös niin opettajat ja oppilaat kuin kollegatkin. Lapsiin ja nuoriin haluttiin panostaa, sillä niin kuin monen muunkin asian tulevaisuus, myös kirjaston kohtalon nähtiin olevan nuorten käsissä.

Kyllä ne lapset ja nuoret on niinkun se, mihin nyt tietysti vähä joka yhteiskunnan alalla kannattaa aina panostaa, koska ne meidän tulevaisuudessa maksaa meidän palkat ja lainaa meidän kirjat jos lainaa, jos ei lainaa, niin sitten olemmekin pulassa. (H2)

5 Tutkimustulosten yhteenveto

5.1 Millaisia yleisissä kirjastoissa toimivien kirjavinkkareiden vinkkauskäytännöt ovat?

Tapoja opetella kirjavinkkaamaan mainittiin useita, mutta käytännön kautta oppiminen oli lähes kaikkien haastateltavien mielestä kaikkein paras tapa oppia kirjavinkkaamaan. Myös koulutusta sekä kokemusten ja ideoiden vaihtoa kollegoiden kanssa pidettiin tärkeänä vinkkauksen kehittämisen, työn oppimisen ja oman innostuksen säilymisen kannalta. Tutkimustulokset ovat yhteneviä Ahlströmin ja Ekstrandhin tutkimuksen kanssa, sillä myös kaikki heidän haastattelemansa vinkkarit olivat opetelleet vinkkauksen käytännön työn kautta ja pitivät sitä toimivana tapana. Nämäkin haastatellut arvostivat koulutustilaisuuksia ja pitivät niitä erityisen hyödyllisinä uraansa aloitteleville vinkkareille. (Ahlström & Ekstrandh 2005, 34–35.)

Bodartin mukaan kaikki vinkatut kirjat pitäisi lukea aina huolellisesti etukäteen (Bodart 1980, 6; ks. myös Hänninen 1999, 9). Tämä periaate näkyi myös haastateltavien vastauksissa, sillä varsinaiseen vinkkaukseen valmistautuminen alkoi kaikilla vinkkareilla runsaalla lasten- ja nuortenkirjallisuuden lukemisella. Luku-urakan jälkeen luettujen kirjojen joukosta poimittiin vinkkaukseen mukaan otettavat teokset. Vinkkarit pyrkivät välttämään kaikista suosituimpia kirjoja tai kirjasarjoja, sillä ne vinkattavat todennäköisesti tunsivat jo muutenkin. Tärkeänä valintakriteerinä pidettiin myös niin sanottua mäty- eli mä tykkään -periaatetta, ja kaiken kaikkiaan monipuolisen vinkkausvalikoiman tärkeyttä korostettiin. Samat valintakriteerit nousivat esiin Ahlströmin ja Ekstrandhin (2005, 38) ja Malminin ja Söderholmin (2000, 52–53) tutkimuksissa. Mäty-periaatetta ja monipuolisen vinkkauskokoelman merkitystä korostetaan myös Mäkelän (2003, 41–42, 56), Hännisen (1999, 8-9) ja Bodartin (1980, 39, 42) vinkkausoppaissa.

Poikkeavan mielipiteen mäty-periaatteen suhteen esittivät Ahlström ja Ekstrandh (2005, 50). Heidän mukaansa vinkkarin tulisi kyetä vinkkaamaan myös sellaisia teoksia, joista

tämä ei itse pitänyt. Vaikka kaikki kyseisessä tutkimuksessa haastatellut katsoivatkin, että vinkattavaksi tulisi valita ainoastaan oman mieltymyksen mukaisia teoksia, Ahlström ja Ekstrandh korostivat objektiivisuuden merkitystä kirjavalinnassa. Heidän mielestään kirjat tuli valita ainoastaan kuulijoita silmällä pitäen.

Kun vinkattavat kirjat oli valittu, oli aika valmistella varsinaiset kirjavinkit. Sekä Mäkelä (2003, 45–46), Hänninen (1999, 10) että Bodart (1980, 5, 14) katsovat, että hyvä kirjavinkki saa kuulijat kiinnostumaan kirjasta silti paljastamatta teoksen loppuratkaisua. Esimerkiksi Bodartin mukaan on parempi kertoa kirjasta liian vähän kuin liikaa, samaten oli tärkeää jättää kertomatta enemmän kuin mitä paljastaa. Tarkoituksena on yrittää houkutella ihmiset kirjan pariin. (Bodart 1980, 5, 9.) Myös haastateltujen mielestä hyvä kirjavinkki on rakenteeltaan tiivis ja selkeä, ja se onnistuu herättämään kuulijan innostuksen ja mielenkiinnon esiteltävää kirjaa kohtaan paljastamatta kuitenkaan liikaa teoksen tapahtumista.

Varsinaiset vinkkaustunnit pyrittiin avaamaan vetävästi ja kiinnostavasti. Reippaalla aloituksella pyrittiin sekä herättelemään kuulijoiden mielenkiintoa että virittämään yleistä innostusta vinkkaustuntia kohtaan. Myös Hänninen (1999, 10), Mäkelä (2003, 54) ja Bodart (1980, 41) korostavat vinkkitunnin avauksen merkitystä. Heidän mukaansa tunnin aloituksessa punnitaan, kuunnellaanko vinkkaria pitempään, sillä ensimmäisellä kirjalla joko herättää kiinnostuksen – tai sitten ei. Toinenkin kirja kannattaa valita samalla periaatteella, sillä silloin viimeistään kiinnostus saadaan heräämään, ja vinkkausta voi surutta jatkaa eteenpäin. (Hänninen 1999, 10; Bodart 1980, 41). Tunnin avauksen jälkeen edettiin yleensä luokan ehdoilla, ja vinkattaviksi valituista kirjoista poimittiin esiteltäväksi sellaisia teoksia, jotka oppilaisiin tuntuivat uppoavan. Tämä näkökulma korostuikin lähes kaikissa haastateltujen vastauksissa: tunnin etenemistä sekä lasten että tilanteen ehdoilla pidettiin oleellisena vinkkauksen onnistumisen kannalta. Mäkelän (2003, 66) mielestä kirjavinkkarin onkin koko ajan kehitettävä kykyään lukea luokkaa, sillä se auttaa hallitsemaan vastaantulevia tilanteita. Myös osa Ahlströmin ja Ekstrandhin (2005, 38) haastatelluista kertoi seuraavansa luokan tunnelmia ja valikoivansa vinkattavaa sen mukaan. Bodartin (1980, 42) mukaan esityksen päättävän kirjan pitäisi olla vetävä, jotta lopetuksesta jäisi hyvä mieli. Myös

osa haastateltavista korosti tätä seikkaa. Viimeisellä vinkillä haluttiin jättää hyvä olo kuulijoille, ja muutenkin tunti pyrittiin lopettamaan siten, että tunnin aikana syntynyt kiinnostus sekä kirjoihin että lukemiseen säilyisi.

5.2 Millaisia kokemuksia ja näkemyksiä kirjavinkkareilla on työstään?

Ylivoimaisesti tärkeimpinä asioina vinkkauksessa pidettiin kirjojen esittelyä ja niiden maailman avaamista kuulijoille sekä lukemaan innostamista ja lukemisen ilon välittämistä. Poutiaisen (1999, 15) mukaan vinkkauksen lähtökohtana onkin aina oma henkilökohtainen lukunautinto ja halu kertoa siitä toisille. Tutkimustulokset ovat yhteneviä myös Ahlströmin ja Ekstrandhin (2005, 48) sekä Malminin ja Söderholmin (2000, 52–53) tutkimusten kanssa, sillä myös heidän haastattelemiensa kirjavinkkareiden keskuudessa korostettiin lukemisen ilon välittämistä ja sen tärkeyttä.

Haastateltavat perustelivat lukemaan innostamisen tärkeyttä lukemisen merkityksellä sekä sanavaraston kartuttamisessa että kielikorvan harjaannuttamisessa. Monipuolisesti erilaisia teoksia lukemalla oli myös mahdollista oppia ymmärtämään ja käsittelemään vaikeitakin asioita kuten ihmisten välisiä ongelmia, sairauksia tai kuolemaa. Lina Ehrinin haastattelemat kirjastonhoitajat olivat samoilla linjoilla: heidän mielestään lukeminen oli tärkeää, koska sen katsottiin kehittävän kieltä ja lisäävän sanavarastoa sekä auttavan meitä ymmärtämään paremmin itseämme ja muita. Lisäksi kirjojen katsottiin tarjoavan lukijoilleen samaistumisen kohteita. (Ehrin 2003, 73.)

Hyvän kirjavinkkarin ominaisuuksia pohdittaessa haastatellut korostivat erityisesti sitä, että jokaisella vinkkarilla saa ja kuuluukin olla oma yksilöllinen tyylinsä. He katsoivat, ettei kenenkään tarvitse tai pidä yrittää esiintyä matkien jotain muuta, vaan että jokaisen vinkkarin kannattaa ehdottomasti tehdä työtään juuri sillä tyyllillä, jonka hän kokee itselleen sopivan parhaiten. Myös Mäkelä (2003, 19), Bodart (1980, xi) ja Hänninen (1999, 10) korostavat omana itsenään esiintymisen tärkeyttä. Esiintymisessä tärkeintä on heidän mukaansa luontevuus, sillä kaiken sen mitä puhutaan tai luetaan täytyy istua luontevasti kunkin esiintyjän omaan tyyliin. Oman toimintatavan tulee tuntua itselle luontevalta. (Bodart 1980, 84; Mäkelä 2003, 67.) Rehellisyyden ja omalle tyyliille

uskollisuuden lisäksi muina hyvinä ominaisuuksina mainittiin muun muassa kiinnostus lastenkirjallisuuteen ja lapsiin sekä oma halu ja innostuneisuus vinkkaukseen.

Vaikka jotkut haastatelluista vinkkareista korostivat sitä, että myös muita hyödyllisiä keinoja lukuharrastuksen edistämiseksi oli käytettävissä, useimmat heistä pitivät kirjavinkkausta oivallisena keinona kuulijoiden lukuharrastuksen lisäämiseksi. Vinkkauksen toimivuus näkyi haastateltujen mukaan erityisesti siinä, että vinkkitunneilla esitellyt kirjat ja kirjasarjat lähtivät hyllyistä vauhdikkaasti liikkeelle, ja että oppilaat tulivat varta vasten kyselemään tunnin aikana vinkattuja kirjoja. Myös Ahlströmin ja Ekstrandhin (2005, 39) haastatteleminen vinkkareiden mukaan vinkatut kirjat lähtivät hyvin lainaan, niitä kyseltiin paljon ja myös niiden varausjonot kasvoivat. Molempiin tutkimuksiin haastateltujen kirjavinkkareiden huomiot ovat hyvin yhteneväisiä Joni Bodartin näkemysten kanssa. Bodartin mukaan vinkkauksessa onnistumisen näkeminen on helppoa: jos työssä on onnistuttu, tulevat lapset kirjastoon lainaamaan heille esiteltyjä teoksia. (Bodart 1980, 69.) Myös useat aikaisemmat tutkimukset (esim. Level 1982; Braeder 1984; Isoaho 1995; Ronkainen 2001; Peltoniemi 2002; Ehrin 2003) antavat yleisesti ottaen positiivisia tuloksia kirjavinkkauksen toimivuudesta lukemaan houkuttelevana menetelmänä.

Vinkkauksen katsottiin olevan suurimmaksi osaksi mukavaa ja kiinnostavaa työtä, ja sitä pidettiin myös muun muassa energiaa antavana ja innostavana. Samaan aikaan se saatettiin kuitenkin kokea myös raskaaksi ja väsyttäväksi. Voimia verottavina asioina vinkkauksessa pidettiin sekä sen vaatimia etukäteisvalmisteluita että varsinkin itse vinkkaustunnin pitämistä ja sen vaatimaa keskittymistä. Myös Ahlströmin ja Ekstrandhin (2005, 42) haastattelemat vinkkarit olivat kiinnittäneet huomiota etukäteisvalmisteluiden työläyteen ja niiden aikaavievyyteen. Vinkkauksen jälkeen oltiin kuitenkin hyvällä tavalla väsyneitä, sillä omaan vinkkaukseen oltiin yleensä voittopuolisesti tyytyväisiä. Haastateltaville oli sattunut myös ikäviä vinkkauskokemuksia. Toisaalta niitä ei haluttu jäädä hautomaan, vaan ne pyrittiin näkemään osana työn kuvaa: aina ei voinut onnistua täydellisesti. Samaa mieltä on myös Bodart. Hänen mukaansa kaikille vinkkareille sattuu joskus ikäviä kokemuksia,

mutta tärkeintä on se, miten niistä selviää. Ammattimaisen esiintyjän tunnistaa kyvystä jatkaa työtään tapahtuneita liikoja murehtimatta. (Bodart 1980, 58–59.)

Kaikki haastatellut pitivät vinkkausta antoisana työnä. Eniten työssä palkitsivat kuulijat: lasten viihtyvyys ja innostuneisuus sekä vinkkauksesta että kirjoista, sekä heidän antamansa rehellinen ja suora palaute koettiin erittäin positiivisesti. Sekä valmistautumisen vinkkaustunteihin että niiden pitämisen katsottiin antavan valmiuksia muuhunkin lasten- ja nuortenkirjastotyöhön. Tämän lisäksi yhtenä työn antoisana puolena pidettiin sen tarjoamia onnistumisen kokemuksia. Palkitsevana pidettiin myös tunnetta siitä, että vinkkauksen avulla voitiin edistää lukuharrastusta, ja että kuulijoissa saatiin syttymään omaehtoinen halu lukea. Mäkelällä (2003, 77–78) oli vinkkauksen palkitsevuudesta samankaltaisia kokemuksia: parasta palautetta hänen mielestään oli, kun lapset tunnin päätteeksi ryntäsivät kirjojen luo nahistelemaan opuksista keskenään.

5.3 Miten opettajat, oppilaat ja kirjasto suhtautuvat kirjavinkkaukseen?

Opettajien suhtautumisella koettiin olevan suuri merkitys vinkkaustunnin onnistumisen kannalta, sillä paikallaoleva, kiinnostunut ja aktiivinen opettaja sai oppilaatkin innostumaan kirjavinkkauksesta. Samaa mieltä on myös Mäkelä: hänen mukaansa ihannetilanteessa opettaja tukee vinkkaria, kyselee itse ja kannustaa myös oppilaita kyselemään (Mäkelä 2003, 63). Myös Poutiaisen (1999, 16) mukaan opettajan positiivinen asenne ja kirjakiinnostus luo puitteet onnistuneelle vinkkitunnille. Omiaan puuhailevan opettajan välinpitämättömyys heijastui taas helposti koko luokkaan. Opettaja saattoi myös jättää vinkkarin myös kokonaan yksin, jolloin tämä joutui helposti itse järjestyksenvalvojaksi. Esimerkiksi Mäkelän (2003, 62, ks. myös Bodart 180, 62) mukaan kirjavinkkarin ei kuitenkaan pitäisi joutua kurinpitäjäksi, vaan on opettajan velvollisuus huolehtia siitä, että vinkkarilla on puherauha. Haastateltujen mukaan suurin osa opettajista oli kuitenkin kiinnostuneita lasten- ja nuortenkirjallisuudesta, lukemaan innostamisesta ja kirjavinkkauksesta. Haastatellut pitivät näitä erittäin positiivisinä asioina. Myös Ahlströmin ja Ekstrandhin (2005, 35–36) mukaan opettajat arvostivat kirjavinkkausta ja osallistuivat luokkiensa kanssa vinkkaustunneille mielellään.

Myös oppilaiden suhtautumista ja reagointia kirjavinkkaukseen pidettiin vinkkauksen onnistumisen kannalta tärkeänä tekijänä. Aktiivisissa luokissa oppilaat osallistuivat reippaasti vinkkaukseen ja esittivät vinkkarille mielipiteitä ja kysymyksiä. Sellaiset luokat taas, joissa vinkkaus ei selvästikään oppilaita kiinnostanut, saattoivat joko olla levottomia ja hälliseviä, tai sitten oppilaita oli muuten vaikeaa saada innostumaan ja mukaan vinkkaukseen. Esimerkiksi Bodartin mukaan voi käydä niin, että luokka ei vastaa vinkkarin esitykseen millään tavoin, tai sitten oppilaat eivät kerta kaikkiaan kuuntele (Bodart 1980, 63, 65). Yleensä oppilaat koettiin kuitenkin helposti innostuviksi ja kilteiksi vinkattaviksi. Myös Ahlströmin ja Ekstrandhin (2005, 38) ja Malminin ja Söderholmin (2000, 70) mukaan lapset olivat yleensä vinkkauksesta innoissaan, vaikka poikkeuksia ryhmistä toki löytyikin. Yleensä vinkkaustunnilla ei jäänyt epäselväksi, mitä mieltä lapset olivat esityksestä. Palautteen sai välittömästi esityksen yhteydessä, ja sen koettiin olevan sekä suoraa että vilpitöntä.

Vinkkejä kirjavinkkarille -teoksessa (Hänninen, Härkönen & Loivamaa 1999, 20) mainitaan oman työyhteisön tuki ja kannustus yhtenä vinkkauksen onnistumisen perusedellytyksenä. Kaikki haastateltavat olivatkin tässä suhteessa tyytyväisiä, sillä he kokivat työnantajansa eli kirjaston suhtautuvan kirjavinkkaukseen hyvin myönteisesti. Myös Ahlströmin ja Ekstrandhin (2005, 32–33) tutkimuksessa haastatellut kirjavinkkarit katsoivat, että heidän kirjastoissaan kirjavinkkausta pidettiin tärkeänä ja että siihen suhtauduttiin kannustavasti.

Kirjavinkkauksen palkkio- ja lukuaikakäytännöt vaihtelivat kunnittain. Tampereen lähikunnissa kirjavinkkaus oli osa lastenkirjastonhoitajan toimenkuvaa, eikä siitä maksettu erillisiä palkkioita. Lukupäiviä ei ollut erikseen, mutta vinkkareilla oli mahdollisuus lukea hiljaisempina työaikoina. Myös Ahlströmin ja Ekstrandhin tutkimus osoitti, ettei vinkkauksesta maksettu erillisiä korvauksia. Myös vinkattavia kirjoja jouduttiin lukeman omalla ajalla. (Ahlström & Ekstrandh 2005, 35–36.) Tamperelaisille vinkkareille maksettiin vinkkauskuukaudelta pieni palkankorotus; sen lisäksi he saivat yhden päivän lukuvapaata syksyisin. Yhden päivän ei katsottu riittävän vinkkaukseen valmistautumiseen, mutta lukuvapaata pidettiin kuitenkin hyvänä satsauksena. Osa haastatelluista olikin sitä mieltä, että he ottaisivatkin palkankorotuksen sijasta

mieluummin toisenkin luvuvapaapäivän kirjavinkkaukseen valmistautumista varten. Palkankorotuksen ja luvuvapaan lisäksi tamperelaisille kirjavinkkareille palkattiin joka syksyksi sijainen seitsemän viikkoa kestävä vinkkausprojektin ajaksi. Kaikki haastatellut pitivät sijaisen saamista vinkkausrupeaman ajaksi poikkeuksetta erittäin hyvänä asiana.

5.4 Miten kirjavinkkausta voitaisiin kirjavinkkareiden mukaan kehittää?

Vinkkarit olivat hyvin kiinnostuneita kehittämään vinkkausta sekä henkilökohtaisella että yleisellä tasolla. Henkilökohtaisella tasolla vinkkausta haluttiin kehittää muun muassa lukemalla enemmän lasten- ja nuortenkirjallisuutta, käymällä vinkkauskursseilla ja -koulutuksessa, elävöittämällä esityksiään draaman keinoin tai erilaisin apuvälinein sekä oppimalla virheistään, toisin sanoen yksinkertaisesti vinkkaamalla paljon lisää. Yleisellä tasolla toivottiin lisää vinkkareiden välistä yhteistyötä sekä kokemusten vaihtoa ja tapaamisia. Myös koulujen kanssa tehtävää yhteistyötä haluttiin kehittää ja tiivistää. Yhtenä epäkohtana pidettiin lisäksi sitä, että vinkkaukseen jouduttiin valmistautumaan vapaa-ajalla. Tämä on ongelmallista myös Mäkelän mielestä. Hän toivookin, että kotona tehty taustavalmistelu saataisiin palkalliseksi, ja että kirjoihin perehtymiseen käytetty aika jotenkin korvattaisiin. (Mäkelä 2003, 40–41.)

6 Tutkimustulosten pohdintaa ja tutkimuksen arviointi

6.1 Tutkimuksen empiirinen anti

Kirjavinkkausta on aikaisemmin tutkittu verrattain vähän, minkä lisäksi jo olemassa olevat tutkimukset keskittyvät pääasiallisesti siihen, millaisia vaikutuksia kirjavinkkauksella on lasten ja nuorten lukemisharrastukseen. Kirjavinkkarin näkökulmasta kirjavinkkausta ei ole tutkittu juuri lainkaan. Tässä tutkimuksessa tuota aukkoa pyrittiin paikkaamaan. Tutkimuksessa pyrittiin luomaan kuvaa siitä, millaista kirjavinkkarin työ käytännössä on. Samalla pyrittiin selvittämään, mitä vinkkarit itse ajattelevat omasta työstään, mitä he pitävät siinä tärkeänä, mitä se heille antaa sekä miten he haluaisivat kehittää työtään.

Tutkimuksen keskeisintä antia onkin sen tuottama tieto siitä, miten kirjavinkkarit tekevät työtään, mitä he siitä ajattelevat sekä millaisia näkemyksiä ja kokemuksia heillä omasta työstään on. Monissa kirjavinkkausoppaissa annetaan tarkkoja ohjeita siitä, miten kirjavinkkaukseen tulisi valmistautua. Myös työn käytännön puolia on aikaisemmin selvitetty Rebecca Ahlströmin ja Angelica Ekstrandhin tutkimuksessa vuodelta 2005. Heidän tutkimuksestaan jää kuitenkin puuttumaan kokonaan se, millaisia tunteuksia ja ajatuksia kirjavinkkaaminen tekijöissään herättää. Tässäkin tutkimuksessa kartoitetaan kirjavinkkaustyön käytännön puolia, mutta samalla pyritään syventymään myös siihen, millaisia tunteuksia ja ajatuksia kirjavinkkaaminen tekijöissään herättää. Käytännön lisäksi tutkimuksessa siis pyritään selvittämään myös aiemmin selvittämätöntä, ja kaiken kaikkiaan työssä pyritään luomaan kokonaisvaltaista kuvaa siitä, millaisena kirjavinkkaavat kirjastonhoitajat näkevät oman työnsä.

Tutkimustuloksissa on paljonkin uutta verrattuna aiempaan tutkimukseen. Kuten edellä todettiin, kirjavinkkausta nimenomaan kirjavinkkarin näkökulmasta ei aikaisemmin ole tutkittu juuri lainkaan. Esimerkiksi Ahlströmin ja Ekstrandhin tutkimustulosten (2005) perusteella tutkimustuloksista oli kuitenkin saatavissa joitain oletuksia varsinkin siitä, miten vinkkausta toteutetaan käytännössä.

Vinkkaustuntiin valmistautumisessa oli aikaisemman kirjallisuuden pohjalta tunnistettavissa kolme eri vaihetta, jotka noudattelivat eri tutkimuksissa ja oppaissa jokseenkin samaa keskinäistä järjestystä. Lukemisen vaiheessa tutustuttiin tarjolla olevaan ja mahdollisesti vinkattavaan materiaaliin. Valinnan vaiheessa valittiin vinkattavat kirjat, ja suunnittelun vaiheessa suunniteltiin varsinaiset kirjavinkit. Samat vaiheet olivat selkeästi tunnistettavissa myös tämän tutkimuksen aineistoa analysoitaessa. Haastattelemani vinkkarit aloittivat valmistautumisen lukemisen vaiheesta ja etenivät valinnan vaiheen kautta suunnitteluun. On kuitenkin huomioitava, että Mäkelän (2003) ja Bodartin (1980) esittelemät valinnan vaiheet keskittyvät lähinnä vinkattavaksi sopivien kirjojen tunnistamiseen, jolloin suunnitteluvaiheessa jokaisesta potentiaalisesta vinkattavasta kirjasta suunnitellaan kirjavinkki. Tämän tutkimuksen aineistossa valinnan vaihe kohdistuu kuitenkin jo valmiiksi tunnistettuihin potentiaalsiin vinkattaviin kirjoihin. Tästä joukosta valitaan valinnan vaiheessa ne kirjat, joista suunnitteluvaiheessa kirjoitetaan varsinaiset kirjavinkit. Ainoastaan Ahlströmin ja Ekstrandhin (2005, 42–43, 49) tutkimuksessa poikettiin aikaisemmin esitetystä järjestyksestä. Heidän tutkimuksessaan haastatellut aloittivat valinnan vaiheesta, siirtyivät sen jälkeen lukemisen vaiheeseen ja lopuksi suunnitteluun.

Mäkelä (2003, 19), Bodart (1980, xi) ja Hänninen (1999, 10) korostavat kirjavinkkausoppaissaan esiintymisen luontevuuden merkitystä ja omana itsenään esiintymisen tärkeyttä. Kaiken sen mitä puhutaan tai luetaan täytyy istua luontevasti kunkin esiintyjän omaan tyyliin, ja oman toimintatavan tulee tuntua itselle luontevalta. (Bodart 1980, 84; Mäkelä 2003, 67.) Kaikissa teoksissa tätä omana itsenään esiintymisen tärkeyttä korostetaan hyvin vahvasti. Olikin mielenkiintoista todeta, että haastattelemani vinkkarit menettelivät jokseenkin samalla tavoin kuin yllämainituissa oppaissa neuvotaan. Haastatellut korostivat erityisesti sitä, että jokaisella vinkkarilla saa ja kuuluukin olla oma yksilöllinen tyyliinsä. Kenenkään tarvitse tai pidä matkia jotain muuta, vaan jokaisen vinkkarin kannattaa tehdä työtään juuri sillä tyyllillä, jonka hän kokee itselleen sopivan parhaiten.

Kirjavinkkauksen taustalla olevia syitä on käsitelty aikaisemmin Ahlströmin ja Ekstrandhin (2005) sekä lyhyemmin Malminin ja Söderholmin (2000) tutkimuksissa.

Kirjavinkkausoppaissa puolestaan ei, yllättävää kyllä, paneuduttu tähän aiheeseen juurikaan. Aiemman tutkimuksen pohjalta oli odotettavissa, että kirjavinkkauksessa keskeisenä asiana pidettäisiin juuri lukemaan houkuttelemista. Esimerkiksi Ahlströmin ja Ekstrandhin (2005, 48) tutkimuksessa selvisi, että tärkein syy kirjavinkkaamiselle oli kirjastonhoitajien halu saada lapset nauttimaan lukemisesta, kirjoista ja kirjallisuudesta. Samaten Malminin ja Söderholmin (2000, 52–53) haastattelemien kirjavinkkareiden keskuudessa korostettiin lukemisen ilon välittämisen tärkeyttä. Myös omassa tutkimuksessani ylivoimaisesti tärkeimpinä asioina vinkkauksessa pidettiin sekä kirjojen esittelyä kuulijoille että lukemaan innostamista ja lukemisen ilon välittämistä.

Kokonaan uusia tutkimustuloksia saatiin muun muassa siitä, millaisena työnä vinkkarit itse kirjavinkkausta pitävät. Uutta tietoa saatiin myös kirjavinkkauksen palkkio- ja lukuaiakäytännöistä ja muista resursseista, samaten siitä, miten kirjavinkkarit haluaisivat kehittää työtään joko henkilökohtaisella tai yleisellä tasolla.

6.2 Tutkimuksen metodologian arviointia

Tutkimus toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena työnä. Laadullinen tutkimusote valikoitui tämän tutkimuksen toteuttamiseen siksi, että se on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa, jonka pyrkimyksenä on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä (Eskola & Suoranta 1998, 61; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152). Laadullinen tutkimusote sopikin hyvin työn tutkimusaiheeseen, sillä tutkimuksessa pyrittiin kartoittamaan kirjavinkkareiden työnkuvaa kokonaisvaltaisesti. Kerättyä tutkimusaineistoa käsiteltiin kokonaisuutena, jonka avulla pyrittiin valottamaan kirjavinkkarin työn monia eri aspekteja.

Myös teemahaastattelut osoittautuivat hyväksi ja toimivaksi tutkimusaineiston keruumenetelmäksi. Aineiston keruuta oli mahdollista säädellä joustavasti haastattelutilanteen ja haastateltavan mukaan. Haastattelurunkoa ja esitettyjen kysymysten järjestystä oli esimerkiksi mahdollista muokata sen mukaan, mihin kysymyksiin haastateltava oli jo mahdollisesti aiemmin eri yhteydessä vastannut. Haastattelurungon kysymyksiä oli mahdollista toistaa, selventää ja syventää, ja myös

väärinkäsityksiä oli mahdollista oikaista, toisin kuin esimerkiksi lomakekyselyin toteutetussa aineistonkeruussa. Myös haastateltavilla oli tilaisuus tuoda ilmi omia näkemyksiään, mielipiteitään ja tuntemuksiaan mahdollisimman vapaasti. Näin haastattelutilanteista saatiin irti mahdollisimman paljon. Teemahaastattelut tarjosivat joustavan, toimivan ja tutkimuksen kannalta tuloksellisen keinon aineistonkeruuseen. Aikaavievä menetelmä se tosin oli, sillä haastattelurungon suunnittelu, koehaastattelujen tekeminen, haastatteluajkojen sopiminen, varsinaisten haastattelujen tekeminen sekä varsinkin kerätyn haastatteluaineiston purku ja litterointi veivät paljon aikaa. Ennen varsinaisen analyysi- ja kirjoitusosuuden alkamista työtä olikin tehty jo todella paljon.

6.3 Tutkimuksen käytännöllinen anti ja jatkotutkimusehdotukset

Tämän tutkimuksen käytännöllinen hyöty on siinä, että se auttaa hahmottamaan kirjavinkkarin työn luonnetta. Tutkimus valottaa tarkasti muun muassa sitä, millaista yleisessä kirjastossa toimivan kirjavinkkarin työ käytännössä on: siinä selvitetään yksityiskohtaisesti, miten kirjavinkkausta on opeteltu, miten vinkkarit valmistautuvat vinkkaukseen ja millaista taustatyötä he tekevät sekä millaisia ovat heidän esityksensä. Lisäksi tutkimuksessa kuvataan, millaisia kokemuksia ja näkemyksiä kirjavinkkareilla on työstään ja miten opettajat, oppilaat ja kirjasto suhtautuvat kirjavinkkaukseen. Työn luonteen hahmottamisen lisäksi tutkimus tarjoaa konkreettisia ehdotuksia kirjavinkkauksen kehittämiseksi. Tutkimustuloksissa esitellyistä yleisen tason kehitysehdotuksista voidaan mainita muun muassa vinkkareiden välisen yhteistyön, kokemusten vaihdon ja tapaamisten lisääminen sekä koulujen kanssa tehtävän yhteistyön tiivistäminen. Myös omalla ajalla tehtävään työhön toivottiin haastateltujen keskuudessa muutosta.

Aikaisemmat kirjavinkkaustutkimukset ovat keskittyneet hyvin pitkälti siihen, millaisia vaikutuksia kirjavinkkauksella on ollut nimenomaan lasten ja nuorten lukemisharrastukseen. Nämä tutkimukset tuntuvat kuitenkin kaikki painottuvan tapaustutkimuksina vain yhden kokoelman ja yhden tutkimusryhmän lyhytaikaiseen havainnointiin. Vinkkauksen vaikutuksia voisikin olla mielenkiintoista tutkia pidempiaikaisena seurantatutkimuksena. Samaa mieltä on myös Hyökki (2006, 20).

Nuorten lukemisharrastuksen lisäksi kirjavinkkauksen vaikutuksia käsittelevissä tutkimuksissa voisi keskittyä myös aikuisryhmien vinkkaukseen ja siihen, millaisia vaikutuksia kirjavinkkauksella on varttuneempien ikäryhmien keskuudessa.

Jatkotutkimuksissa olisi lisäksi kiinnostavaa selvittää laajemminkin, miten yleistä toimintaa kirjavinkkaus Suomessa on ja miten kirjavinkkarit ja kirjastot siihen suhtautuvat. Pidetäänkö kirjavinkkausta toimivana menetelmänä lukemaan houkuttelemiseksi? Nähdäänkö kirjavinkkaus yhtenä painopistealueena vai pidetäänkö sitä enemmänkin vain yhtenä osana muuta kirjastotyötä? Näihin kysymyksiin olisi kiinnostavaa saada vastaus myös laajemmassa mittakaavassa. Myös kirjavinkkauksen resursseja ja kehittymismahdollisuuksia olisi kiinnostavaa kartoittaa syvällisemmin. Voisi olla mielenkiintoista esimerkiksi ottaa selvää, millaisia palkkio- ja lukuaiakäytäntöjä eri kunnissa on kirjavinkkauksen suhteen. Samalla olisi mahdollisuus selvittää, miten työtä toivottaisiin kehitettäväksi.

Lähteet

- Ahlström, R. & Ekstrandh, A. (2005). *Bokprat för barn ur ett förmedlarperspektiv*.
Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap. Bibliotekshögskolan i
Borås. Saatavilla www-muodossa:
<<http://dspace.bib.hb.se:8080/dspace/handle/2320/1352>> (viitattu 7.4.2008).
- Alasuutari, P. (1999). *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Bodart, J. (1980). *Booktalk! Young adult booktalking and school visiting*. New York:
The H. W. Wilson Company.
- Bodart, J. R. (2005). *About Joni the booktalker*. Saatavilla www-muodossa:
<<http://www.thebooktalker.com/aboutjoni.htm>> (viitattu 7.4.2008).
- Braeder, J. (1984). *Booktalking: A survey of student reaction*. Canadian Library Journal,
41 (4), Aug 84, 211–215.
- Ehrin, L. (2003). *Det handlar om att hitta rätt bok till rätt person vid rätt tillfälle: En
undersökning av läsfrämjande verksamhet för ungdomar 13-19 år*.
Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap. Bibliotekshögskolan i
Borås. Saatavilla www-muodossa:
<<http://dspace.bib.hb.se:8080/dspace/handle/2320/959>> (viitattu 7.4. 2008)
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere:
Vastapaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja
käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. (2004). *Tutki ja kirjoita*. 10., osin uudistettu
laitos. Helsinki: Tammi.

- Hyökki, S. (2006). *Kirjavinkkaus ja nuorten lukemisharrastus*. Kandidaatin tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos.
- Hänninen, M. (1999). *Lukemaan houkutellaan yhteistyössä*. Teoksessa Marjo Hänninen, Marketta Härkönen & Ismo Loivamaa: *Vinkkejä kirjavinkkarille*. 2. painos. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 8-11.
- Hänninen, M., Härkönen, M. & Loivamaa, I. (1999). *Vinkkejä kirjavinkkarille*. 2. painos. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Isoaho, P (1995). *Bokprat ja sen vaikutus lukuinnostukseen*. Opinnäytetyö. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Kaupan alan yksikkö.
- Kirjasto ja koulu yhteistyössä*. (2004). Tampereen kaupungin kirjastotoimi. Saatavilla www-muodossa: <<http://www.tampere.fi/kirjasto/yhteistyosopimus2004.pdf>> (viitattu 7.4.2008).
- Kirjavinkkarit ja kirjakassikulkurit kiertämässä*. Saatavilla www- muodossa: <http://web.seinajoki.fi/kirjasto/new_lasten/kirjavinkkaus.htm> (viitattu 7.4.2008).
- Kirjavinkkaus-työpaja Hämeenlinnassa*. (2004). Saatavilla www-muodossa: <<http://www.poliisi.fi/lh/etela/bulletin.nsf/PFEDBD/A9E6A602580DA8E8C2256E38003F6F32?opendocument>> (viitattu 7.4.2008).
- Lastenkulttuurin valtionpalkinnot jaettiin*. (2000). Opetusministeriön tiedote. Saatavilla www-muodossa: <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2000/11/lastenkulttuurin_valtionpalkinnon_jaettiin?lang=fi> (viitattu 7.4.2008).
- Level, J. (1982). *Booktalk power! A locally based research study*. *School Library Media Quarterly*, 10 (2), 154–155.

- Malmin, A. M. & Söderholm, A. (2000). *Bokprat: en undersökning av två mellanstadieklassers upplevelser av bokprat*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap. Bibliotekshögskolan i Borås. Saatavilla www-muodossa: <<http://dspace.bib.hb.se:8080/dspace/handle/2320/1652>> (viitattu 7.4.2008).
- Mikkanen, R. (2004.) *Kummikirjailijan onnea*. Teoksessa Helena Linna (toim.) Luokat lukemaan. Helsinki: Tammi, 37–42.
- Mäkelä, M.-L. (2001). *Lukemaanhoukuttamismenetelmiä*. Teoksessa Sinikka Häppölä & Tellervo Peltonen (toim.) Kuutamokeikka ja muita teitä tekstien kiehtovaan maailmaan. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto, 79–92.
- Mäkelä, M.-L. (2003). *Kirjavinkkarikirja*. 3. uudistettu painos. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Mäkelä, M.-L. & Kakkuri, E. (1999). *Sanajalkaseikkailu*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Näkökulmia kirjavinkkaukseen*. Saatavilla www-muodossa: <<http://pandora.lib.hel.fi/lastensivut/kirjavinkkarit.htm>> (viitattu 4.4.2007).
- Peltoniemi, K. (2002). ”*Kerro loputkin – tällaista lisää!*”. Kirjavinkkaustutkimus, Kaustisen kunnankirjasto. Saatavilla www-muodossa: <<http://www.kaustinen.fi/kirjavinkkaus.htm>> (viitattu 7.4.2008).
- Pirkanmaan lukudiplomi*. Saatavilla www-muodossa: <<http://www.tampere.fi/kirjasto/lapset/diplomi.htm>> (viitattu 7.4.2008).
- Poutiainen, R. (1999). *Mitä kirjavinkkaus on?* Teoksessa Marjo Hänninen, Marketta Härkönen & Ismo Loivamaa: Vinkkejä kirjavinkkareille. 2. painos. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 12–17.

Ronkainen, E. (2001). *Kirja ja lukija kohtaavat: Viidesluokkalaisten lukuharrastus ja kirjavinkkaus kirjallisuuspäädagogisena menetelmänä*. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.

Seppänen, T. (2004). *Lukuvartti päivässä*. Teoksessa Helena Linna (toim.) Luokat lukemaan. Helsinki: Tammi, 19–27.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. (1994). *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Vaijärvi, K. (2001). *Esihistoriallista tietoa*. Teoksessa Kari Vaijärvi (toim.) Opi, oivalla, osaa: lasten ja nuorten tietokirjallisuudesta. Helsinki: Suomen tietokirjailijat ry, 47–55.

Liite 1: Haastattelupyyntö

Hei!

Olen viidennen vuoden informaatiotutkimuksen pääaineopiskelija Tampereen yliopistolta, ja olen tällä hetkellä opinnoissani siinä vaiheessa, että gradun tekeminen alkaa olla minulle ajankohtainen asia. Tavoitteenani olisi käsitellä gradussani kirjavinkkausta välittäjäperspektiivistä eli kirjavinkkarin näkökulmasta, ja työni tarkoituksena olisi selvittää kirjavinkkareiden näkemyksiä ja kokemuksia heidän omasta työstään. Alustavia tutkimuskysymyksiä voisivat olla mm. seuraavat:

- 1) Millaista kirjavinkkarin työ käytännössä on ja miten sitä tehdään?
- 2) Millaisena kirjavinkkarit kokevat oman työnsä?
- 3) Mitä vinkkaaminen antaa kirjavinkkareille?
- 4) Miten kirjavinkkarit haluaisivat kehittää työtään?

Valitsin tämän aiheen, koska olen hyvin kiinnostunut lastenkirjallisuudesta ja lastenkirjastotyöstä, ja toivon voivani joskus työskennellä alalla. Aihe on kiinnostava myös siksi, ettei siitä ole juurikaan aikaisempaa suomenkielistä tutkimusta. Aikomukseni olisi kerätä tutkimukseni aineisto haastattelemalla kirjavinkkareita. Tiedustelisinkin nyt alustavasti, löytyisikö kirjastostanne innokkaita vinkkareita, jotka olisivat halukkaita osallistumaan tällaiseen haastatteluun? Kaipaisin haastateltavaksi yhteensä 10–15 kirjavinkkaajaa. Haastattelut tulisivat olemaan kestoaltaan noin tunnin mittaisia, ja jokaista henkilöä haastattelisin erikseen. Tutkimusavusta olisin erittäin kiitollinen!

Kiitokset vastauksestanne jo etukäteen, ystävällisin syysterveisin

Leena Ketola

Liite 2: Taustatietolomake

- Minkä ikäinen olet?
- Mikä on koulutuksesi?
- Miten kauan olet työskennellyt kirjastossa?
- Keille vinkkaat?
- Vinkkaatko koululla vai kirjastolla?

Liite 3: Haastattelurunko

Aluksi:

- Miten kiinnostuit kirjavinkkauksesta?
- Miten kauan olet kirjavinkannut?
- Kouluttaako kirjasto vinkkaamaan?
- Miten olet opetellut kirjavinkkausta?

Vinkkauksesta:

- Kerro viimeisin vinkkauskokemuksesi.
 - o Oliko se tyypillinen?
 - o Onko tyypillistä vinkkauskokemusta ylipäättään olemassa?
 - o Onko vinkkaus samanlaista joka kerta?
- Miten valmistaudut vinkkaamaan?
 - o Millaista taustatyötä teet?
 - o Miten vinkattavat kirjat valitaan?
- Miten pitkään kirjavinkkisi kestävät?
- Käytätkö joitain apuvälineitä vinkatessasi?
- Vinkkaatko eri tavoin eri kerroilla, vai onko sinulla tietty malli, jota yleensä seuraat?
- Tarkkailetko lasten reaktioita vinkatessasi?
 - o Vaikuttavatko ne vinkkaukseen?
- Mikä vinkkauksessa on keskeistä?
- Miten vinkkaaminen omasta mielestäsi toimii kuulijoiden lukuhalun herättäjänä?
Onko se hyvä keino?
- Miltä sinusta tuntuu vinkkauksen jälkeen?
- Oletko yleensä tyytyväinen vinkkaukseesi?
- Mitä kirjavinkkaus antaa sinulle? Miten palkitsevana sitä pidät?
- Millaisia ominaisuuksia kirjavinkkarilta vaaditaan?
- Miten itse haluaisit kehittää vinkkaustyötä,
 - o yleisellä tai
 - o henkilökohtaisella tasolla?

Vinkkauksesta ja kirjastosta:

- Mitä kirjastossanne ajatellaan yleisesti kirjavinkkauksesta? Miksi teillä on tällaista toimintaa?
- Onko kirjavinkkaus kirjattu ylös kirjastonne toimintaohjelmaan?
- Miten vinkkaukseen panostetaan taloudellisesti? Onko vinkkaukseen kohdistettu määrärahoja?
 - o Millaiset resurssit on esimerkiksi taustatyön tekemiseen?
 - o Saako työstä korvauksia?
 - o Joutuuko työtä tekemään omalla ajalla?
- Pidetäänkö kirjavinkkausta mielestäsi tärkeänä?
 - o Pidätkö sitä itse tärkeänä?

Päätös:

- Miltä haastattelu tuntui?
- Jäikö mieleen vielä jotain, mitä olisit halunnut kertoa?